

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Vocabularius rerum

Brack, Wenceslaus

[Basel], 27. Okt. 1483

[Vocabularius rerum]

[urn:nbn:de:bsz:31-300951](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-300951)

Encestaus Brack arq̄
p̄fessor. 7 examinator
in Constañ. suis scoli
petis salutem plurimā
dicit. Multa ad te p̄
stans iuuenta. 7 assi
dua eruditōne 7 beni

uolentia afficior ea q̄ soled, vtpote mea
tuis longe plerūq; posthabuerim. Sic
est p̄fecto. boni viri munus. potent' idēz
quod tuēf. ob q; nomen susceptū nedū
vendicare. verum etiā tueri qua optime
possit. **H**acipe impulsus occasione tuas
p̄desse tam votis cu; rudimētis quoad
potui induxi animum. **E**st q; optimi
adolescentuli ad me iam prece nō pau
ca declinasti. et qd̄ verecunde expetere
voluisti. intuitu defixo silenter. indice
rubore. saq; explo distis. Quid em̄ ener
uacius te sepe numero scolasticis armis
egentem nihil sua ad p̄tatione ausis li
gue cōmittere. **V**enit prisco; vicō id i
solentie p̄cipiēdi genus. aut mltā (si qn̄
do teniq; sit) barbarice strepitu efferre
canoro. **N**on obsecute seuerini decretis
maternum obticent elo; gūz. **E**go vero
qui ab hisce inuoluor sudorib; eam pa
lestram nolens sequi cogor. in medium
nil noui dare potui. **S**ed ne tamē iustis
te abigam oratōibus que ex autenticis
vidi acceptōra. ne te ex pluribus obtū
derem. teneritati tue subscriptis consi
gnauī modicis puerili progressu tabel
los. vale.

De celo 7 eius p tibus

Celum
Firmamentum
Polus
Olimpus
Æther

Der bimel

Differunt tamē. Quia celum dicitur aut
q; omnia celat. vel q; est stellis tāq; vas
celatis. i. insculptis signis impressis. **A**li
quādo celū p̄ aere ponit. vt est illud vir

gilij in sexto. **D**ominū celo cōfise sereno
Firmamentū dicit. Quia suis le; gibus et
cursu est firmatum. **P**olus vero a pun
cto dicit qui terminat axem. talis vō pū
ctus est duplex sc; articus 7 antartic' 7c
Olimpus a monte sicilie vt credo altis
simo. **Æ**ther vero locus dicit in q; sunt
sidera. Et reuera æther modo pro igne
modo p̄ aere varie accipit.

Spera die sper. corpus solidū rotundū
7 in hoc differt a circulo qui ē in plano.
Item theologi dissentiūt 7 philosophi
de numero celo; . **N**am vltra octauam
speram quā vocamus p̄mūz mobile po
nunt celum trinitatis. empirē. cristal
linum. **E**mpirēū quod quasi ignitū so
nat. **S**pere planetarū sunt septem. **P**ri
ma saturni. **S**ecūda iouis. **T**ercia martia
Quarta solis. **Q**uinta veneris. **S**exta
mercurij. **U**ltima lune. sub qua est p̄pe
tuum bellūz qualitātū primāz in elemē
tis ad se p̄tinuo repugnantib;. **E**st enīz
sub luna ignis qui est summe calidus et
remisse sic'. sub quo aer qui est summe
humidus 7 imp̄fecte calidus. ergo ignis
7 aer in calido simbolisant id est conue
niunt. ideo facilior in se est transitus id
est mutatio talū elementoz. **A**qua sub
aere est nisi in locis vbi deus terrā pro
pter respirantia in ea aquis voluit esse
visco optam. **E**st em̄ aqua summe frigi
da. imp̄fecte humida. igni maxime con
traria. **I**deo deus vtriusq; simbolisans
puta aerem tanq; bonum arbitriū in me
dio posuit. **T**erra infimū est elementoz.
summe sicca 7 imp̄fecte frigida. aeri con
traria. voluit prudens deus aquaz esse
in medio. 7 hoc totū vocam' mundum.
7 quodlibet seorsum p̄tez mundi. **I**deo
quia sunt in continuo motu. 7 ibi nulla
est quies. **N**am sperē planetarū ferūtuz
contra octauam speram. licet p̄ eam ra
piuntur. **E**lemēta vero p̄petuo pugnāt
in se. non vt primū se temptāt corripere.
sed q̄tuz quodq; possit alterū in se hoc
est in sui naturam cōvertere. **I**deo mun
dus dicitur. q; est sp̄ in motu 7 hoc quo
ad speras. vel alteratōem 7 hoc q; ad ele
menta.

Janne celi sunt due vna ex qua sol pro
cedit sicut est oriens. Alia in qua sol re-
cipitur et est occidens.
Plaga Clima est pars celi idem sunt.
Oriens aufgang der sunnen.
Occidens nydergang.
Septentrio gen mitternacht. a septem
stellis que illic rotantur
Meridies mittag. quia medius dies.
vel qd sol in meridie meri id est puz di-
em facit.
Emispermum. id est media sphaera habi-
mel.
Orison. id est terminator visus. habi-
mel.
Zenit. punctus qui ymaginatur in celo.
lineam supra caput nostrum terminari.
Zodiacus est circulus animaliam que
aristoteles vocat obliquum. quia obli-
que p octauam speram constat. Alij eu-
dem vocant signiferus. qd fert signa que
sunt duodecim.
Lacteus. circulus quem philoso. vocat
galaxiam. et vulgo dicunt der wisy weg
Circuli celi sunt quinqz scz articus ab ar-
cturis signis que in septentrione esse. cir-
culus vero huic directe oppositus antar-
ticus est. ab anti quod est contra. qd arti-
co contrapositus. Secundus circulus di-
citur tropicus. id est reuolutiois. quia in
eo sol aequilonis finibus estatem faciens
vltra eum non transit. sed statim reuertit
Tercius circulus est equinoctialis. in q
sol facit equinoctius. id est equat nocte
dici. quod fit in ariete et libra. Jacinti
et die sancti gregoriij. Quartus circulus
est antarcticus vt supra. Quintus est tro-
picus hyemalis. Nam cum sol ad eum
puenit facit hijs qui sunt ad aequilones
hyemem et hijs que ad austrum sunt esta-
tem. In secundo circulo solsticia sunt. quo-
rum vnum est estiuale in cancro die vi-
ti et modesti. Aliud hyemale quod est i
capricorno die lucie.
Eclipsis est luminis defectio
Stella stern. a stando dicta. quia non ni-
si p speram cui est infixata mouet. Dicunt
enim philosophi Stella est densior pa-
oibus Ideo recipit illuminationem

Alstrum ein grosser stern. vt sunt orion.
betes zc.
Sydus ein gestirn. a considerado. Na
ambulantes in mari et tempoz observa-
tores ea considerant
Planeta. planet. a planon quod est er-
rare. Nam abuisio e planetas stellas di-
cere. nisi addamus erraticas stellas di-
cendo.
Cometa pfatenscho wantz an de hymel
quasi stella camata vel crinita
Sol sunne. quia solus lucens.
Luna monath. quia luce nitet alicia pu-
ta luce solis. hanc et lucinaz poete vocat
eo qd parientibus fert lucem zc. Virgilius
in bucol. Casta faue lucina. Terencijs in
in andria. Diuuo o lucina ser opem zc.
Item luna in celo. dyanam in terris
vntioni p esse vero pierpinam inferi di-
cari trime hinc oritur nomen
Phebus. apollo sunne.
Phebe. plexes monath. Fingunt poete
ionem concubuisse latone. et ex ea in ve-
los insula phebum genuisse phebe.
Arcton (signorum primus) septem stellis
circa axem iuxta polum arcticum rotat
vntiaz vocamus. quod in fabulis liquet
onidianis in metamorpho. Vocamus
et septentrionem quasi septem teriones
Nam teriones quasi teriones boues ara-
torij dicuntur. quia terram terunt. quia
tales stelle in plaustri modum vertun-
tur vocamus plaustrum.
Arcturus. sydus post eandam maioris
vntie in signo betes
Orion astruz ante thauri vestigia quo-
modo aburina orion fabule testantur
Hyades stelle septem in fronte thauri.
et tempore vernali oriuntur. pluuiaqz
colligunt.
Plyades a pluralitate dicte. septem sunt
stelle ante genua thauri easdem dicunt
vergiliaz. quia tempore veris oriuntur
et occasu suo yemem ortu estatem. pme
qz nauigationis tpus ostendunt.
Canicula der hund stern. Sirion eadez
vocant. Caniculares dies inde venire.
Nam tunc sol calorem suum duplicat.
quo corpora dissoluit evaporando. tem

Patris mei attatus michi tritauius est,
ego illi trinepos vel trineptris.

Cognati sunt patris, agnati matris.

Defines vtriusq; hec guarrius

Cognatō gelypschaft von vatter

Definatō von der muoter. Definitas vō

vatter vnd muoter. Isidorus aliter de

hijs dicit. Cognati ex patre, z vū de

sunt filij in locum eorum succedunt vt el

sent nepotes aut eius filij.

Cognati quasi pro pinquitate iuncti, et

veniunt p semici sexus psonas.

Pro ximi nachfrundt, a sanguinis ppin

quitate.

Consanguinei, quia ex vno sanguine id

est patris semine.

Fratres brueder, quia sunt ex eodem se

minis fructu.

Sorores sch western, q; sociate semine

Germani brueder, ex eadem genitrice,

id est matre.

Germane gesch western, similiter vteri

ni ex vno eodemq; vtero licet ex diuer

sis patribus.

Gemini gemelli, q; vno ptu geniti

Fratres patruales sunt quozuz patres

germani fratres inter se sunt.

Patruales bruederkinder.

Patruus vetter, patris frater quasi ali

us pater.

Amita bas, soror patris quasi alta mat

Matertera beslin, soror matris qsi alte

ra mater.

Fratruales sunt filij matertere

Nepos kindes sun.

Neptis kindes tochter

Compater genatter, *an caput exten*

Commater geuetterij, *an caput p. h. h. h.*

Patrinus gotte.

Patrina gotta.

Consobrini gesch visterkindt. qsi con

sorini, siue hoc ex fratre z sorore, siue ex

duabo sit soronibus.

Auunculus matris meq; frater, quia ab

quo diminiuit,

De patruis.

Patris mei frater michi patruus ē, ego
illi fratris filius vel filia.

Patruī mei pater michi pater magnus
est, ego illi filij fratris filius vel filia.

Patruī mei auus michi propatruus est
ego illi filij filie nepos aut neptis.

Patruī mei, pauus, michi ad patruus ē,
ego illi nepotis aut neptis filij fili⁹ aut
filia.

De amitis.

Patris mei soror, michi amica est, ego il
li fratris filius aut filia

Amitē mee mater, michi amica magna
est, ego illi fratris filie filius aut filia.

Amitē mee auia, michi proamita ē ego
illi neptie filius aut filia.

Amitē mee proauia michi abamita est
ego illi nepos aut neptis.

De auunculis

Matris meq; frater, michi auuncul⁹ est,
ego illi sororis filius aut filia

Auunculi mei pater michi auuncul⁹ ma
gnus est, ego illi filij sorori fili⁹ aut filia.

Auunculi mei auus, michi proauunca
lus est, ego illi filij sororis nepos aut ne
ptis.

Auunculi mei proauus michi abauun
culus est, ego illi neptis filius aut filia.

De materteris

Matris meq; soror michi matertera est,
ego illi sororis filius aut filia

Matertee mee soroz. michi matertera
māa est. ego illi sororis nepos aut neph
tue mee soroz michi abmatertera est.
ego illi pnepos soroz aut pnepus.
Proaue mee soroz michi promaterte
ra est. ego illi sororis neptis filius aut fi
lia.

De nuptiis et ex his tractis ami ciciis et appēdi ciis

Maritus man. Marita fra
Masculus mendlin.
Sponsus brutgam.
Sponsa braut. Et verito spondeo id ē p
mitto. vel a sponda id est lecto. Nā spō
sa condormiendo sponso suā exit spōdā:
Atrato quod dat p coniugio. dicitur
quasi bona arra.
Atra ein baffe. nam inter coniuges fie
bant quedam stipulatōes et pmissōes.
Coniuges quasi fide coniuncti. ppter in
diuiduam vitā vt subiciantur iugo ma
trimonij.
Coniugium vermahelung.
Procus kupler. a scando nuptias
Pronuba eemacherin.
Innuba. vnuermahelte.
Nuptie. brutlosse. q. in hīs primū nu
bentium capita velantur.
Dxoies quasi vnxoies. Nam olim nu
bentes puella ad postes mariti venien
tes anteq̄ ingrederent lanceis vittis or
nate oleo vngebantur
Matrona nupta casta. Dñs matrimo
nium vie ee. matrona que in matrimo
nium venit. vel quia in matrimonij tru
sq̄ ideo dicitur matrona.

Mater que genuit. Materfamilias q̄
solennitate iuris in familiam mariti ve
nit. buhmuter.

Monogamus der ein eefra wēn bat q̄
vni tantu nupsit. Est enim monos vni
et gama mulier.

Digam^o. vir duarum aut vidue. Diga
mus idem. nam gama mulier dicit

Didua wittwe. quasi viro ydus id est
viro prinata

Diduus wittling.

Fratrissa vxor fratris.

Leuir. frater mariti quasi sit leuus. non
verus vir.

Janices. z weyer brueder wiber.

Socer qui dat filiam.

Gener qui duxit filiam.

Socrus schwigere.

Paranymph^o. brutfuere oder bueter.

Paranymphba brutfuerein.

Hymeneus deus nuptiarum.

Hymen deus castitatis et pellicula vir
ginitatis.

Centigo. quia tangit et tactu rumpitur
illud quod apparet et floret dicitur.

Diuorciū viri et femine sepatio.

Repudium femine reiectō. hec q̄ l' a le
gibus dicitur.

Epitalmion est carmen nuptiarum.

Osculum pacis est.

Basium amicorum est.

Suauium. lasciuorum est

Ganneo. huorenbus

Ganneum

Lupanar buorbus

Prostibulum.

Prostituta. buor. meretrix idem.

Scortum buebin.

Pellex zu wyb.

Pelliceo blāde decipio et est meretriciū.

Concubina. vnelich wyb.

Leno buob

Lenocinium bueberey

Lena buebynn.

Prostibularius frauenwirt.

Prostibularia frauenwirtin.

Adulter eebreder.

Adultera eebrecherin.

Fornicarius buerer.

pus medicine prohibitum.

Lucifer mane. Desper aut hesperus in se
ro. Venus idē semper.

Signa celi sunt duodecim. scilicet Tri-
es ter wider. Taurus ter och. Ge-
mini 3 wyling. Cancer Krebs. Leo lewe
Virgo Junckfraw. Libra wag. Scor-
pio vel scorpius scorpion. Capricorn.
steynpock. Aquarius wasserman. Pi-
scis visch. Hec signa aut quia ab effecti-
bus diuersis a celo mortalibus infusis
sortita sunt huiusmodi appellatōem va-
riam. Aut gentiliū incredulitas. hec ce-
lo in suorum diuini memoriam intulit 2
colit. Nam arietem ob iunis hamonis
memoriam qui in arietis ymagine. aut
conutus ut aries ab egyptijs adoraba-
tur signum celi constituerunt. Pariter.
iouem cretensem. taurum. quia cū Eu-
ropa a genoris filia tauri habitu mun-
dum pertrauit. Gemini. quod signuz. p-
pter castorem 2 pollucem fratres 7 cete-
ra in fabulis poetarum.

Planete similiter a gentilibus. ut fable
ferunt in celum translati hominum no-
bus. Saturnum regez crete. Iouem ei-
filium. similiter martem iouis adulterio
procreatum 2c. Nostra fides ea licz ob-
seruat sine tamen (non ut gentes) super-
stitōne.

De noibus dei

El hebraice deus dicitur latine

Ichuros id est fortis.

Elhanatos id est immortalis

Sabaoth id est exercituum dominus.

Eleon id est excelsus.

Edonai id est dominus. Ja idēz quod
ultima sillaba alleluia dicit id est omēs
laudate dominum.

Tetragramaton id est ineffabile et glo-

riosum nomen dei.

Saddan id est omnipotens.

Eternus id est immortalis.

Incorruptibilis. incommutabilis. om-
nipotens dicitur deus.

De filio dei

Cristus. crismate vinctus. hoc est dono
gratie

Messias id est cristus.

Dieus id est saluator.

Emanuel id est nobiscum deus.

Unigenitus. quia nullus sibi frater fuit
diuinitatis excellentia

Primogenitus. humanitatis susceptōe
in qua p gratie adoptōnem fratres vi-
gnatus est habere.

Principium quia ab ipso sunt omnia.

Finis. quia in fine temporum humiliter
voluit in carne nasci. Et quia ultra ipm
quod querimus aliud nil est.

Os dei. quia verbum eius est.

Verbum quia p ipsum pater omnia tā
q̄ p nuncium iussit 2 reuelauit.

Veritas. quia non fallit.

Vita quia creauit omnia. aut sua passio-
ne vitam nobis dedit.

Ymago dei dicitur propter patris si-
militudinem.

Figura. quia in forma serui patris imē-
sam designauit magnitudinem.

Manus dei. quia per ipsum omnia fa-
cta sunt

Dextra. propter effectuz operis totius
creature.

Brachium. quia omnia continet.

Virtus. quia patris in se habet potestatem.

Sapientia. quia secreta reuelat.

Splendor. ppter quod manifestat

Lumen. quia illuminat.

Lux. quia ad veritatem oculos cordis

aperit.
Fons. quia omnium fontale principium.
Alpha et **o.** principium et finis
Mediator. inter deum et hominem.
Misus. quia huic mundo apparuit.
Homo. quia natus ex virgine.
Propheta. quia futura reuelavit.
Sacerdos. quia se hostiam obtulit pro nobis
Pastor. quia nos oues eius.
Uitis. quia nos eius palmites.
Panis uiuus. nam uiuificat
Magister. quia suos docuit.
Mirabilium operator. quia deum se ostendit
Nazarenus. quia de nazareth loco.
Nazareus. id est sanctus.
Dia. quia per ipsum ad patrem gradimur.
Hostium. per quod ad deum est iter
Mons quia est fortis.
Petra. quia credentium firmitas.
Lapis angularis. quia pacem angelis et
 hominibus in se fecit.
Fundamentum. quia in eo firmissima fides.

De sancto spiritu.

Spiritus sanctus. quia patris et filii.
Spiritus. eo quod inspirat. Est enim uno
 modo generale. et sic incorporea creatura
 omnis spiritus meruit dici.
Spiritus sanctus non est genitus. quia
 sic duo essent in trinitate filii. Neque est
 ingenus. quia sic duo essent in trinitate
 patres quod est hereticum sed ab utro
 que est processio.
Paracletus id est consolator. quia apostolos
 lugentes Christus per ipsum consolatus est.
Septiformis. propter septem eius dona
 que merentibus tribuit. puta spiritum
 sapientie et intellectus. consilii et fortitudinis.
 scientie et pietatis et timoris domini.
Donum. quia datur dignis.
Caritas. quia naturaliter eos a quibus
 vel ad quos procedit coniungit.

Gratia. quia gratis a deo datur.
Digitus dei. ut eius operatoria virtus cum
 patre et filio significetur.
Ignis. quia ignitus vel in ignis forma
 cunctis apostolis insedit
Lingua. quia eos quod loquerentur docuit
Spiritalis unctio. per similitudinem. quia
 sicut oleum naturaliter fertur supra omnem
 liquorem cui permiscetur. ita spiritus unctus
 domini ferebatur super aquas. ut in exodo.
Trinitas. quia trium personarum unitas
 patris. filii. spiritus sancti.

De angelis et choris

Angelus. id est nuncius. nomen officii. quia
 naturaliter spiritus sunt. mittunt enim de
 celo hominibus ad annuncianum aliquid
Archangelus. quasi archa angelorum.
 erengel. quasi summus sit angelus et nuncius.
Michael. quasi quis ut deus interpretatur
 quia ultra alios micat. Ideo michael interpretatur.
Gabriel. id est fortitudo dei.
Raphael. quasi medicina dei per ipsum nunciatur.
Uriel. interpretatur ignis dei. veluti moysi
 in rubo apparuit.
Chori vel ordines spirituum nouem scilicet.
 angeli. archangeli. throni. dominationes.
 virtutes. principatus. potestates. cherubim.
 et seraphim.
Virtutes. quidam misteria angelica sunt
 per que fiunt signa et miracula mundo
Potestates dicuntur. quia sua potestate
 spiritus malignos coercet. ne nobis nocent
 quantum cupiunt.
Principatus sunt. quia agminibus angelorum
 sunt. iubendo explorare quod deus
 vult per ipsos fieri.
Dominationes. quia potestatibus et virtutibus
 preminent. et ipsis dominantur.
Throni. sunt angelorum agmina qui quasi

3
sedes dicunt. eis deus pfidet. 7 per eos
sua iudicia decernit
Cherubin. id est sublimes potestates an
gelorum. 7 plenitudo scientie dicuntur.
Seraphin angelorum multitudo.

De tempore.

Tempus. zeit.

Momentum. augenblick. minimū. tem
poris.

Hora. stunde.

Annus. iar. q: renouat in se vt annulus
Dies tag. a dyan id est clarus. Nam so
lis p̄sentia 7 claritas diem absentia ve
ro noctem facit. Sunt q: gētiles suis dijs
dies sacrarunt Dies naturalis continet
viginti quatuor horas puta noctes 7 di
em artificialem. Artificialis vero solum
xij. continet qui est dies noster. quo sol
ab oriente mouet in occidens Dicuntur
em dies. q: pagani suis dijs eos sacrant
vt dies solis. sūnntag. Lune. mentag.
Martis. zinstag. Mercurij. mittwoch.
Jouis. donstag. Veneris. frytag. Sa
turni. sambstag. Licet in celo alijs eorū
quasi in septimane diebus sit ordo. Ta
men q: sol qui facit diem occupat p̄mā
domice diei horam. tan q: princeps pla
netarum. 7 sic continuando a sole s̄m or
dinem celi tunc venus sibi adaptabit se
cundam horam domice diei. Mercurij
terciā. Luna quartam. Saturnus quintā
Jupiter sextam. Mars septimā. Sol
octauā. Et sic p̄putando p̄ omēs horas
diei naturalis habem⁹ primā horā sede
ferie lune puenire. 7 sic de alijs planetis.
Itē egyptij inchoāt dies ab occasu sol
Perse 7 populi greci ab ortu solis. Itē
mensis a sexta hora diei. Romāi 7 nos
a media nocte. Hebraei a vesp̄arū hora.
Ferie dicte sunt a fando. q: in eis nobis
sit tempus victōnis. id est in diuino vl
in humano officio fari.

De die 7 ei⁹ par tibus

Mane. frue. nam mane a manu id est to
no. nil enim luce melius estimatur

Meridies. q: sit medius vel purus 7 cla
rus dies. Est enim merum purum. quia
tunc sol micat e celo medio.

Suprema. diae vltima que in die ps
supereft

Sero vel serum. spat. quia tunc p̄pe est
no x. 7 sere sunt clausē

Hodie. quia hoc die. 7 quottidie. id est
quot diebus. Cras quod est sequenti di
ei Hesternum. gestryg. Pridie quod sit
p̄ori die. Postridie. q: sit posteriori die.
Perēdie. id est parante die vel in ante
cessu id est primus. Nudius aduerbijs
indeterminati temporis significatiuum.
nisi addamus numerū ordinis. vt nudij
ulterius. nudius quartus.

De nocte 7 suis partibus

Nox. nacht. q: nocet oculis. Partes no
ctis sunt septem. Desperū prima pars.
a stel'a occidentē q̄ solem occidūū sequit̄
Dñi vigil. in bucol. Itē diem clauso cō
ponet vesp̄ olimpo. Tenebre q: teneant
ymbriā. Crepusculū. dubia lux. h̄ est me
dium inter lucem 7 tenebras. Cōticiuū
tpus quo omnia silent. Intempestū me
dium noctis dicē quasi inactuosum. q:
tunc quiescunt omnia.

Gallianum. quia galli tunc diem nun
ciāt futur. Matutinū ē tps inter abces
sum tenebrarū. 7 aduentū aurorem. Di
luculum. q: iam incipiat lux diei videri

De ebdomoda

Ebdomoda, a numero dierum dicitur
Septimana, quia septem sunt in ea ma-
ue id est lucis, et sol septies in ea oritur

De mensibus.

Mensis, a mense id est luna vel defectio
Naz omni mense luna deficit cum incendi-
tur. Ianuarius, quia est ianua anni. Vel
a iano deo bifronti ad signandum introi-
tum et exitum anni, et hunc romani colue-
runt et superis sacrarunt.

Februarius, a februo id est plutoe, qui
infernus ydolum cui hunc mensem sacra-
runt romani gentiles.

Marcus a marte romano auctore vel
quia animantia suos mares vocant ad
coeundi opus quod fit in marcio

Aprilis quasi aprilis quia poros terre apit
ad germinandam. Vel a prodis id est ve-
nere cui aprilium sacrarunt.

Maius a maya mercurij matre. Vel a
maioribus et principibus reipublice, qui-
bus est sacratus. Junius similiter a iunio-
ribus natus vel a iunone. Nam antea po-
pulus romanus diuisus erat in centuri-
as seniorum et iuniorum. Julius et augustus a
cesaribus nominati qui prius erant qui-
tilis et sextilis quasi quintus et sextus a mar-
cio qui tunc a romanis primus mensis anni
erat. Ceteri inde a numero dicti sunt. Se-
ptember, october, nouember, december, quia
a marcio septim^o, octau^o, non^o et decim^o
fuerunt. Item cuiuslibet mensis tres sunt
dies festi a romanis instituti scilicet kalendarium, non-
ne et ydus, quia hijs diebus officia magistra-
tuum aut alterabantur aut elegebantur.
Kalendarium a colendo, primi dies mensium quasi et
romani et hebrei coluerunt. Nones dies
post primum, qui sunt kalendarium, quatuor vel sex, pri-
mi a nundinis nomen sumpservunt, quia

hijs nundinis erant in populo romano.
Idus vero sunt proximi dies octo post nonas, aut ab yduo id est separatim nundina-
rum, aut ab edendo, quia erant apud veteres
dies epularum ut patet in kalendario.
Tempus bimestre, id est duorum mensium
Trimestre, id est trium mensium, et sic de singulis
Dimatus, tui, et wey iar zeytt,
Trimatus, tui, dory iar zeytt.

De anni partibus

Ver, quia viret, das glentz
Estus, ver summer, ab estu.
Autumnus, ver herbst, a tempestate
Hyems, ver winter.

Inicia temporum anni.

Ver petro vel estas exinde sequetur.
Hanc dat urbanus autumnum simporianus
Festum dementij caput est hyemis veniet

De impressiōib⁹

Tonitruus, donner kloppf.
Fulgur, fulgor et fulme, wetter glast od
schlag, Ictus celestis iaculi dicitur a fe-
riendo id est patiando. Drisit tunc fulgur
quia tangit, fulgor quia incendit, fulme
quia findit.
Cuneus est lapis qui fulmi e descendit, stral.
Iris, regentogen.
Halo, arcus apparens ambire sidera
in modum corone.
Pluuia, regen.
Nimbus, ein grosser schneller regen
Imber et pluuiam et nimbium signat vi-
ctus eo quod terram inebriet
Labrocera, grob regentropff.
Persecada, kleyn regentropffin.
Gutta, tropff, Stilla, tachtropff
Grando, bagel, a granorum similitudine,
Nix, schnee, Ningo gis, schneyben.

Glacies. eyß. Gelu keltbin.
 Pruina. ryff. a purendo artores
 Ros. tau. Nebula wolcken.
 Notus terre. erdtbidung.
 Eclipsis solis. sunnen schines vndt zug.
 vel sunnen finster.
 Eclipsis lune. monat finster. oder vorle
 schung.
 Cauma. incensio facta in aere appares q̄
 z ipercauma dicitur
 Ventus. wind. quia eius flat⁹ velmēs
 est z violentus. Trahit enim venti no
 mina aut a locis a quibus flant. vt affri
 cus ab affrica. Subsolanus. quia sub so
 le oritur. Flut a conditōne. vt vlturnus
 quia nocet vltui. Zepirus quia facit
 virere gramina zc. Vnde autez quilibz
 flat p adiunctos sibi collaterales patet
 in figura.
 Turbo. wyndfbrut. Ventus in se reflex
 xus turbo dicitur. z aliquādo ex pluri
 bus ventis contra se motis turbo est

De homie z ei⁹ origie atqz sexu

Homo. mensch. ab humo
 Entropos grece mensch. Nam ana sur
 sum z tropos reuolutio. quia sol⁹ homo
 celum spectat. Vnde ouid. primo meta
 mor. Pronaqz cum cetera spectet anima
 lia terram. Os homini sublime dedit. ce
 lumqz videre.
 Homuncio. menschlin. Homuncul⁹ idē
 Diminutina quantitatis humane non
 nature
 Gnanus. z werglin. Pigmeus idem
 Humanitas. menschbeyt
 Humanus. io. affimus. menschlich. Hu
 manitus. humaniter. aduerbia idem.
 Adam prima creatura nomen a quatu
 or plagis. aut quia forte ab agro dama
 sceno. Vel quia ab eo nobis damnum
 venit. adam a quo damnum
 Prothoplastus. der erst vatter.
 Prothoplastia. tis. die erst schöpfung
 Plasma. schöpfung oder geburt
 Eua. quia cum effectu ve. Vnde euax. in
 teriectō volentis
 Adam creatus. eua facta. cristus conce
 ptus. nos geniti.
 Eua seduxit. maria reduxit. Adam pec
 cavit. cristus liberauit.
 Vir. man a virtute.
 Virunculus. ein mendlin.
 Virum. aduerbiū. von man zuo man.
 per singulos viros
 Viriliter. mändlich
 Mulier. weyb. quia mollis anni. aut qz
 inconstans vt mola. Vnde theren. ymo
 certe noui ingenium mulierum. Vbi tu
 velis nolunt. vbi tu nolis. cupiūt vltro.
 Et ygilius de dydone ait. Variū semp
 z mutabile femina
 Muliebitas. weybheyt.
 Muliebris. weyblich
 Muliebriter. weyblich.
 Femina. frau. a femine.
 Virgo. iunckfrau. z yginem ab etate
 viridi. Virgilius dixit in buco. de pasi
 phe Infelix ygo que te dementia cepit
 Virguncula. iunckfrewlin.
 Adolescens. iungling.
 Puer. qz nō parit. aut quia purus est.
 Infans. vnred. quia non scitur

onficium ne quid in viam angelitus de
cidat.
Guttur.kel.Collum.bals.
Gula.vorderbals.
Cervix.binderbals.
Gurgulio.schlund.
Mentum.kyn.
Thorus sayste an dekyn Palear idem.
Allo mō p lecto dicit. Inde contoral
vt infra in capitulo de lectisternijs
Barba.bartt.
Eptebus.onbartt
Lanugo.iungbartt.
Rumen.yndruck. Ruma idex. vel i gut
ture nodulus existēs. Erumna inde ve
nit id est miseria.
Sublinguium. opculuz est gurguliois.
rotz.alio modo est humor naturalis fri
gidus 7 humidus in corpore humano.
Catarrus.schnupff oder pbnisel.
Canna.pulmonis. das rotz von der lun
gen.vt supra vocalis arteria.
Ysophagus.schlund rotz.
Trachea.lungenrotz.
Fluris.or. Fluricula. orleplin.
Flures hominū. Fluriculas asinoruz vel
brutorum dicas.
Cartilago.krüschpel. waychbayn. sicut
in auriculis 7 similibus.
Brachium.arm.
Vlna.vorder arm
Lacertus.binderarm. qz lateri insitus.
Cubitus.elbogen. quia eo flexo incuba
mus super ipō
Manus.band. 7 potestas dicitur vt ar
mata manus. id est potestas.
Callus est durities manus.
Cirus.band. vñd Ciroteca. kentischuch.
quia tegit arum.
Digitus.finger
Pollex. daum.
Index. der zeyger
Medius. der mittel finger.
Fluricularis. orfinger.
Annularis. rinckfinger.
Tr. das mittel in der handt
Dextra. rechte handt.
Leua. lincke handt. Sinistra. idem.
Pungnus. faust

Palma gestrackt bandt.
Ungillus. feustlin.
Unguis. nagel. Ungula idem
Ungues hominū. Ungule brutorum.
Urtus. glaych.
Urticulus. glaychlin.
Musculus. musbratt.
Vlna. üchsen oder arm. vettach.
Uscella. vnderichs. Subbircus vel B
bircinus. idem. Nam alio id est mo
ueo. Inde enim brachia mouentur. Et
quia ibi semper sudoris est retor. id sub
bircus dicitur. 7 bircus a fetore animal
est quod multum fetet.
Urticulus. kützelsteych.
Urticulus. lare. kützlen.
Glandula. vries
Dumerus. achsel. Armus idem. Diffe
runt tamen nam humeri hominū. armi
vero brutorum
Scapula. schulter.
Interscapulum. zwischen der schulter.
Pale. arum. sunt dorsi dex. leuaqz me
bra eminentia
Truncus a collo ad inguem.
Pectus brust. Torax idem Differunt ta
men. nam pectus est inter eminentes mā
millarum partes quasi pexū. Torax ve
ro a collo ad stomachum tenditur.
Cutis. hautt.
Pellis. leder oder hautt.
Corium. leder. Differunt tamen. Cutis
carnez tegit. Pellis. quia iniurias tegit.
Corium. quia ea caro tegatur. Item cu
tis hominis vel dum est in animali. Pel
lis dum est in abstracta. Corium dum est
in vsum dispositum. vt Cutis bouis. pel
lis cerdonis. corium sutoris
Mamma me. dicitur a mala. quia rotū
da est vt mala. Inde mamilla le. dimi.
Et sunt mamme mulieruz. mammille vi
rorum. vbera pecorum.
Papille sunt capita mammaram q̄ lu
gentes comprehendunt. dūt wertzlin.
Vber. brust oder eütter. 7 vbera pro eo
significato solū dicit plr.
Lacmilch.
Sudor. schweyfloch.
Sudor. schweys.

Truina. schmerb.
 Pingue. sayst. Pinguedo idem. Diffe-
 runt tamē. Quia ysto. in. xi. ethymolo.
 Truinam dicit auti adherere. Pingue
 vero quo dilbet corpus dicitur. Serui
 primo geor. virgilij dicit q̄ neq̄ pigue
 do neq̄ pinguitudo liceat dicere, sed
 nos sic vsurpauimus.
 Mager. a. ii. mager.
 Maci. s. magering.
 Macilentus. gantz mager.
 Crassus. feyst.
 Crassitudo. feyste.
 Copulentus. grofleybig.
 Caro. fleysch. Caruuncula. fleyschlin
 Pulpa. mager fleysch.
 Item caro. quia cecidit. id est mortua ē.
 Inde cadauer. schelm. Pulpa vero. q̄a
 pulsata 7 p̄cussa vt in macello. Donat
 in cōmentarijs therencij. q̄ palpas ho-
 mines. carnes vero bruta vt lupi aut ca-
 nes comedunt Et caro quasi cado. quia
 mortua nature aut suo vicō.
 Nervus. geeder. walten wach. sic car-
 tilago. oder har wachf.
 Os ossis. payn.
 Compagia. capita ossiuz sunt. quia ner-
 ui hijs sunt compacti.
 Medulla. march.
 Costa. ryp.
 Latus. sytt. q̄ latet dū sup eum iacem.
 Dorsum.
 Tergum. Ruck.
 Tergus oris. Differūt tamen. Dor-
 sum quia dūru ad labores 7 ad portādū
 Terguz. q̄ supini in terra super tergo so-
 li homines iacent. Tergus brutoz. Dū
 virgilij primo eneid. Tergora diripiūt
 costisq̄ viscera nudāt. Et tergora quia
 quasi tersa apparent.
 Nucha. ruckenmark.
 Spina dorsu. ruckenpayn.
 Spondilia. sunt iuncture dorsu.
 Venter.
 Vltus. bauch.
 Vterus. Differūt tamē. Venter. q̄a
 cibum digerit acceptuz. Vltus q̄a cibū
 recipit 7 solet purgari ab abluendo di-
 ctus. Vter^o mulier est q̄ in eo p̄cipiūt.

Umbilicus nabel
 Ulia. kleyn dermlyn
 Clunis. arfback. Nates. idem. Differūt
 quia a cluno id est defendo. quia seden-
 tis ossa defendunt. Nates vero q̄ dūni
 sedemus eis innititur. Ulia vero quia
 obuoluamus nos. Est enim ilios grece
 obuoluere
 Genitalia. gemecht. Inguina idem.
 Inguem 7 mulierum 7 virorum potest
 esse.
 Priapus
 Dactylus
 Ramex.
 Virga virilis. zagel.
 Veretru. quia virus emittit.
 Ereus
 Mentula
 Prepuccium. zagel decklin.
 Testis. bod. oder ein zueg. quia sicut q̄li-
 bet mas perfectus habet duos testes ita
 in ore dūum vel trium stat omne verbū
 id est testamentum.
 Testiculus. bödlin
 Vulua. quia ventris valua
 Ilurea porta hec idē significant
 Pudenda. scham.
 Posteriora. quia natura retro posuit.
 ne dūm illa purgantur inquinemur al-
 pectu.
 Femur. quia ea parte sexus viri et femi-
 ne discrepant. Est ea pars que est ab in-
 guinibus ad genua. buff
 Sperma tis. man. amen.
 Menstruum. frauenkranckheyt. Quia
 omni mēse sanguis stuit liuidus p̄ spinā
 dorsu.
 Ypomenes. venenū stillans ex vulua
 Matrix. pellicula que post conceptum
 semen statim attractum clauditur. 7 con-
 tinet in se decem cellulas.
 Matrix. bermuter
 Embrio. ein vngeto: in kindt
 Abortiuus. vnzeyttig kindt.
 Secundina dicitur pellicula in qua pu-
 er voluitur in vtero matris. Et dicitur
 a seq̄. q̄ sequit in mūdū. kindsburdlin.
 Merda. oreck. Stercus idem.
 Urina. barm. Urines sunt pori

*Quoniam in his rebus
 videtur quod
 videtur quod
 videtur quod*

vesice per quos destillat vrina. Et dicitur
vrina quia fit ex digestione vstura
Nas medici dicunt qd vrina est colame
tum sanguinis et omni humoru naturaliu.
Prinale. haren glaf.
Madula. bruntzkadel oder bruntz wi
del. Sipharius. idem. et pprie mulieru.
Nam siphonis est sibilus quem mu
lieres immingendo faciunt.
Mintura bruntz.
Anus. arf. Culus. idem.
Coxa. geschloß
Crus. bayn. quia in eo curimus. sed sub
genibus illa pars crus est.
Genu. knye Genicalo las. lare. knyebie
Poplesitis. knyefcheyb. gen.
Suffragiens. knyebiege. od knye wey
che. quia subtus franguntur et inclinane
sicut supra in brachijs.
Tibia. schinbeyn. ad similitudinez tube.
Sura. wad.
Talus. knod. sub sura.
Pes. fuos. quasi poda. quia a greco no
mine tractum. Inde calopes vel calopo
dium. holtzschuch. quasi ligneus pes
Solea sool. quia solum id est terrazum
primivus
Calx
Calcaneus sool.
Planta
Differunt tamen. quia a calcando calx. Et
plantie plata. solea a solo imprimendo.
Subtellus. fuosbyliu. qd est sub talo.
Pedica. zete oder fuosbylen quia pedez
capit.
Pedoz. fuosstand.
Dillux. grof zete. cetera vt sup digitus
Angina. halßgeschwulß.
Drexis. vomitus exiens ex ore.
Drexia. infirmitas ex nimia comestoe.
Cor. hertz
Decordia. hertzwee.
Cordiac. hertzader. et est aliquado cor
dis passio
Vena. ader. quia per eam sanguis venit
id est fluit p corpus et iuncturas.
Precordium. vorhertze.
Pulsus. schlag.
Pulsatilis. schlagader.

Splen. miltz.
Splenetica. miltzader.
Fecur. leber. Epar idem.
Colon. bodler der grof darm. a quo ve
nit Colica passio. vt infra patebit.
Illa. kleyn dermlin.
Epatica. leberader.
Fibre. iecoris extremitates. Et sunt que
daz vene dicte fibre quia ab ariolis ad
phebiaras. p oracul captandis ferebat
Bilis. gallenbittere. humor fellis. et al
quando pro ira ponitur.
Fel. gall.
Cistifellis. gallenblatter. quasi cista fell.
indecinabile.
Effectus talium.
Co: sapit. Pulmo loquit. Fel comouet
ira. Splen ridere facit. Fecur cogit ama
re.
Vesica. blatter. quasi vas aque.
Britides. blatterlöchlin.
Lumbus inebriat. quia in lumbis confi
sit libido.
Ren. nyer.
Lien. maßdarm.
Lienteria infirmitas lienis.
Podexias. arf darm.
Reticulum. netzlin.
Stomachus mag.
Intestinum. angeweyde. Viscus idem.
Etpit maxime p hoc significato reper
tur Sunt enim viscera fm ysid. xj. et bi.
circumfusa cordis loca quasi visio. et
ab alijs viscera dicuntur omnia interio
ra sub cute et maxime solide carnes Dec
seruius. Extia. pleriqz pro eodem.
Omentum. wamm oder gederm. et con
tinet intestinorum maiore ptez fm ysid.
Cecum. intestinum quod est sine forami
ne. et vere hoc est impossibile. nam habet
vnum foramen per quod recipit. et alio
per quod expellit. sed talia foramina re
spectu aliorum intestinorum non sunt di
recte opposita. sed iuxta se posita. Ideo
cecum dicitur.
Ieiunum. tenue intestinum. Inde ieu
nium. quia extenuat ventrem.
Domasum. kuttlen.
Colus. krumerdarm. oder budler. quia
digestum p ipm colatur.

Colica passio coli.
Laxus waych in de bauch.
Constipatus hert in de bauch.
Constipato bertung.
Eructato auß werffung. prouenit enim
 ex cibi superfluitate.
Tace schlag od guot. **Appoplexia** id.
Spasmus krampff.
Paralisis mebrorum resolutio.
Paraliticus gichtbruchig.
Stranguiria urine constrictio.
Dysenteria bluttschys.
Dyaria die ruor.
Epilensis.
Morbis caducus fallentfieb.
Morbis comicialis.
Epilenticus qui patitur epilentiam.
Derruca wertz.
Emorrois idis fluxus sanguis. et forte
 dum p os exspuimus. Et quia dominus
 sanauit in ewangelio emorroissam mu-
 lierem vocatam a sanguinis fluxu.
Podagra pedum. **Curogra** est manuz
 infirmitas.
Idropilis wasserfuch.
Idropicus wasserfuchtig.
Singultus tui. anhelitus difficil' attra-
 ctio. Del vt medici dicunt. singultus e
 sonus violente comotiois oris. ex fumo
 sa stomachi dispositone prouenies. Et
 vici' forte die phnufftz oder de: nesch.
Febris kaltfiebtag.
Terciana dry tegig.
Quartana viertegig.
Cottidiana febris. teglich.
Lepra feltfiebtag.
Leprosus maltzig oder feltfieb.
Epidimia pestilentz. **Pestilencia** idem.
Calculus gry: n. Etiam calculus paru'
 lapillus cadens in calceum ledit calcem.
 Etiam calculus lapis quo calasatur id
 est computatur.
Letargia obliuionis infirmitas. **Teletio**
 flumine inferni. vt. vi. eneyd.
Scabies.
Prurigo raude. ex ardore.
Pruritus tui.
Prurigo quasi purigo. qui ex ardore
 ad scalpendum impellit 7 purit mebra.

Pruriginosus.
Pbanaticus. menigreudig.
Scabiosus.
Crispus kruf.
Ernis passus. breythar. lang zu lotzt.
Lentigo rubea faciei macula ad modum
 lentis.
Lentiginosus rylameth.
Cecus plindt.
Surdus taub.
Mutus stum.
Edentulus on zen.
Mancus on hand. qz carens manu.
Claudus lam oder hynckat.
Loripes steltzer.
Contractus lam.
Mutilato mebrorum priuato.
Derrigo hauttsch windel.

Sanguis

Sanguis bluot. in corpore. quis sagiat
 corpus.
Emor sch weyff.
Santes eytter. **Tibi idem**.
Putris tre.
Putridus da. dum. faul.
Marcidus.
Tabidus.
Capitosus birnig.
Lunaticus menyg.
Ulcus cris. eyff.
Dulnus wund.
Cicatrix mafe.

Complexio

Complexio art oder aygne natur. auß
 vier element eygenschaft.
Melancolia terrea et sicca 7 frigida co-
 plexio. Inde melancolicus. granis. tar-
 dus. iners lutei coloris. tristis. zc.

Flegma aquea frigida ⁊ humida com-
plexio. Et fere omnes mulieres flegma-
tice sunt.

Sanguinea optima est. aerea humida
⁊ calida. Et qua sanguineus ad optima
aptus. pulcher amabilis liberalis. affabi-
lis. prudens.

Colera ignea. calida ⁊ sicca siccitate ig-
nis. Inde colericus ꝛc.

De affinitatib⁹ ⁊ gradibus.

Pater vatter.

Cure vt tutor.
Donois vt abbas.
Geniture id est nature
Erate quia senex.
Creatōnis vt deus
Adoptiuus. ex optione.

Pater

Optio id est electio.
Putatiuus. quia putat vt
Ioseph pater hiesu
Legittimus eelicher vatter
Adulterinus eebuchlich
er vatter.
Natural. quouismō quia
genuit.

Pitricus stieffvatter. Et pater a patra-
tōne. est eniz patratō venerei ꝑsumatō
Genito: geperer

Paterfamilias hufvatter.

Mater muter quasi i generatōe existēs
materis. q: masculus in eā semen terit

Querca stieffmutter. q: si noua mater.

Materfamilias. hufmutter.

Parentes. quasi parientes.

Pater generat. mīr marit. vtꝛqꝫ gignit.

Puerpera. kindtpererin.

Gemellipera. que non duos sed plures
parit pueros. sicut gemini ⁊ wyling. Et

nō solū duo sed plures possunt via ge-
mini. teste Isido. ix. et by.

Filius sun.

Vnigenitus. eingetomer sun.

Primo genitus. erst getomer sun.

Prinignus. stieffsun. q: prius genitus.

Genatus. id est filius quasi generatus.

Filius adoptiuus. erwelter sun.

Filius legitimus. eelicher sun.

Filius naturalis quouismodo genitus.

Filius adulterin⁹. eebuchlicher sun.

Posthumus. nach getoren. quia huma-
to id est sepulto patre est genitus.

Filius doctrine. filius imitatiois. vt apo-
stolus nos vocat filijs

Hastardus generale est.

Spurius ex concubina.

Nothus ex adultera.

Manser ex scorto.

Soboles. ꝑgeneci or: dinatō dicēdo ꝑi-
mogenitus. vnigenitus. medius. nouis-
simus. ꝛc.

Filia. tochter. **Genata** idem.

Prinigna stiefftochter. q: ꝑus genita.

Dicitur de filio supra.

Item notus de patre nobili mīr igno-
bili. **Spurius** eōuerso. vel ex patre in-
certo. ⁊ matre vidua quasi extra purita-
tem castitatis conceptus.

Diphanus nā.

Pupillus la. wylsun.

Orbatus ta.

Pupillus matre. **Diphanus** patre. or-
batus vtꝛqꝫ caret parente.

Filius. eny. patris pater.

Filia vel ana. ana.

Filius paternus. **Filius** maternus.

Filia vel ana paterna.

Filia vel ana materna.

Filucto: mei generis est mibi pater. ego
illi filius vel filia.

Patris mei pater. mibi auus est. ego il-
li nepos aut neptis.

Patris mei auus mibi proauus ē ego
illi pronepos vel pneptis.

Patris mei proauus mibi abauus est.
ego illi abnepos vel abneptis.

Patris mei abauus mibi attauus est:
ego illi adnepos vel adneptis.

Fornicaria huererit.
Stuprator. q̄ virginem violat. Deser-
tor: idem. quia & gini fertum id est crimi-
le deponit.
Sacrelegus. q̄ in psonam sacram agit.
Incestator qui in amicam agit.
Raptor qui rapit quem cognoscit
Mecus est generale.
Zelotipus. qui meā amat vel ego suā.
Inde zelotipia. q̄ est suspicō amoris

Ciuium ⁊ popu- li ⁊ vocabula se- niorum.

Ciuis. burger. q̄ ciues quasi in vnuz vt
uiuunt coeuntes dicuntur.
Ciuilis. burgerlich. Inde ciuilitas.
Consul. ratsker. a consulendo.
Proconsul. einer an eins ratskerin stat.
Exconsul. quia functus est consulatu.
Dictator. fuit populi magister. ⁊ est ro-
me dignitas sup consules. durabat em̄
dictatura ad quin quennū. cū oī anno.
consules qui duo erant variabantur.
Edictū. künigklich gebot. Et quia a di-
ctatoribus edicta condebantur.
Populus cōprehendit ⁊ ciues ⁊ plebez
Plebs. gemeyn volck. demptis senato-
ribus ⁊ patribus. ⁊ plebs d̄: eo q̄ ples.
Vulgus. id est plebs. Vulgus eo q̄ q̄s
q̄ facit quod vlt. Est enim vulg^o p̄s-
sim inhabitans multitudo.
Tribus. hui. geschlecht.
Tribunus. quia iura tribuit. aut tribu-
ta dat siue colligit Romani creauerunt
tribunos plebis ⁊ militum ꝛc.
Senatus. ein ratt. a senioribus.
Cōscripti patres. romani senator: es. q̄a
eorum nomina aureis litteris ⁊ enea ta-
bula conscribebantur
Senatusconsultus. a consulendo dicit̄.
quia senatus consuluit

Senatus decretū. eines rats meynung.
Plebiscitum. eo q̄ plebs scire debet.
Censor. ein richter. a censo eris. sunt eniz
patrimoniorum iudices.
Iudex. vrteyler. quasi ius dicens
Iusticiū. q̄. quasi iuris taciū. qd̄ fit cum
iudicis sententia aut silet aut repellitur.
Praeses. ein vogt. quia prouincie p̄est.
Praefectus idem.
Prouincia. eyn verforzung. regiones a
romanis bello victe dicebantur puincie
p̄cul victe quibus dabat. Praefectus. i.
pcurator. dicimus em̄. istac in re. meam
accipe puinciam. i. pcuratōem. valet em̄
idem. q̄ meas tuere vices. aut ptes. Et
hoc threntianū est Vnde in phormioe
D geta geta durā accepisti puinciam
Pretor. ein obier der stat quasi p̄ceptor
Pretorium. rattbauf.
Questor. quasi questor apud quē que-
stiones agebantur
Proceres. die edlen. q̄si alijs p̄cedētes.
Primores. quia alijs p̄eeminēt
Primores ⁊ p̄ceres pluraliter dicuntur.
Nummulari. seckler. Numerari^o idem
Erarius. der stat seckel. quia ibi era de-
ponuntur. Erarium. locus talis.
Cazophilacium. ein schatz seckel. vbi
gaze (die schetz) referuantur.
Fiscus. ein gemeyner seckel.
Sindic^o. ein gemeiner pcurator. vt syn-
dicus ecclesie. syndicus capituli.
Municeps. nati in eodem municipio.
Municipium. ein vorburg. q̄bus extra
habet ciuitatis municio. id est defensio.
Municipium. freyheit. a principe impe-
trata. Inde iura municipalia.
Burgum. ein burg. Inde burgarius et
burgensis.
Protothotarius. statshreyber
Scabinus. assessor iudicis. zunfftmeyst.
Monopolion Ein zunfft oder
Collegium ein samlung.
Zunfft. Fictum est Ind
magister zunftarum sicut magister ciuuz
Tabellio onis. ein leyffel. brieff treger.
Tabellarius idem. a tabulis.
Mercenarius. a myettling. Conducti-
cius. idem.

Conductor. gleytzhiierer.
 Trecolonius vel trecoloniator. zoller.
 Publicanus. idem.
 Exacto. schatzung
 Pedagogum. fuos zoll
 Edagum. wagen oder roß zoll
 Villa. wiff. a vilibus personis in ea.
 Villanus. wiffman. Villana wiffwib
 Villicus. rector ville dicitur
 Colonus. arbeytter. ackerman. od reb
 man. sunt enim aduene quibus locatur
 ager pro emphyteosi. i. pro usufructu
 Emphyteosis. to dem zuns.
 Inquilinus. ynseb. quasi aliena incolēs
 Aduena. frömdler. Aduenena manet. sz
 inquilinus ad tempus manet.
 Exterus. frömdler. Alienus. idem
 Longinquus. fer her frömbd
 Indigena. eingetömer.
 Incola. yn woner. sed ex aduenis. pprie.
 Alienigena. fremdt getören.
 Rurigena. genitus in rure.
 Francigena. genitus in francia
 Suenigena. genitus in suenia.
 Peregrinus. bilgerin. eo q parētes ei
 ignorantur
 Urbanus. natus in vrbe. statman.
 Opidanus. natus in opido. Romani
 quōdam solum vrbant. quia sola roma
 merebatur vrbis nomē. Ceteri aut opi
 dani ab opidis. aut castellani a castell
 Opidum. stettlin oder mercklin. q opes
 in vrtem ferebat aut bis abundabat.
 Famulus. ein knecht. 7 ex ppria familia
 Seruus. ein knecht. quia in bello serua
 tus. nam iure belli seruus debuit occidi.
 Mancipium. ein dienst. quia manu ca
 ptum. vt homo. equus. hec sunt inducta
 iure gentiū. q iure naturali oēs liberi na
 scimur.
 Vernus. knecht oder magt. cōmūis ge.
 Vernaculus. knechtlin.
 Arbitriculus. schaffner.
 Patronus. ver wese
 Pedagogus. züchter oder lerer
 Pedisequus. a nachuolgend knecht
 Empticius seruus. gekauffter knecht.
 Liber. frey. Inde liberalis 7 liberalitas.
 Ingenuus. edel. a genere sed nō a facto

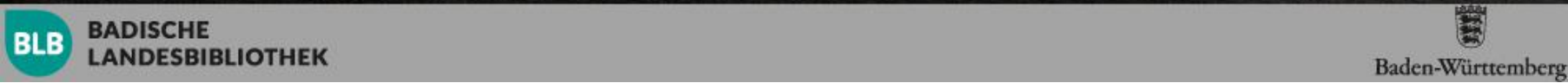
habet libertatem.
 Libertus. ein entledigter knecht. quasi
 a seruitute liberatus
 Libertinus. filius liberti.
 Manumissus. ledig gesagter
 Dediticius. quia se victum dedit.
 Dedito. ein auffgebung. castri vel bur
 gi aut ciuitatis oppugnanti
 Pallacium. pfaltz.
 Palantinus. pfaltzgraff
 Palluus. landtuoget
 Inbursator. einseckler.
 Ebursator. aufgeber.

Milicie 7 belli vocabula

Miles. ritter. quia romulus post vrbes
 conditam mille elegit quos milites id ē
 propugnatores vocauit.
 Bellum. streytt. Antifraseos. quia non
 pulcrum. bellus ior. isimus. id est pul
 crum. Rex. künig. quia regit.
 Tyrannus. künig. ppria significatione.
 q fortis. Naz tyro onis. id est fortis
 Satrapa. est sapiens vel potens rex
 Dux. hertzog. nam ducit exercitum.
 Princeps. fürst. dignitatis nomen
 Monarcha. ein eyniger fürst.
 Julius monarcha. romanoz pimus fuit
 Tetrarcha. qui tenet quartam partē re
 gni q is aput indeam philippus fuit
 Ciliarcha. gewaltiger über tausent rit.
 Centurio. gewaltig über hundred ritter
 Miles ordinarius qui per ordinem mi
 litat 7 adhuc sine gradu. Et dicitur gre
 garius quia humilis 7 ex grege
 Extraordinarius. q adeptus est virtuti
 Emeritus. ein alter ritter. qui scēs a mi
 litia. his rome taberna meritoria fuit cō
 stituta vt omnibus amore patrie in mi
 litia consumptis tandem quo viuerent
 prouisum erat Veteranus idem.
 Equester. reyter. ab equo.

Tyro onis. starker. aptus militie.
 Tyrocinium. id est noua militia. Nam
 electo tyrone intemptabatur.
 Stipendius. sold. a stipitibus. i. denarijs
 Pedester. suo knecht. a pede.
 Phalanx. id est legio. sbar.
 Satelles. itisqui satis latus tuetur
 Satellitium. est satellitis stipendium.
 Excubitor. qui excubias seruat.
 Excubie aru. schilt wach. eo q extra cu
 bant ppter exercitus custodiam
 Velites. quasi veloces pugnatores. naz
 in bellis romanorum post terga milituz.
 equis insidebant. cum ventum erat ad
 hostes descenderant.
 Castrum. ein bö. olim nulla his mulier
 interfuit. quasi castuz. ne militia lascinie
 cederet.
 Tentorium. gezelt
 Funda. schlyng. nam iactibus lapidum
 pugnatur. vt traso apud therencaum in
 oppugnatione edium thaidis.
 Fundibularij. qui pugnāt cum funda.
 Sagittarij. cum sagitta.
 Balistarij. cum arcu 7 balista. sic cuz bā
 bardis. zc.
 Balista nomen cepit ab inuentoribus.
 scilicet a balearibus populis
 Clipeus. schilt. Inde dipefer. Delta
 idem. ad lune similitudinem.
 Umbilicus. rotundus clipeus.
 Ombo onis. est locus in medio clipei a
 quo dependet. Inde vmbilicus.
 Parma. ein kleyns schiltlin. a paruitate
 Scutum. buckler.
 Egis. clipeus pelle caprina tectus.
 Telum. lang geschos.
 Iaculum. quia iacit. etiam p telo capit.
 Venabulum. iag spies.
 Spiculum. geschos. ad modum spice.
 Lancea. sper.
 Cuspis spies.
 Falarica fuer pfeyl.
 Gladius
 Mucro spitz.
 Ensis. schwert.
 Spata.
 Differunt tamen. Ensis ansa. mucro scā
 dit. gladius totum Spata q lata

Framea. messer. a fractura.
 Inceps. gladius vtrobicq scindens
 Sica. stabschwert.
 Sicarius. quia fert sicam. velut antho
 nius in senatu romano sicarius inuētus
 est. teste tulio in padoxis. Est enim his
 pena statuta vt in titto lege de sicarijs.
 Pugio. regen. Trusile. idem. quia in tru
 dendo stimulat.
 Clinicalus. cultellus. dunoibz sup ligatus
 Cestus tui. Cestus a
 Claua eysenner kolb. cedendo.
 Contus. id est par
 tiendo dictus. veluti inter varetē 7 En
 tellum. virgilius in qnto commemorat.
 Item contus etiam genus gladij ē a co
 ctando id est inquirendo. Nam occidit
 querendo animam.
 Balista. armbrust. ab alearibus popul.
 Arcus. togen. quia a remotis arcet
 Corda. syen. quia extensa sicut corda.
 Pharetra. kocher. quia fert iacula
 Triens instrumentum belli simile arieti.
 Cratis. testudo. hec ab animalibus
 nomina capiūt p similitudine u. Cratis
 pies virgultis contextus. testudo. quia
 bellantes tegit sicut testā conachā.
 Petrania. quia iacit petras.
 Mango. quia manibz agitat. ein toler.
 Notorii. quia picitur 7 plectu in pas
 tes scinditur. suoqz tactu mortificat
 Galea. helm. sed ex corio
 Cassis. helm. sed ex ferro vel auro.
 Galea est peditum. Cassis militum
 Manubie. spolia manu capta.
 Conus. quod supra ponit galee. Crista
 idem.
 Torax. brustblech.
 Lorica. pantzer. cetera a partibz indu
 mentorum trahunt sua nomina.
 Voles velitis. est leuis armatura
 Ferentarij. pro eodem significato.
 Tessera. krey. vt dum datur clam mili
 tibus. ne fiat confusio inter eos.
 Caeteriū. zeychen. signatura vt sunt cau
 ti de se. als rot kreutz von östereich.
 Legio. ein sbar. ab electōe militum. cō
 tinet ei milia armatorū sex aut. 6.6.6.6.
 vt glj dicunt.

Legio teste ysidoro habet sexaginta centurias. manipulos. xxx. cohortes. xij. Turmas. cc.
 Centuria. centum militum est.
 Manipulus. ductor militum est. Sūt enim hī qui primo bellū incipiunt. Unde apud Terentium. vbi est ille manipulus furum sagga.
 Turma. est triginta equitum.
 Cohors. quingentos habet milites.
 Alces. spitz. quia ferro armata.
 Exercitus. schar. ab exercicio belli.
 Classis. diuisio bellantium est.
 Nodus. est peditum densa multitudo.
 Cuneus. est in vnum militum collecta multitudo. Coitō. p eodem significato.
 Ala est triginta equitum multitudo. qz vt ale auem ita ipsi tegunt exercitum.
 Cornu. est extremum exercitus q̄si acutum. die bynderspitz.
 Regimen. exercitus dum trāsit ab agēdo.
 Nauale bellum. wasser streytt.
 Campestre bellum. felt streytt.
 Castrametari. ein felt schlaben.
 Circūuallare. vmblegen.
 Oppugnare. bestreytten.
 Funditus euertere. zegrunt verstoren.
 Funditus eradicare. idem.
 Dirimere bellum. streytt vnder zieben.
 Dare treugas. ein fride nemen.
 Emittere treugas. ein fride absagen.
 Indicere bellum. ein streytt verkünd.
 Temptare bellum. scharmitzlen en.
 Luctari. ringen.
 Duellum. z weyer person streytt.
 Delabrum vel bra. hellenbarth.
 Gladiator. fechter. Dimicatio. idem.

De panno ⁊ tela materia. siue instrumentis eorū.

Lana. woll. a laniendo.
 Pellus. woll. ab euellendo. quia antiquus oues non tondebāt cum non dū forper inuentus esset.
 Linum. flachs. quia lenē ⁊ mollē est.
 Bussus. genus lini candidissimi ⁊ mollissimi ⁊ nascitur in egipto.
 Canabum vel canabis. haniff. ⁊ dicitur ad canne similitudinem. quia sic crescit. alij per p. scribunt.
 Stupa. reyff oder kunkel flachs.
 Tumentum. a werck. quia tumet.
 Placium. est stupa ⁊ crassedo serica.
 Sericum. syde. quia feres populi inuētores serici fuere.
 Bomber. toum woll. Etiam vermis dicitur qui net sericum.
 Destuca. agen.
 Filum. faden.
 Glomus mi. vel eris. kluel.
 Colus. kunkel.
 Fusum vel fusa se. spindel.
 Pensum. wirtel. quia appendet fuso.
 Alabrum. haspel. a vnabus alis.
 Gurgillus a giro. i. circulo.
 Naxa gamstal a me.
 Globellum a globo. ta. i. circulo.
 Panus. quia ex eius cur.
 Panulus spuol. su p stamē sit panus. Et dicitur canellus. quia est ex cannis factus.
 Subtela. spuol sel. vel ille stilus q̄stamen distinguit dum textitur.
 Vertibulum. spuolysen. quia vertitur.
 Tela. lyn watt. oder gewep.
 Stamen. gewep. quia stat. der zetel.
 Trama. wessel. est enim filus quod recta via mittit p telam. Inde trames id ē recta via.
 Subtegmen. der eintrag.
 Telacium. weberstuol.
 Licium. bidfaden. harlauff. oder warffband vel kam. vel wess. Et dicitur eo qz ligat stamina.
 Siler. z willich Trilex. dreylich.
 Radius. weberschefflin. Raucia. idez.
 Pecten. weberströl. oder blatt.
 Textrina. tunch.
 Scansilē. prettsuol.

Textrinum. sub pedibus textoris. idem
 Dido: iris. weben. Tero. idem.
 Textor. weber. Tatrix. weberin.
 Pannus. tuoch.
 Natrix. neerin oder spinnerin.
 Pannitorium. tuochbauß.
 Textorium. weberbauß.
 Pannifas. arc. spuolen.
 Pannifator. spuoler.
 Pannifatrix. spuolerin.
 Licitorium. lignum quo licium inuol-
 uitur. das wesselholz.

De vestimento rum nominibus

Vestis. klayd. 7 pprie mulierum. Vesti-
 mentum. idem. 7 pprie virorum.
 Pallium. mantel. quasi pellium qz anti-
 quitas ex pellibus fuit. 7 est virorum
 Mantellus. mantel
 Mantuculus. vimi. ein kleyns mentelut
 Penula. mantel. quasi deo: sum pendes
 Palla. ein erlicher frauen mantel
 Collibium. iunckfrawen mantel.
 Clamis. mantel. 7 virorum est. Et scdm
 ysid. xix. est in latere apertura.
 Clamis. ein mantel offen auff der seyten
 Mantus palliu. quod solu man⁹ tegat
 Pretexta fuit puerile olim palleum qd
 pueri vsqz ad. xvj. annos ferebant. 7 so-
 li nobilium pueri. dum studijs manci-
 parentur. vnde pretexti dicebantur. et
 dicitur pretexta. quia ei latior pretere-
 batur purpura.
 Toga. fm ysid. pallium rotundum qd
 inundante sinu sub dextro in sinistram
 ponitur. vt pater in picturis trium reg.
 Item toga vestis romana. quod nobi-
 les tempore pacis portabant. Toga ve-
 ro vlgo a nobis. badtemat. Toga pal-
 mam induebantur victores. In quibus
 picte erant palme id est victorie eorum
 Toga candida. induebantur candidati

qui pfecti in marcium campu magistra-
 tus ambitone tenebantur
 Palludamentum. pallium regis in bel-
 lo. quo induto significabat omibz mes-
 regis esse ad bellum Consuevit enim al-
 buz aut purpureu esse. licz Marc⁹ Cras-
 sus. pullo id est nigro paludameto con-
 tra partios utebatur. De hoc valen⁹
 libro primo caplo de pdigijs. S. non si-
 nit nos Marcus Crassus zc. viciat enim
 paludamentum a palam 7 mente. quia
 ipso induto palam est mens principis
 de bello faciendo.
 Sagum sagi. pallium militare.
 Zulea. bettbler mantel
 Zmiculiu. fm ysid. buoren mantel. erat
 em ex lino. 7 in adulterio dephese eo eti-
 am iduebatur ne pallam contamiarent
 Licet valerina libro primo de silata re-
 gione. Zmiculum scribit dyonisiu ab-
 stulisse ydolo.
 Molotes. kuirien mantel.
 Amphitapus. ynné vnd aussen rauch
 kleyde.
 Pellucium. beltz. quia ex pellibus.
 Tunica. ein rock an ermcl. Teste nonio
 marcello
 Circutextu. ein sywalkleyd oder ein ge-
 stepft kleyd. Ciclas. idem.
 Trabea. ein sammat kleyd. quasi trans-
 beatum faciens. nam regij honori erat
 trabeatum esse.
 Mastruga. vel mastruca. beltz od kirsé
 fit enim pelibus brutoruz qua veste sar-
 di vtuntur
 Dyplois. ein zwifaltig kleydt
 Anatoladus. pannus vel syndon q mu-
 lieres humeros tegunt
 Syndon. samat. oder wasser pfeller
 Pegillum reginarum. pepulum ho ma-
 tranarum. ein schleyer.
 Plage 7 plagelle. linteum torale. scdm
 noniu marcellum dicitur. 7 est grande.
 Strophium. fastia breuis quo colliga-
 tur mammille. ein schützlin
 Renno. ein rauch deck metelin bis auff
 den nabel.
 Patagium. guldiner mantel
 Polimitz. ein kleyd von vil farben.

Rucha. sch. weyßtuch. Sudariū idem
Inclusum vel inchlussa. ein ynwendigs
kleyd. quasi intusstrum. quia intus cor
poni adhaeret.

Camisia. hemat. quia in hijs camis id ē
stratis antiqui dormiebant.

Castula. teste nonio. est palliolum pre-
cinctui quo nude infra papillas cingun-
tur. et est mulierum. ein vnder schürtz

Toga. et feminarum. et mulierum est
Flammeum. ein sturtz. vel id quo mulie-
res sua tegunt capita

Reticulum. tegmen capitis mulierū ad
rete similitudinem.

Tapete. tercie declinatōnis s̄m marcel-
lum tegmē vnice varijs pictū coloribz
ein gemale deckloch.

Capucium. haubtloch. Etiam aliq̄ndo
capitum tegmina.

Supparuz. ein schürtz. a femore vsqz ad
talos protensum

Limbus. ein frauen rock vnden mit sa-
mat verbrennt oder beschlagen. Inde
est q̄ limbus aliquando capitur p̄ ora

vestimenti. ein bast. Alio modo limb⁹
inferni pars dicitur. Sunt enim quatu-
or partes inferni. scilicet. Infernus dam-
natorum. Limbus puerorum. Purgato-
rium. et limbus patrum.

Pānuia. peccata vestis. ein bletzt kleyd
Cocanus. ein rotter pfeller.

Coccinia. ein roth kleyd. sicut purpura.
a cocco rubeo flore tractum est.

Teristrum. ein küttel oder ein schlütlin.
aut quia eo terit faciem. aut atheros id
est estas. quia estivalis vestis est.

Suparus. stanch

Supara. longe vestes dicunt. et est p̄se.

Interula. ein vnder hemmat. quasi int⁹
adherens

Talaris. tunica longa vsqz ad talos

Talare. pallium longum ad talos

Lumbare. ein kleyde das man auf gürt
quia lumbis adhaeret.

Dombiana. totum wollen kleyd. Mol-
licina idem. quia mollis vestis.

Sericea vestis. seydenkleyd

Diosericea. gantz von seyden

Tramosericea. ein halbs seyden kleyd.

cuius trama ex serico et stamen ex lineo
Purpurea vestis. ein rotes kleyd
Diofona. ein gantz rotes kleyd. qz olon
valet totum.

Bissina. ex optimo et molli lino.

Limosstena. ein kleyd. halb wollen halb
flecken. quia in stamine linuz in trama
lanam habet.

Acupicta. glyssamet kleyd. quasi acu te-
xta. tunica inconsutilis sicut nostri biesu
christi etc.

De indumentis sacerdotis

Casula. meh gewaud. Et aliquando do-
mus pauperis diminutivū a casa. quia
ad cadendum inclinata.

Dalmatica. dyaconrock. Quia ei⁹ vsus
et textura in dalmatica regione primus
inuentus est.

Dumerale. der briefter goller. quia hu-
meros tegit

Superhumeral. humeral.

Alba. alb der weyß leynen rock.

Roma. gürtel

Manipulus. hantfann.

Stola. stol. que et succingula. quia i am-
tobus sacerdotis lateribus succingitur

Succingulum. vnder gürtel.

Superpellicium. chorkemmat

Scapulare. zepler. quia inter scapulas
dependet.

Almuicum. kutzbuot.

Cuculla. ein münchs katten oder guggl

Aculeus. idem. quia insutus ad modum
aculei.

Sucortus. kürsen. mulierum vestis est.

*Callobius. hantfann. qz vñ
p̄. fons. et dyaconus lino
s̄m vñ dalmatica. qz p̄
quidam dicitur qz p̄*

1-

De indumentis pedum ⁊ crurū capitis ⁊ cetero rum.

Pileus. huott.
Galerus. bilgerin buot. et ponitur sepe
pro corona.
Mitra. haub. ⁊ proprie mulierum
Caliendrum. raucher kutz buot. qz cali-
dum.
Cirotheca. hentschuoeh.
Manica. ermel.
Caligo. hof.
Calceus. schuoeh.
Sotular. prißschuoeh.
Derea. styfel. Crepida. idem. quia calca-
do crepat id est sonat.
Culpo. prißschuoeh. a culpando. qz de-
licati culpant ipsum.
Pera. paurschuoeh. latus vt pera.
Coturnus. calceus tragicorum. socc^o co-
micorum. Vnde oraci^o in poetria. Huc
socc^o cepere pedem grandescqz coturni.
Paticus. sockel.
Clauatus. rynchschuoeh.
Solea. sool. Planella idem
Sandalia. bischoffschuoeh.
Soccus. sock.
Liga. hofnestel.
Fascia. wiegenbandt.
Pedules. lis. suoßtuock.
Pedux. suoßstrich.
Baxee. mulierum calciamenta
Corrigia. schuoehryem.

De ornamentis hominum.

12

Ditta. haub. oder barbandt. Et a vin-
cio is. ire dicit. quia ligat crines.
Cenia. haubenbädt. vel extremas vit-
te dependens in modum corone.
Inauris. auerring oder schel. ornamēta
auribus illigata. als die zygeyer habē
Torques. halsband. ⁊ viroꝝ est
Monilia vero mulierum.
Armille. quia armis circulus induitur.
id est brachijs. ⁊ viroꝝ est ab armo-
rum virtute collate victorie causa. q̄ oli
virile dicebantur.
Monile. pectoris ornamentum.
Fibula. ein brust heftlin oder am man-
tel oder ein schönẽr gürtel ring.
Lunula. bullula aurea mulierum in lu-
ne similitudinem dependens
Spinter. ein vorßpang. od ein gluff
Speculum. spiegel. quia in ipsum speci-
es rei recipitur.
Crinile. crentzlin. a crinibus. Sertū. id.
a fertis herbis.
Corona. kron. quia circuitu vna.
Dyadema. küniglich kron
Sceptrum. küniglich zepter
Tridens. idem. quia tres quasi dentes.
Laurea. corona ex lauro in signum triū-
phi. Inde laureatus. id est coronatus
Et baccalarius. id est coronatus lauri.
bacca. qualis mos in atthenis fuisse com-
pitur.
Tyara. bischoff oder abbt kron.
Infula. ynfel. Inde infolatus.
Cingulus. mansgürtel
Cingulum. frauen gürtel.
Cingula. le. gurt. ⁊ est equorum
Strophium. phij. ein guldiner gürtel
Et licet de sancto iohanne baptista vi-
citur strophium ex bidentibus. id est pel-
libus ouium
Baltens. ritter gürtel.
Bulla. gürtel. spang. vel tumor aque ex
cadente pluuiali gutta in eam. ein was-
serblatt. Etiam bulla sigillum cere im-
pressum. Inde ballatus
Semianctum. halb gürtel.

De lectisterniis

Thorus, beth 7 pprie qui solz esse de herbis. Inde thoralis vel pthoral. gemahel
Lectus, beth. quia de varijs floribz legatur.

Stratum, beth. qui substernit quiescenti

Puluinus, küßly. a plumis dicitur.

Pulvillus, küßlin.

Pulvinar, bankpsulbin.

Lodex, golter. quasi ludex. quia i ludis iniuenes theatrum exientes. cum in proscubula irent. his facies suas ob verendam tegebant

Fultra, quia lectos fulciant siue caput 7 vocantur reclinatoria. nuck betlin. reclinatorium oder gütschlin od lotterbetli

Sponda, spanbet.

Cernical, haubtküßlin. a cernice

Enclitra, bettzyech.

Thoral, decklach.

Tapetum, teppich. pedibus substernit

Simplum tapetum, halbrauch teppich

Amphitabum, bayder teyl rauch teppich.

Stragula, gestryfft tuoch.

Diltrum, berintuoch. a villis.

Tegimen vel tegmen, decky.

Tegumentum, coopatorium. **Coopculū** idem.

Cortina, ymbhang. de pellibus.

Velum, ymbhang. a velando

Stuleum, heydenisch werck. ab attallo rege pganorum in eius aula reperta pānus in parietibus regum extensus

Enabratum, pānus sursum in templis vel regum aulis protensus.

Petasma matris, parietibus templi extenditur.

Linteum, velum quod in lectulo sternit

leylach. Et quodlibet linteum. **Linteamen** idem.

Mappa, quasi manappa. 3 wehel

Mappella, ein kleyns 3 weheli

Manutergium, est togilla cum qua tergitur manus.

Facitergium

Facletuz

Sudarium

schweyßtüchlin

od wischtüchlin

Et dicit sudariū quia sudore abstergit.

Stragulum, decke. **Stratorium**, idem.

quia strato superiatur.

De nauigio

Nauderus, schyffker.

Nauta, schiffman. nauem tuens. diere

lis poetica. **Nauita**, idem

Nauis, schiff. a nando dicta

Proa, vorder Schiff. quasi prior pars.

Puppis, hynder Schiff. quasi posterior.

Carina, venter nauis. aut quasi curina. vel quia caret rima.

Fou, pluraliter. tabulata aut latera concaua nauium. onera vel incessus ferētia.

Algaiua, trāsitus horatoriad remiges

Columbaria, loca vbi remi eminent a columbarum nidis similitudinem.

Transra, sedilia remigum. q: transgressaliter in naue ponuntur.

Remus, ruoder a remouendis fluctibz

Palmula, das brayt an dem ruoder.

Remex, est gubernator nauis. ruoger

Remigium, ruoging

Antemne, quasi ante amnem. anhenck. ne fluctus nauem turbant

Malus, segeltovm.

Clauus, nachschalt. ruoder oder steier nagel. quia clauo nauis regitur.

Enchora, encker oder back. **Virgil**. Enchora de proa iacitur.

Consilla, pfall. qua ligatur nauis

Flueus, wasserlauff. in nauis.

Flueolus, schapff. instrumentum nauticum. puta hausorū. do man wasser mit außschöpffet.

Scrupus, ruoder seyl.

Restis, wyd.

Funis, sayl oder strick.

Velum, segel. **Linteum**, pro eodem.

Rudentes, segel seyl. quia ventis contra

eti. ut a fini rudent.

Pronesia, bandsayl. alias profuesium
quo fune in litore ligatur nauis

Contus, stösel.

Trudes, dis, schalty.

Alcateon, der groß mittel segel.

Dalum, der kleyn segel vomen in dem
scheff.

Epidromos, der groß segel binden in
dem schiff.

Cataforates, ancker bly, anckore iungie
vt descendat ad explorandam profun-
ditatem.

Remulus, zugseyl.

Cerutus.

Dentilogium, wyndgemerck

Arthemo.

Puluine sunt machine quibus naues de-
ducuntur et adducuntur in portu, weel,
höltzey.

Nauis genera

Nauis dicta, a gnauo id est prudenti
rectore.

Celox, ein schnels schiffin, quasi velox.

Phaselus, camparum nauigium.

Lembus, fischer schiffin.

Dona, canpulus cymba, lenuncius, ca-
rabus, pro eodem.

Oneraria, ein scheff mit guot.

Barca, ein scheff mit kauffmanschatz.

Coibita, ein gros langsam scheff.

Pontonium, nisi impellitur non transit

Scaffa, ein angetengt schiffelin, Cara,

scopus, idem, et hoc barce to:bite zc.

Actuaria, nauis remis velis simul acta

Fluctoria, merckscheff.

Paro, raubscheff in dem mör, Mopar-

ro, idem, Pirata, mörrauber.

Parunculus, diminutiuum.

Denter, tris, freyt scheff

Liburnus, fast laufend scheff, Dromo,

idem.

Calonis, holtzscheff, calon lignum

Calaria, idem.

Yrogamus, robscheff. Et vbi reliq̄ nau-
ta traduntur.

Linter-tröglin, nauis lintri similis.

Trabaria, Nauis lintri similis.

Candex, ex vna trabe cauata

Candica, et capiunt ad maxi-

Litoria, mum decem hoies

Cibaria, speys schiff

Biremes, Triremes, quadriremes. Ab

ordine remouum dicuntur

Classis est nauium multitudo.

Tractoria, überfurer schefflin.

Epibacha, ein überfurer

Naulum, li, schiffer lon

Teleuma, neutri generis, est cant^o nau-
tarum

De domo et eius partibus

Domus, est que constat ex parietibus,
tecto, et fundamento protegens nos a
caumatibus et ymbribus. Vel est vni^o
familie habitaculum, sicut vrbs vni^o po-
puli, et sicut orbis domicilium est totius
humani generis.

Domuncula, heüßlin.

Casa, eines armen mans haus

Casula, eiu armes heüßlin, a cadendo.

Vestibulum, vorschopff.

Janua, thür Antica, forderthür

Postium, thür, Postica, hynderthür

Sera, schlos

Cardo, thürangel.

Limen, schwell, nam intransibus est li-
mis, id est transversalis.

Fores pluraliter, türen oder heüßer, Dia-
cuis primo sermone singulariter dicit

fore in versu. Exclusus fore cum longa

renus foret intus. Terentius in adel.

pluraliter. Sed quid nam fores crepue-

runt. Fores dicuntur, quia antiquit^o fo-

ris aperiebantur.

Introitus, eingang, et est cuiuslibet rei.

Repagulum.
 Obex.
 Pessulum. Kygel
 Dectes.
 Clater vel datus.
 Differunt tamē. Repagulū intransitib⁹
 repugnat. Obicitur enim ideo obex est
 Pessulum. a pello. Dectes. a vetendo.
 vti in castris 7 burgis. in bigis magla
 pides duantur tempore noctis ad val
 uas firmius concludendas 7 muniēdas
 Clater. vel datus a claudendo. 7 pprie
 ortorum vel vinearum est. Et ex datus
 fit cratis zc.
 Tlrium. vorhoff. yngang. prius se loc⁹
 intransi obicit. ab atro id est nigro. qā
 olim sine fenestris aut a fumo. nam illic
 enim custodes. aut portitorij incalebāt.
 Portitor. pformer. Janitor. idem
 Gradus. stayg oder staffel.
 Scala. laytter a scandendo. Et solū plr
 gramatica priores. seruius. varro 7 ceteri
 dixerunt.
 Interscalare. laytterstaffel.
 Pavimentum. ōstrich. a pavio is. ire. id
 est percutere. nam percutit vt solidatur.
 Vnde virgilius de area faciēda prio
 geonicorū simile dicit. Tlrea tamē p̄mu3
 ingenti equanda cylindro.
 Tabulatum. byn. Laquear. idem. Vir
 gilius in scdo eneid. Pendet licti. la
 quearibus aureis incensi.
 Solarium. summerbau3.
 Tula. sal.
 Camera. kamer
 Thalamus. brütgambkamer.
 Cubile. schlaffkamer.
 Stuba. stub.
 Cenaculum. vbi cenamus
 Mensa. tisch. ab amenitate
 Gausape. tischlach. qz sapiu⁹ in eo gau
 dium.
 Tlbaeus. kredentzy.
 Tlbaulus. ein kleyns kredentzlin.
 Paries. wand.
 Testudo. ein gewelb oder schneck
 Fornix. sch wytogen oder gewelb.
 Etiam fornix domus meretricum. Ind
 fornicorū aris. zc. Inde fornicarius

Columna. pfylter. quasi collum sustentā
 do. Pilare. idem.
 Statua. saul.
 Celare. keller. a celando. Celariū. idem.
 Penus vel penus oris. vel penus ni. sine
 penum ni. omnia pro eodē. kellerhalb
 Fundamentum. grundtseste.
 Promptuarium. speycker.
 Dispensa. speybkamer.
 Tlmarium. quia ibi reponuntur ea qui
 bus alimur.
 Penetral. heymlich. kamer.
 Cloaca. dicitur quelibet fossa ad quam
 sordes defluunt. 7 dicitur a cleo es. qd ē
 abscondere vel solvere. eo qz stercoia et
 immūda absorbeat vel abscondat.
 Oletum. est fetor: vel locus vbi frequen
 ter mingitur qui grauter fetet.
 Urinarius. seychwinckel.
 Tectum. tach. Pina. spytz.
 Pinnaculus. omne id qd supponit pine
 Scindula. schyndel.
 Later. zyege.
 Tegula. schindel oder raffel.
 Tignus vel tignum. sparr. oder latt
 Tigillum. diminutiuum. idem
 Tigna. iuncta faciunt trabem.
 Trabs. balk. quia ex trāuerso vtrosqz
 parietes terminat.
 Proceres. pluralit⁹ bin ysid. ix. etbi. vi
 cuntur trabiū capita. que extra edifi
 cium foris ptenduntur. ein vorschlyessē
 der balk
 Tentes. ein vorschlyessender steyn. in d
 mauer als ein pfo3t. so man wurtzgartē
 oder ett was anders auflegt. Vel sunt
 extra eminentes lapides. Et solum plr
 dicitur. Virgilius scdo geonicorū. Jam
 canit extremos effectus vinitor antes.
 Illic capitur a virgilio antes aut p ma
 cena. aut extremo vicium ordine.
 Tulus. est veluti scutuz breue in medio
 tecto vbi trabs coeunt. gybel
 Epiger 7 mel⁹ pluraliter epigri. soltz
 nagel. quibus ligna coniunguntur. Et
 dicitur ab epy quod est supra. 7 agros
 quod est tractus. quia supertrabitur
 Clauus. ein ysennermagel. a calibe id est
 ferro.

Commissura, tabularuz coniuncto, zuo
 figung.
 Nillocomio, loc^o in quo infirmi in pla
 teis reperti deponuntur
 Culina, kuchy, vel coquina.
 Caminus, kemmich.
 Lucanar, rauchloch.
 Fumus, rauch. Fenestra, fenster
 Fuligo, ruof. Fenestella, fensterlin
 Cannula, kennel oder roz, Cannale idem.
 Umbrex, pro eodem.
 Stilla, rachtropff.
 Stillidium, der tropff fal
 Stircidium, pro eodem
 Stiria, gefroiner scholl oder zapff ap
 pendet tecto
 Triclinium, locus cene tribus lectul^o di
 scumbentium, dictus more prisco
 Secessus, locus secessus, q^{si} sine accessu
 Diversorium, quia ex diversis vjjs con
 uenitur.
 Epogeum, ein hule in dem erdrich.
 Xenodochium, ein bilgerin haus.

De edificiis sacris

Ecclesia quia gloriosus locus.
 Nam eleos, gloria.
 Delubz, kirch q^z delz ymbrial pctoz
 Basilica q^z fundamentu fidei.
 Templum, quia locus amplius.
 Capella, capel, aut quia olim pellibus ca
 prinis tegebatur, aut quia pro signifi
 cato tali abutimur, quia capella est par
 ua capra. Unde virgilius in fine bucol.
 Ite iam satyre venit hesper^o, ite capelle,
 Sacellum, locus sacer,
 Oratorium.
 Oraculum, betheuslin
 Propiciatorium.
 Differunt tamen, Oratoriū tantuz ora
 tōni consecratum, Oraculum, dum i ea
 resposnā dabantur, Propiciatoriū pro

piatōnis locus Est enim ppiciatō pla
 catio.
 Sancta sanctorum, locus quem sol^o pie
 biter intrabat in lege, vbi ceremonie,
 aut archa conderetur.
 Fanum, id est templum, a faunis popul^o
 quia gentili more ea construxere.
 Martirium, locus martirij
 Ara, producte alter, z sunt are inferozū.
 Altare, Altaria supiozum, Virgilius in
 bucol. En quatuor aras, Ecce duas tibi
 vaphni, duozq^z altaria pheto.
 Pulpituz, pulpret, q^z in publico positū
 Chorus, chor, zc. multa signat.
 Cancellum, cantzel oder ein getter siue
 cratis a cancellatis lignis.
 Tanto onis, predig stuol.
 Analogium, idem, ab ana quod est sur
 sum, z logus sermo, quia in alto loco fit
 Claustrum, closter, deberet esse clausum
 Monasterium, idem, vnius pprie ho
 minis habitato, Vt fortassis a vita mo
 nastica, vel quia omnia apud ipos sunt
 monos, id est vnum z communia
 Cenobium, refental quia est oibz p^omūe
 Cenobita, cōmunis generi, i. puentualis
 Refectorium, refental, a refectōne
 Ambitus, creiztgang, z corri, medigm
 Circuitus, idem.
 Cimiterium, kirchhoff.

De sepulcris

Sepulcrum.
 Monumentum.
 Tumulus.
 Sarcophagus, Grab
 Nauseolum.
 Piramis idis.
 Differunt tñ, Sepulcrū a sepulto, oli q^z
 q^z in domo sua sepeliebat, Monumentuz
 quia monet pretereuntem facere sepul
 ti memoriam, Tumulus, quia est terra
 tumens, Sarcophagus, quia ibi corpo
 ra absumuntur, Sarcos grece id est
 caro, sagoz id est comedere, Nauseolū

a nauseolo rege egiptoruz. Piramides
vero regum sepulcra in altum colonne
ascendentes. pirami similitudinem ha-
bebant. Quale primum aput egiptios
in vlu fuit

Epitaphiū. ober geschriff auff dē grab
Epicedion. idem. Differunt tamen. q̄a
epicedion est nondum corpore sepulto.
aut a loco translato. Epitaphium. vbi
corpos est sepultum 7 illic quiescit

Feretrum. bar. Baratrum. idem.
Senotaphium. ein ler grab.

Neuia. dotten gefang. cantus in funeri
bus mortuoruz. Vnde oracius sedo car-
minum. Sed ne relictis mīsa p̄ca x̄ ioc̄.
Cec retractes munera neuie.

De publicis edificiis.

Ciuitas. statt. 7 populi est. Vrbs. idem.
ab orbe parte aratri qua muri designa-
bantur. 7 menium dicitur.

Opidum. stettlin oder mercklin. vel a
muroium oppositōne vel ab opibus il-
licrecondendis

Villa. dorff. vt supra patuit.

Castellum. castel. a vite castitate.

Pagus. dorff. a conuentu hominuz. aut
quia domus in pago sunt v̄isperse Inō
paganus. rusticus. oder ein. heyde.

Castrum. geschlos.

Dicus. wylr

Municipiuz. vt supra de ciuibz patuit

Dicus a via quia tantum habet vias si-
ne muris. wylr.

Colonia. ein newe ein wouung. antiq̄s
cultoribus spoliata terra. nouis reduct̄
colonia dicitur.

Compita. locus in quibz rustici in agris
conueniunt.

Murus. mauer.

Menia. ein zynn.

Phala. hiltzener turen.

Munitō. befestung oder be warūg od
ein were eo q̄ manu facta sit. Munimē-
tum. idem.

Coloꝝ. die d̄i auffer were. quia omnia
coerceat 7 concludat.

Vallum. ein auff geschitt were. oder ei
auff geschitt erdrich. Tegger. idem

Vallus. fustes quibus fit vallum

Sudes dis. zunsterck. Palus li. idem

Maceria. zun. oder wand.

Seps. zun. Maceria vinearum est. sed
seps latoꝝum 7 frugum.

Faux. eingang der stat. ad faucem ani-
malium similitudinem. quia per fauces
est via cibi in stomachum

Suburbium. vorstat.

Turris. turen. a turrendo hostes.

Propugnaculum. ercker.

Turces. summe turres sunt a quibus ho-
stes maxime arcentur.

Cocea. altissima turris rotunda. quasi
cidea. nam ab eo quasi a circulo tota ci-
uitas conspiciatur.

Porta. tor. ab ex vel in portando.

Promurale. 3 wyngolff.

Dicus. gaf. quia in eo vie sunt.

Platea. ei grosse gaf do die land straf-
gat

Cloaca. wasserlauff. 7 hoc per vicos. q̄si
per eos colatur aqua. Etiam locus feces-
sus a duo verto. nam clunibus hijs in-
sedemus

Pretorium. ratthaus. quia ibi debet se-
dere pretor.

Curia. ratsbauß. quia in ea geritur ciui-
tatis cura

Fokus. richthaus. a fando. aut foroneo
athenarum rege.

Gymnasium. generalis exercicioꝝum lo-
cus. sicut scole 7 cetera.

Pando xiii. merckthaus.

Meritoꝝuz. werckthaus. a mercenarijs

Taberna est proprie domacula in qua
panis 7 vinum 7 carnes cocte vendunt
7 dicit a tabulis que ibi substernuntur

merabus. wirtzthaus.

Thylum. ein freyheyt ha wfe. Nam ab

a 7 fileu tactus neminez licuit in asilo le
 dere 7 tangere.
 Mediastrinus. pranger. quia olim i me-
 dio fori sitas.
 Forum. march.
 Circus. plars. a circuitu equorum.
 Theatrum. locus spectaculoz. 7 erat ro-
 tunde figure. Amphiteatrum idem bec
 loca a romanis zc.
 Spectaculum. ein gefycht od schertz
 Macellum. metzg.
 Apolotoriu. vbi lauanti ponit vestes.
 Mercatum. locus vbi res mercatur.
 Theolonium. zollerhaus. 7 aliqui ipsuz
 vectigal dicitur.
 Prostibulum. frauenhaus. a prostituo.
 Lupanar idem. a lupa vxore faustuli.
 Fornix. idem habet significati. a forni-
 cor. vt supra patuit.
 Carcer. kercker. a coercendo
 Ergastulus. idem. locus damnatorum.
 Eculeus. idem q carcer. genus tormenti
 ad modum crucis.
 Liminium. gefencknuß. expulsio extra
 limen
 Postliminium. erlöfung. id est reuersio

De terre vo- cabulis

Terra. erdtrich. quia teritur.
 Tellus. idem. est dea terre.
 Humus. idem q terra. ab humiditate 7
 humore.
 Lutum. koth. quasi non lotum
 Limus. schlym. quia lenis 7 mollis
 Scenum. wüß. quia atrum vt vmbra.
 Gleba. ein scholl erdtrich
 Glarea. vür vnfruchtber erdtrich. Vir-
 gilius scdo geor. Nam ieiuna quidē di-
 uosi glarea ruris.
 Creta. weyß erdtrich.
 Pyulca terra. zerschunden erdtrich. a

verbo hyo as. hyulcus a. ii. apertus a. ii.
 vel fissus. a. ii.
 Argilla. laym
 Glis glitis. letten
 Cespis. ein was
 Arena. sandt Zabulum. idem. oder ein
 leycht erdtrich.
 Scabra terra. ein rauch hötz erdtrich
 Inde scabies venit.
 Lama. scharpff erdtrich. Diacius pmo
 eplarum. Viribz p diuos flumia lamas
 Mons. berg. quia terra eminens.
 Cuius est descensus montis. Virgil. in
 bucol. Molliqz iugum demittere diuo
 Iugum. die höhe des bergs.
 Collis. eminencius montis iugum.
 Tumulus. kleyn berglin. quasi tumens
 tellus Monticulus idem.
 Campus. feld. terra plana.
 Equor. 7 terre 7 maris equalitas.
 Vallis. tall
 Conuallis 7 le. inter mōtes loca depres-
 sa.
 Solum. quia firmum. ein höt erdtrich
 Inde soliditas. id est firmitas
 Scopulus. eminens in mari lapis. eyn
 fels. aut a specularando aut tegumento na-
 uium dicitur.
 Saxum. quia durum.
 Rupis. ein fels. quia non facile rumpit
 Lapis. stayn. quia ledit pedem.
 Petra. idem. quia pede trita 7 consum-
 pta.
 Arenarius. sandtstayn. Bibulus idem.
 quia inbibit aquas.
 Tofus. tuffsteyn.
 Silex. kyßling.
 Marmor. mermel.

De locis terre.

Locus 7 pluraliter loci principia artis
 vt maxime in loyca 7 rethorica. Topi-
 corum liber de illis locis tractat

Topographia, est loci descriptio. Vnde
 virgilius in primo eneid. Est in recessu
 longo locus insula portum efficit.
 Regio, landt
 Plaga, gemerck, nach dem himel
 Prouincia, land, Ora, idem.
 Regnum, reich
 Insula, ein ynseel, quia in solo id, est i ma
 ri posita.
 Mediānis in medio amnis id est flu
 minis sicut augia maior.
 Item amnis, dicit aqua suauiter curres
 7 dicit ab amenitate, quia ibi semper locus
 delectabilis inuenitur.
 Saltus, locus vbi noui exiliunt frondes
 ein newer wald.
 Fauces, dicit angusti inter montes ad
 tus, 7 supra faux ciuitatis patuit.
 Confrages, loca vbi venti concurrunt.
 Lustrum, ein thier gart, vt luporum cubi
 lia vel brutorum habitacula siue latibu
 la tenebrosa dicuntur lustra. Et quando
 qd ludi quinquennio rome ab augusto
 celebrati, 7 p quinquennio lustru capie
 Lucus, ein finster wald, quia no lucet.
 Desertum, wüeste, quia ibi non seritur,
 aut a mansione hominū deseruntur.
 Deremus, wüeste, 7 vbi nulla fuit ho
 minum mansio
 Fluuiarium, ein stat vo vogel fliegent, lo
 cus in quem solis aribus est accessus.
 Item inuis sunt maris, quia silue, denis
 terre.
 Almēna, loca delectabilia, quasi amata.
 Tempe, loca tessalie viridia 7 perpetuo
 flore.
 Alpicus a. n. lusterperlich, loc^o accessu
 solis 7 aperto celo gaudens
 Opacus a. n. ein finstere stat
 Opacitas, finsternus
 Lubricus a. n. ein schlipfferig stat, a la
 bendo id est cadendo
 Tenebrosus, locus, quia tenet vmbraz.
 Estiua loca sunt quibus pecora estati vi
 tant calores. Vnde Stacius, Et vmbro
 sa patuere estiua licei
 Nauale, locus vbi naues edificantur.
 Textrinum, idem.
 Statio, scheff stat, vbi ad temp^o stant

naues.
 Portus, locus vbi naues hiemant
 Importunium, ein stat on lust, loc^o vbi
 nullus est portus aut refrigerium.
 Portus, a deportandis comercijs.
 Daya, locum antiqui a baiuandis com
 mercijs, 7 est idem cum portu.
 Litus, land am möre, quia mari fluctibz
 eliditur.
 Ripa, ein land an dē bach, oder syesen
 de wasser, quia flumine rapit eius terra
 Circuluuum, locus quem aqua circulu
 it, als die mayno w
 Illuuium quem aqua abluit, als d ryn
 zuo Costantz.
 Margo, cuiuslibet loci pars, oder eyn
 vmbsch weyff.
 Maritima loca maris intima.
 Gurges, tyeffe, aque profundior locus.
 Byssus, tyeffe, quia abest fundus. Et
 dicitur ab a quod ē sine 7 byssus quod
 est genus lini cadiissimi, quasi sine bil
 so id est candore.
 Sentina, locus in quem confluunt om
 nes immundicie.
 Sterquilinum, scheyßgruob
 Spectaculum, est locus ludi, aut ipemet
 ludus
 Specula, em warit, vt tempore belli in
 motibus 7 alti turribus, speculatores de
 aduētū spoliātū pnuiciat eo qd speculac
 i, anteident, 7 dicit a specio cis, quod
 est considerare.

Loca terre inferiora

Specus a qua prospici pot
 Spelunca gruob
 Spelea. Grecum est dicit seruius
 super bucol. Et nota qd speleum veriuat
 a spelunca.

Spiraculum. locus quo terra spiritum
edit. id est ventum

Caverna. hyle. quia caret verno id est luce.

Infernus. die hell. Fluernus idem. quia
sine luce. aut quia ibi nullum ver est.

Hyatus. prruptio terre. profunda. einge
fallen erdrich. Translatio est ab homie
cuius oris est hyatus

Profundū. tyeff. a procul et fundo

Baratrum. profunditas atra. die helle

Tartarus. die hell. quia illic omnia sunt
turbata

Geenna. hellisch feu. et capitur pro lo
co eiusdem ignis

Derebus.

Sux a tristitia.

Cocitus a luctu

Leteus. ab obliuioe die helle

Flegeton ab ardore a deo in

Tchiron. ab inuidia. femoruz.

Sunt enim hec quinq; a poetis inferni
flumina. vt patet sexto eneid.

Infernus. locus omnium inferoz

Dicus. id est infernus

De itineribus

Iter. weg. antiqui dixerunt itine. ideo
mansit genitiuus itineris. Via. idem. q̄
itur vehiculum

Publica. frey oder landsstras.

Regia via. landsstras. Regiū iter. idē.

Priuata via. que duat ad opiduz aut
villam solum.

Strata. quia vlgī pedibus trita.

Semita. ein fuoßsteyg. quia semis id ē
media via.

Metadus. generis femi. pro eodem

Callis. iter pecudum inter montes angu
stum et callo pedum perduratum

Trames. ein zwerichter weg. quia per

agros transuerse transmittitur

Diuerticuluz. scheid weg. quia vna via
duertitur ab alia.

Compita. concursus plurium viarum.
quia plures in ea vie competunt. vt sūt
biuie. triuie

Biuium id est duplex via.

Clinosum iter est flexuosum.

Orbita. wagen layst

Destigium. fuoß staph.

Miliare. meyl. a mille passibus

Leuca. mille et quingentos habet pass⁹

Stadium. ein roßlouff. Et continet cē
tum viginti quinq; passus.

Octo stadia faciunt vnum miliare

Stadiū a statōe herculis venit. q̄a ipse
vno spiritu tot passus consecit.

De ponderibus

Pondo incedinabile. id est pondus.

Pondus. quia pendet in libra q̄si ped⁹

Libra. ein wag.

Examen. silum medium quo trutina eq̄.
tur et regitur.

Trutina. zung in der wag. Statera. id
quia equaliter debet stare

Calculus. minima pars ponderis est. cō
stans grauis lentis geminis.

Siliqua. vicesima quarta pars solidi

Scrupulus. sex siliquas continet

Dragma. acht teyl der vntz.

Denarius. pondus aut numerus decem
nummorum

Solidus. schilling. quia illi nil deest. id
solidus dicitur.

Semiuncia. halb vntz. Semissis. idem

Quadrans. das vierd teyl der vntz.

Ontia. vntz oder gewicht

Libra. pfundt. duo decim vncijs cōstat
sicut ann⁹ duo decim mensibus. et est pō
dus perfectum. Dicitur enim libra. quia

q; includit in se cūcta iam dicta pōdera.
Mna. ein pfundt. **Mina** idem.
Sesterciū. est pondus duarum librarū
 z semis.
Sextarius. duarum librarū est qui his
 assumptus dicitur bilibris.
Assumptus. quater sit greco nomine.
Cerix. quinquies complicatus quinarē
 sine gomor facit.
Edice sextum reddit congiū. **Nā** con
 giū sex metitur sextarijs
Marca. march.
Centenarius. zentner.
Talentum. ein pfundt oder lott.
Bilanz. ein wag. quia habet binas lan
 ces id est scutellas.

De mensuris.

Metreta. ei mas. Et est mēsurā liq̄dorū
Modius. ein mütt oder symmery. et
 est granorum.
Chorus. pro eodem. Et fm ysid. triginta
 modiorum mensura dicitur.
Orna. asymmer.
Plaustrum. suoder.
Seuma. sam.
Ulna. ein eln. z est panni z lini
Hofarium. strichholz.
Quartale. fierteyl. **Quartarium** idem.

De mensura agrorum

Digitus. fingerbreyte. pars minima agre
 stium mensurarum.
Uncia. inde habet tres digitos
Palmus mensura quatuor digitorum.
Pes sedecim digitos habet. z hoc fm la
 titudinem.
Passus. ein schrytt. pedes habet quinq; .

Iugerū. ein iuchart. melius hoc iugerū
 q̄ iuger vicimus. licet hoc fm alex. sibi
 vsurpat. legentes de agri cultura varro
 nem z palladiū z colomellā. ymo laurē
 cius valles. z tortelius testes sunt dice
 re hoc iugerum in secunda inflexione.
Iugerum autē continet longitudine pe
 dum ducentorum quādraginta. latitu
 dine centum viginti

De escis.

Cibus. speys.
Dictus. narung. a viuo.
Alimentum. suorung ab alo x̄to. **Alimonia** idem. Sed differunt. Nam ali
 mentuz est quo alimur. Et alimonia est
 alendi cura
Alfluentia. überflüssigkeytt.
Opulentia. richtumb. ab opibus
Esca. **Edo** x̄to
Esculentum. to viminu
Epulum. speys. tiuū ab epu
Dapes. lor. Sz dif
 ferunt. Nam epule priuatorum. dapes
 vero regum sunt.
Pulmentum. gemüß. a pulte.
Sacietas. benignam. **Saturitas.** idem.
 Sed differūt. nam sacietas potest dici
 ex vno ato quasi sat̄sit. **Saturitas** ve
 ro est ex vario alimentorum apparatu.
Crapula. fresserey. quasi cruda epula.
 Nam crapula digestionem impedit
Iantaculum. fruo stuck oder speyß. a ia
 no deo qui est anni principiu a quo z ia
 nuarius z iantaculum. id est primuz fer
 culum quod mane z ppe diei principiu
 datur. quia eo ieiuniū soluitur.
Prandium. ymbis. ab apparatu
Merenda. vesperbrott. quia post meri
 diem sumitur.
Merendare ē p̄ meridiem comedere
Cena. nachtmal.
Obsoniū. ei kleyne ürtē ōd schlafftrück
Symbolus vel lum. ein gemeine ürtē.
Annona. getraytt. oder frucht. q; omni

anno crescit noua.

Panis. brot. a pan. id est totum vel omne. quia omni cibo apponitur.

Cibarius. speys brot. 7 est seruorum.

Fermentarius panis. geböset brot.

Fermentum. bösel. nam fermentum sonat corruptionem. ut talis panis. quia muere scit. schymlet.

Rebacius. ein layb brot.

Zimus. yngeböset brot. ab a id est sine 7 zimus corruptione.

Siliginus. rocken brot.

Triticus panis. wayßen brot.

Ordeacius panis. gersten brot.

Heuacius. hebrin

Subcinericius. escherkuoch. Focacius idem. quia in foco id est igne coctus.

Clibanicus. brot gebachen in de ofen.

Clibanus. bachofen.

Artocrea. krapff.

Placenta. pfanzelt. Libum. idem

Nebulo. byppy.

Laganum vel lagana. flad.

Crusta. rind. Crustula. idem. od bletsli.

Cocta. kuoch.

Simila. semel oder wif brot

Pastillus. ein pastill.

Farina. melb.

Furfur. grüttsch oder klyen.

Caro. fleysch. quasi cado. ut supra.

Crudum. dicat quod non est coctum. row

Coctum. gekocht. quia coactum.

Assum. gebraten. quia ardeat.

Elixum. geloten. quia lixos grece e aq lte

Frixum. geröschet

Salsum. gesaltzen. quia sale aspersum

Spiceratum. gepfeffert.

Rancidum. phynnet.

Succidium. anffgehengt fleysch

Caro fumigata. rauchet fleysch

Ceruina. hirschen fleysch.

Ursina. beren fleysch.

Leprina. basen fleysch

Dulpina. such fleysch

Lupina. woff fleysch.

Caro Pitulina. kelberin fleysch.

Bouina. rinderin fleysch

Quina. schaff fleysch.

Porcina. sew fleysch.

Caro ferina. wyld prett.

Lardum. speck

Offa. sopp. Dippa. win warm.

Dappa. wassersupp.

Prodium. brie. Jus. idem. od iussel

Galreda. sultz.

Frustrum. stuck. a frumine quo capitur.

Buccella. ein mundt voll. quia buccam

id est inflationem oris facit.

Mica. brosem.

Farimen. bratt wurst.

Mortisium. alles was man in dez mor

ser zerstampft.

Lac. milch. a candore.

Colostrum. nouum lac dicitur.

Caseus. keef. quia lac coactum.

Lac pressum. keef oder zyger. Virgili

in bucol. Et pressi copia lactis.

Seracium. zyger.

Quacum. gerinnen milch. quia lac coa

gulo actum.

Coagulum. renny

Mel. honig

Fauus. die süsse des honigs od d wab.

Artocopus. mützel. quia artus panis

De potibus

Potus. tranck. a greco quod est potes.

Potio. idem.

Vinum. weyn. nam cito venas sanguine

replet. Licium. idem. a proprijs liberi patri

Bacum. idem.

Temetum. est tonum vinum. eo quod tenet

mentem. 7 hoc inebriando.

Temulentus. a. u. trücken.

Vinolentus. voll wyn.

Meum. lautter wein.

Mustum. most.

Roseuz vinu. quod nos rubeu vocam

Alminium. weyß weyn. quia est sine mi

nio id est rubore.

Succinacium. gelsar weyn succane ge

me simile est.

Limpidum vinum. klar weyn quasi p

spicuum.

Limbatū vinum. gemüschet wein mit
 wasser.
 Turbidum vinum. trüb weyn.
 Falernum. ein guoter weyn. a falerno
 campanie monte.
 Villum. ein arger weyn. quia est vile.
 Infertum vinum. schenck oder opffer
 wein. qz nil sibi debet adferri. i. qz misceri
 Spurtum vinum. quod offerre non li-
 cet. quia spurium id est aqua mixtum.
 Pendulum. seger weyn.
 Honorariū vinum est qd' vas regibus
 Crudum vinum. vnmilt wein. quale est
 vinum seruorum.
 Acetum. essich. vinum aqua mixtum q'
 si aquidum. quia hoc citius accessit
 Acidum. quasi aqua mixtum. sicut i tor-
 culari post expressum vinum aqua infu-
 ditur acino r' vna cio.
 Conditum. krüter oder gemacht wein
 Lactatum. potio ex lacte.
 Mellsum. quia melle mixtum r' aqua.
 Mellisratum. pro eodem.
 Idromel. lauttertranck. quia ex idros
 id est aqua r' melle.
 Incomelum. most geboniget. qz forti-
 ter comotum.
 Saccatum. sack weyn.
 Oximesum. mixtio aceti r' mellis.
 Rodomellum. potio ubi in succo mellis
 rose admiscetur.
 Fecula vna. trübel seniff.
 Vinum passum. gefotten weyn.
 Defrutū. gefange wein. qsi defraudatū
 Carenum. weyn auff dem dritten teyll
 ein gefotten
 Ptilana. gerstin wasser.
 Sicera. est omnis potō que extra vinū
 inebriat
 Cereniisa. byer. a cerere. quia ex frugibz
 conficitur.
 Medo. meth.
 Sucis. safft. quia sacco exprimitur.
 Fex. hex. Cartarum. weinhex.
 Amarca. ölhex
 Garum. ingesaltzner visch
 Muria. bruc
 Liquamen. Differunt
 tamen. quia garum a garo pisce q' a gre

cis primum est salus. Muria dicit. qz
 ex aqua r' sale facta in modum maris ē
 acerba. Liquamē vero quia post pisces
 in falcamento talis liquor liquatur
 Malsesia. malfesyer. Malsesetū. idem.
 Accasia. byeren most
 Claretum. klaret.
 Nectar. deorum potus. vt dicunt poe-
 te. nectit linguas bibentium.

De singulis va- forum generib' primo de escari- is

Vasa. dicta a vescendo. quia in his esce
 reponbantur.
 Fictile. getraytsas. est vas luteum deco-
 ctum. Inde tunc lutifingulus. bassiner. nā
 lutum fingit id est componit in olla. zc.
 Celatum vas. ein außgegraben oder ge-
 malt vas.
 Anaglipha. vasa sunt supius sculpta.
 Discus. teller.
 Scutella schüssel. a scuto e' hz similitudiez
 Messorium. messer schüssel.
 Lanx. gemalt schüssel.
 Parapsis. vier ecket schüssel.
 Patina. brayt schüssel. Patena. idem
 Apofereta. öpffel schüssel. a pomis ferē-
 dis.
 Cinsorium. teller brott.
 Salinum. saltz veslin.
 Acetabulum. essich veslin.
 Codear. dicitur instrumentum quod a-
 bi liquidi solent manducari. löffel.
 Sinabellum. seniff vellin. qz a sinape

Poculum, trinck geschyr. Virgilius in
bucol. Et bina pocula nobis albimem-
dō fecit.

Diale, poculum ex vitro

Ditrum glas.

Patera, schal.

Crater, becher, olim habuit duas ansas

Teusa, ein hädteb an dē trinck geschir.

Craterculus.

Caytus, ein kleyns becherlin,

Ciphus.

Emistis, pro vno haustu sufficit, my-

golin, Nygale, idem

Calix, ein hültzenes trinck geschyr, q̄a

calon id est lignum, Calatus, idem

Dyotha, zwey önger kopff

Otha, ein öngkopff.

De vasis vina- riis ⁊ aquariis.

Doleum, vas rotundum

Enoforum, wynfas.

Flasculum, vel vasculum

Flascula, vel vascula flechlin

Fastulum.

Lagena, legel, Situla, idem.

Ydria, wasserkruog.

Situla, quia sitientibus sit apta.

Cyrnea, in amphitride a plauto potest

dicī vas vinorum, coreo circumductum

Uter uteris, weynschlauch.

Cadus, weyn faß.

Catinum, vas fictile, yrdeny schüssel.

Amphora, kruog, quia ampla.

Dica, zuber, Draus, idem.

Orciolus, züberlin.

Ciphus, fm. ysid. in. xx. et hmo, vas in
quo manus lauamus

Cupus, a capiēdo vina vel aquas.

Cupa, idem.

Mulgarium, melckfas, Mulcra, idem.

Mulcra, idem.

Labrum, kindes bat gelatin, quia in eo
fit infantum lotio.

Deluis becky, quia fm ysid. in ea pedes
lauantur.

Laucarum, gyeß vas, Et reuera genera-
liter omne vas lotonis.

Fusorium, gießfas, ab effundendo.

De vasis olea- riis

Emicadium,

Lechitus,

ölfas.

Scorcia

q̄ est ex corio.

Alabastrum, saltē büchsen Pixis idis.

idem.

Lenticula, vas olei, quo sacerdotes ⁊ re-
ges inunguntur, vt vas sacri crismatis.

De vasis coqui- nariis ⁊ pistori- is

Cocula, omnia vasa coquendi causa, a
plauto dicuntur.

Olla.

Fidena,

hasen

Fidelia, Vnde pius respondet vi-
ridi non cocta fidelia limo.

Tedale, branteysen

Patella, pfann, quia patula.

Cacabus, stütze oder kachel oder hasen-
decke.

Fodula, kachel.

Patina, pfann.

Lebes. est quedam olla. ein tigel.
Gramacula. hely
Sartago. i. patella. olla enea. 7 dicitur
 a sarcos quod est caro 7 ago agis. quia
 in ea caro agitur. rostpfannen. Frixo-
 rum. idem.
Tripes. dryfuos
Cribum. syb. quasi curisrum. q. p. ipsu
 frumenta currunt.
Rotabulum. sybb. a. prueno stercora.
Mortorium. mörser. **Tribulum.** idē. od-
 der stössel.
Mensuale. backbanck.
Craticula. roff.
Caldare. kessel.
Artanus. backmesser
Pilus-stösel. in dem mörser. **Cotus.** idē.
Sitropodes. sunt vasa fictilia trium pe-
 dum. vt olle coquinarie.

De vasis re- positoris.

Gazophilacium. silberkamer. 7 prope
 vbi thesauri templi reponuntur
Arca. ein arch. ab arcendo intrantes.
Tibutum. id est archa. ein tettelin
Locus. deponendarum rerum est. etiā
 locus pro crumena. 7 pro feretro.
Crumena.
Cruma.
Saccus. Seckel
Marsupium.
Pera. tesh
Capfa. leder sack.
Fiscus. gemeyner seckel
Sistarcia. nantarum sarculus. **Involu-**
crum. idem. Et dicuntur sistarcie q. sunt
 fute. **Involucra.** quia aliquid in se volu-
 tum tenent
Canistrum. ein crettlin
Cistella. ein küstlin.

Cista. dicitur a costa. quia a costis id est
 ex cannis vel lignis quibus textur fit.
Cophinus.
Corbis korb oder zayn.
Sporta. kratt.
Rufcus. est fissura vel fenestra patens i
 pariete. vt patet in eunuchō therē. cyn-
 kensterlin.
Armarium. barnischkamer.
Scrinium. schreyen.
Mantica. wattfack.
Theca. kast.
Capula. leder sack. a capio. **Coriola.**
 idem. a corio.
Citella. brieff tesh. vti cortisani in cu-
 ria ducunt.

De vasis lu- minariorum.

Focus. ligna. quia fouent ignem.
Focus. hertz stat oder feuer
Flamma. der flamm.
Teda. brand. **Torris.** idem
Carto. koll.
Pruna. gluott.
Scintilla. funck.
Fauilla. id est scintilla. Sed scintilla p-
 prie dicitur accensa. fauilla vero extin-
 cta 7 igne deferta. quia fauilla est extin-
 ctus scintille ignis vel cinis. gnyft oder
 emrytz.
Cinis. esch.
Tedifera. ferrum vel lapis super quod li-
 gna aut tede ponuntur. biantysen
Lucerna. dicitur a lucinum. vel a luce.
 quasi intra se lucem arcens. leuchte.
Licinus. est candela lucerne. q. si lucini?
Candelabrum. leuchte. oder kerstäl. q.
 si candelasorum
Candela. hertz. a candeo. quia accēsa cā-
 det.
Lucinar. ein hanget liecht. quia in luce
 7 aere.

Fax. sackel. Facula. idem.
 Cereus. kertzlicht von wachß
 Funale. q̄ intra ceram fit funis. In d̄ su-
 nus venit.
 Lichnus. ein tacht.
 Cepum. vnschlitt.
 Lampas. ampel.
 Laterna. dicitur in quo latet ignis
 Lucubrium. dicitur quod in ymbria luz
 Dirra. lignorū congeries vt ardeat. pir
 enim id est ignis.
 Rogus dicitur cum iam ardeat
 Bustum cum iam sit exustum. Fuit em̄
 tempore pitagore sepultura per ignem
 tāq̄ p̄ elementum perfectius. In q̄ bu-
 sta in rogo corpora. pire superiecta per
 cineres reollectos condebant in terraz
 vasis aut ereis aut terreis
 Terra. weyrach faß oder rauchfaß
 Turbulum. idem

De lectis ⁊ sellis

Lectus. a lectis herbis.
 Thorus. a contostis herbis olim i gra-
 mine dormiebatur.
 Stratus. a sternendo dicitur. Dec tria
 genera erant ante lanceorum inuentio-
 nem ⁊ vsum.
 Cama. ein kleyns bettli auff d̄ erdtrich
 Grabatum. ein bett. grecum est
 Baionola. ei roß bar. lectus qui i equis
 baiulatur id est portatur.
 Gemiales lecti. braut bette.
 Sponda. das auffer teyl an dem bett.
 am span bett.
 Pluteus. interior pars lecti.
 Besser. brett.
 Cunabulum. wagy. Cuna idem. puero-
 rum est.
 Scamnum. bandk. a scandendo. Nam
 olim alta erant scamna.
 Scabellum. fuoßschemel. Supedaneū
 idem

Scansile. gradus vbi honorati sedent
 quia sm̄ sub ⁊ iupra.
 Sedes. sessel. a sedendo. Sedile. idem.
 Solium. künigs stuel. quia solus in eo
 rex sedet. vlt̄ quia ex lignis solidis factū
 Cathedra. sedes doctorum.
 Thronus. quod est solium.
 Subsellium. est ceterorum cathedra
 Sella quasi sedda. ein sattel.
 Selle curules. richter stüll. Nam ma-
 gistratus romanoꝝ hīs insidētes iu-
 ra reddebant. ⁊ dicebātur curules a cur-
 ribus. nam magistratus ppter itineri lō-
 ginitatem in curribus ducebatur
 Tripodes. scamna habētia tres pedes
 Alpodium. ein lentry len.
 Alpodiare. an lebnen.

De vehiculis.

Carrus a cardine rotarū
 Biga a cardine rotarū
 Carruta. kart.
 Reda. ein schlyt. Vehiculum. idem.
 Curus. wagen. quia rotas habet q̄bus
 currit. Quadriga. idem. quia quattuor
 habet rotas
 Carpentum. compactus currus
 Pilentum. contextus currus. q̄bus oliz
 matrone utebantur
 Carpentum. ein fahnacht wagen. vlt̄ cur-
 rus triumphalis
 Pilentum. bedeckter wagen
 Plaustrum. sm̄ ysid. in. xx. et hūmo. Est
 duarum rotarum oneribus portandis
 aptum.
 Turiga. suorman. Dector. idem
 Bigator. karrer. Bigarius. idem.
 Currus falcatus. streytt wagen. Nam
 falcus est belli instrumentum.
 Rota te. dicitur a ruo is. eo q̄ ruat. eyn
 rad.
 Circūferentia. felig.
 Radius. d̄ illud rectum ⁊ subtile lignū
 quod a modio rote vsq̄ ad cantū di-
 rigitur. ⁊ in vtroq̄ infigitur. ein spaych

Cantus. nab. **Aris.** idem. oder ein achs
Uemo. vichsel.
Luno. ein lunn.
Sadula. ein laytter tom
Esseda. genus vehiculi primo repertus
 apud bellgas gallie populos. **Ono** vir
 gilins terco geor. **Bellica** vel molli me
 lus feret esseda colla. ein halb schlitin.
 oder eyn kerlin das man an dem bals
 zeucht. hayst esseda.
Caquilla. ein laytter an dem wagen

De clericis & episcopis

Clericus vel **clerus.** priester oder schuo
 ler quasi forte electus.
Papa. der bapst.
Patriarcha. der oberst vatter
Archiepiscopus. ein ertz bischoff.
Episcopus. bischoff.
Metropolitanus. eins gantzen landes
 oder baly bischoff. sicut moguntin°. od
 ein ertz bischoff. oder ein fürst der bisch
 offen. **Episcopi** vero dicuntur a scopin.
 quod est superintendo.
Pontifex. princeps vicat sacerdotum.
Summus sacerdos.
Summus pontifex der bapst
Antistes q. an alios stat
Sacerdos. briester. quasi sacrum dans
Sacerdotes. gentiliuz vocabantur flam
 mines et flamendiales. **Flamendiales**
 nos vocamus sanctimoniales.
Presbiter. briester. pbens iter salutis.
Leuita. ein leuit. a leui pro genie
Dyaconus. leuit oder enangelier
Prodyacones. ab epi. id est sub. & dya
 cones.
Dyacones. epistler. **Dyaconus.** idem.
Lector. a legendo
Psalmista. a psalmis cantandis.
Cantor. quia voce modulatur.
Tonsorista. quia habet tonsuram id est

rasuram corone. nam tondeo radere si
 gnicat.
Precentor. id est primus cantor
Succentor. id est subsequens cantor
Concentor. cum alijs canit.
Accolitus. grecum est. ein accolit. **Cero**
ferarius. idem. quia debet circa lecturaz
 enangelij ferre cereum. id est candelam.
Exorcista. ein beschwerer. nam super ca
 thecuminos & energuminos inuocat do
 mini hiesu cristi nomen. vt spiritus imun
 dus egrediat. **Janitor.** idem.
Hostiarius. qui in antiquo testamento
 fuerunt templorum custodes ne quis im
 mundus ingrederetur
Edictus. mefner. quia edem tuetur.
Archiepiscopus. ertz briester.

De monachis.

Monachus. münich. quia monas. id est
 singularis vel vnum. & acos id est cura.
 Nam sui vnus gerit curam.
Cenobita. conuent bruoder od schwe
 ster.
Cenobium. refectal
Enachoreta. dicuntur quia deserta petunt.
 relicta vita cenobiali. sicut sanctus Jo
 hannes & helyas.
Cenobite. vitam apostolorum sequuntur
Heremita. ein fidel oder wald bruod.
Abbas. abbt. quasi pater. Nam abba
 grece est pater.
Prior.
Primas Dignitatum nomina
Guardianus
Conuertus. lay bruoder.
Conuersa. lay Schwester
Inclusus. klaufner
Inclusa. klaufnerin

Nomina fidelium

Cristianus. a. kristlich. oder kristen. q̄a
unctus crismate.
Katholicus. kristen. quasi vniuersalis
Katholica sedes. id est romana
Catholica fides. kristen gelaub.
Orthodoxus. id est recte credens.
Orthodoxa fides. id est cristiana.
Neophitus. ein newer cristē. quasi nu
per renatus.
Catechuminus dicitur. qui doctrinaz fi
dei audit. 7 nondum baptismuz recepit
Catechuminus grece id est auditor
Competens dicitur qui post instructōz
fides comperit gratiam.
Laycus. ein lay. Popularis. idem.
Proselytus. ein frōmbder. dicitur adue
na 7 arcūsus qui populo dēi miscebat
Ecclesia proselyta. id est iudaica
Synagoga. iudenschuol

De philoso phis.

Philosophus. ein lieber der kunst. phi
los id est amor. sophos id est sapientia
Philicus. ein natürlicher meyster
Phisicus. ein artze.
Phisica. natürliche kunst oder artzney.
Phisologus. ein natürlicher rede
Phisonomia. ein natürlich gesicht
Ethicus. tūglicher meyster
Ethica. ein kunst von tugēden.
Politicus. statlicher.
Pollicia. kunst von regierung d̄ statt.
Polis id est ciuitas vel plurale. yca id
est scientia.
Economus. ein heublicher man
Economia. kunst von regierung des

20
hauses.
Logicus. listiger. vnd erkantlicher wa
rer disputierer.
Logica. die kunst der listigkeyt.
Gramaticus. eyn künstiger der buoch
staben vnd diction.
Gramatica. die selb kunst.
Rethor. zierlicher reder.
Rethorica. die selb kunst.
Kesis. id est ornatus.
Astronomos. dicitur qui docet legem
vel regulam de astris. vel qui nominat
ea. ein sternseher.
Astrologus. dicitur inspector 7 mensu
rator astrozum. 7 dicitur ab astrum et lo
gos. quasi loquens de astris 7 augurās
ein reder von sternen.
Astrologia. talis scientia.
Geometer. des erdrichs messer.
Geometria. scientia de terre mensura
aut magnitudine.
Mathematica generaliter pro eodem.
Secta. dicitur a sequendo. quia alicui
sequitur documenta.
Platonicus. qui sequit̄ platonem. sicut
beatus augustinus. dēchademic. idem.
dēchademia. villa platonis.
Aristotilicus. qui sequit̄ aristotilem.
Parapateticus. idem. a de ambulatōe.
Stoycus. a stoa porta in athenas. iuxta
quam fuit eorum studiuz. Tales ponit
virtutem summū bonum
Cinicus. ab immundicia. quia tales pu
blice cum vxoribus suis dormiebāt. eo
q̄ patrimonium esset licitum.
Epicurus posuit summū bonum. volu
ptatem 7 crapulam a q̄ dicunt̄ epicurei
Gynnosophista philosophus. a tali se
cta quorum erat nude preter pudenda
per indie vagari solitudines. 7 philoso
phari.
Theologus. id est de diuinis loquens
vel tractans. ein götlicher lerer
Theologia. ein götliche kunst.

De poetis

Poeta. q̄ vere vel quasi vere gesta sint obliquis figuris describit.

Poeta. tichter. **Oraci** in poetria pictoribus ait atq; poetis. Quo dlibet audire di semper sunt aequa potestas

Poetis. getichte

Poetria. die selb kunst.

Dates. a vi mentis aut a flectendis carminibus.

Liricus. a pluralitate carminum qualis fuit inter nostras. **Oracius**.

Tragicus. quia obbirci premiū. **Oraci** oracius. Carmine qui tragico viles certavit obbircum.

Tragedia. carmen scribens illustrius facta. malo tñ omine. i. sine qualem inuenimus senecam iunioem.

Comedia. est villanus cantus et nuptiarum apparatus. a comos. id est villa aut a comessatōe postq̄ in theatro legebat

Comedus comediarum scriptor

Comicus vt familiaris tenus.

Item fines comedie leticia et nuptie. persone eius rusticane sunt. Principiū comedie est lris et contraversia.

Item finis tragedie est infamis. mors. principium eius gloriosi facinoris et letituz. Personae tragice sunt reges nobiles et diui.

Elegia. est carmen miserie planctiuum. Quale est boetij de consolatōe. Cum ipse in principio inquit. Et veris elegitibus ora rigant. Est enim eleyis idē q̄ miseria. **In delygiacus**. id est miserie scriptor.

Satira. carmen reprehensorium et nudum. omni saturitate plenum et faciūdia quale ē carmen persij et iuuenalis.

Satiricus. scriptor satire.

Satira. aut a satirij dijs siluestribus. aut quia satis ire. et reprehensionem intendit.

Heroici. qui et diuini dicuntur diuorū scriptores. Qual aput grecos homer⁹ et

aput nostros diuin⁹. **Maro** in eneide roseo ore scripsit. et pene immortali ingenio.

Hystoricus. qui scribit hystoriam. vt titus. liuius. et valerius

Hystoria. ein geschicht. ab hystero. id est videre. quia de gestis et visis est.

Fabula. que in toto falsa dicitur. et a fado dicta.

Alpologeticus. sermo sub simili cōprehensōe. quod sub methaphora fieri potuit. vt est aput esopum et auianum. Et tale genus sermonis est inuentum. vt per verisimilia homines ad bonos mores inducerentur et corrigerentur sub enigmate

Item triplex genus hominū humile vt rusticorum. de quo virgilius in bucol.

et ptim in geo. **Medium**. vt sunt aues quale est aput virgil. in geo.

Et sublime. quale est regum. vt aput virgil. in eneide. **Genus diuorū** vt regū et deorū.

Genus transformatum. vt de boie brutum. zc. quale est carmen nasonis in metamorphoseos.

Item triplex est dicendi character. **Exegematic⁹**. vbi solus poeta loquitur. vt virgil. in geo.

Dragmaticus. vbi persone inducte loquuntur velut in comedijs

Mixtus est. qui et cōmunis dicitur. In quo poeta et inducte persone loquuntur

quod fit in eneide virgil. Item poetria gaudet in hijs personis (licet nō omis) scz gnatōne. parasito. mimo solio. gesticulario. themelico.

Orato blanditor

Parasitus adulator.

Imus imitator

Salius. a saltando.

Gesticularius. a gestu hominum. **Gesticularior**. idem.

Hystrio. qui. videri vult aut hystorias dicere.

Themelicus. musicus scenicus qui in lutinis organis vel citharis zc. aut tibijs preannabat.

Scena. locus vmbrosus cortinis. id est velis in theatro veluti domus instructa

In qua laruate persone ad gestus lectoris ostentandos prodebat.

Studij humanitatis, die poeterij, q̄a
 de factis hominum ⁊ deorum siue de ve
 rissimilibus est.
 Facacia, ein bösslich gesch wetz
 Facetus, curialis, vrbanus, pprie de do
 ctrina ⁊ pprie in factis, scilicet qui iocos
 ⁊ lusus gestis, ⁊ factis comodo dat, ⁊ com
 paratur.
 Curialis bösslich, a cu
 Curiosus ra, vel a curia,
 Legalis.
 Civilis, statlich.

De magis

Magus, sch wartz künster, malefici ob
 facinorum magnitudinem.
 Nigromanticus, sch wartz künster, ob
 zauberer, a nycros id est mortuus, quia
 eorum diuinatio est circa suscitandos mor
 tuos, aut per ossa mortuorum.
 Hydromanticus, ab aqua.
 Pyromanticus, ab igne.
 Cyromanticus, a manu
 Aerimanticus, ab aere.
 Incantator, a carmie
 Diuinator, zauberer ab exectōe
 Fastinator, a fasin id ē
 apparitōne.
 Pbytonissa, zaubrey, a pbytone ser
 pente quem a ppollo interfecit, a quo et
 pbitus est dictus.
 Ariolus, zauberer, quia circa aras, spes
 nepharias emittit.
 Horuspex, aure inspector.
 Horuspex, horarum natiuitatis inspe
 ctor.
 Geneses dicuntur, quia per signa duo
 decim nascentium, iuxta suam natiuita
 tem mores ⁊ exitum predicant.
 Genediaci ideo dicuntur, quia nataliū
 seruant consideratōnem.
 Flugur, quia quium cantu ⁊ garritu su

tura predicat.
 Astrologus, qui ex astris futura venū
 dat.
 Sortilegus, quasi sortem legens.
 Sortilegus, qui p creaturam aliquam
 diuinat, ein lösser, oder scholdrer.
 Salifator, qui ex mēbris aut extis sali
 entum in sacrificō animaliu aliqd pro
 sperum aut triste pandit.
 Prestigium, zaubrey, quia presingit
 aciem oculorum.
 Prestigiator, kauckler oder zauberer.
 Jocular, gockler, a ioco.
 Gesticulator, fictor, aut gestus aut psōe
 Cenobates, einer der auff dem sayl gat
 Funabularius, idem.

De rusticis ⁊ eo rum instrumen tis.

Rusticus,
 Ruricola,
 Agnicola pauer, ackemā
 Agrestis,
 Rusticitas, pauerheyt
 Stratum, pfluog,
 Stiuua, gaytz am pfluog, Buris, idem.
 Stiuarius, pfluog halter,
 Stiuaria, pfluog halterin.
 Vomer, weg eysen, quia terraz vomit.
 Dentale, pfluog grindel, Illud lignum
 in quo vomer inducitur a dentis simi
 litudinem.
 Craba, egg, Rastrum, idem, etiaz quā
 doqz dentale pro eodem, quia multos
 acutos dauos habet quasi dentes.
 Ligo, karisch oder ha w,
 Furca, gabel,
 Bisurca, ein zwey zinckte gabel.
 Trifurca, ein drey zinckte gabel
 Falx, est instrumentum aptuz segetibz
 vinctis ⁊ pratibz, sychel,

Falcastrum. segens.
 Serrula. quasi ferra instrumentum aut
 cultellus quo purgantur arbores.
 Scodicia. ei spatium schüffel. Grabatur
 idem. 7 aliquando pro gremio aut lecto
 Vnde. Pro gremio grabatum. pro le-
 cto pone grabatum.
 Fossorium grab schüffel. Sarcul^o. idē.
 Ferrū fossorium quod habet duos dentes
 a fariendo. reyteylen. 7 dicit fossorium
 a fodiendo.
 Passinatum. ferramentum bifurcatum
 quo semina panguntur.
 Area. tenn.
 Granarium. korenhauf. a granis
 Cylindrus. est rotundus lapis quo equa-
 tur area. Vnde virgili^o. in primo geor.
 Tuz area primū ingēti equāda cylidro
 Doreum. schwer.
 Tribula. pflegel.
 Dentilabrum. werffschüffel.
 Fannus. wanne.
 Cumera. koren heußlin
 Palea. spreuer.
 Spelta. fesen oder tinkel.
 Tessera. gemerck eines korns haufes. q̄
 bus frumentorum numerus designatur
 Venile. kex gaden.
 Venum. kexie.
 Gerula. mysther. Cenosectorium. idem.

De agris

Ager. acker. Aruum. idem. sed social^{is}
 Virgilius de hoc in primo geor.
 Ager consitus. id est arboribus aptus
 De quo in secundo. geor.
 Ager pascuus. vt pratum. quia anima
 lia pascat. De hoc tertio geor.
 Ager florens. vt sunt orti. De hoc quarto
 geor. virgili^o.
 Aus. acker. veteres dixerunt agros in
 cultos. vt siluas 7 pascuas rura dicit.
 Pratum. wif. quia pro tinus paratum
 sine magno labore.

Pascua. wayd.
 Tescia. ein verlegner acker. Ego legi in
 antiq̄ssimo libro oracij pro eplaz. Tesci
 in metro. Nam que deserta 7 inhospita
 tesqua credis. zc.
 Agellus. ein kleyns eckerlin
 Seges. ein acker der gezeget ist. Vnde
 virgilius. Illa demum seges vot̄ respō
 det auari agricolę zc.
 Seges aliquando pro sato. der sam
 Semen. sainen.
 Sementis. tis. se. ge est semen frugum.
 tempus vel actus seminādi. v̄l ip̄a dea.
 Cōpascuus ager. verlafner acker
 Illunius ager. den der bach versürt
 Arcifun^o ager. dicitur cuius fines ob-
 iectu fluminū aut arborum arcantur.
 Noualis ager. ein newer acker. Vnde
 virgilius in bucol. Impius h̄ tā culpa
 noualia miles habebit
 Squalidus ager. den man nit mer ar-
 beytet.
 Squalidus. q̄si excolidus. sicut exsul
 Diginosus ager. ein feuchter acker
 Diligo. natürlich feucht der erden.
 Paludinosus ager qui nutrit palen. id
 est pabula facit exrescere
 Pales. est dea pabuli.
 Pabulum. fuoter.
 Predium. zinfher acker. quia patris
 milias p hoc preuidetur
 Fundus. ein lehen guot oder acker. q̄a
 eo fundatur 7 stabilitur patrimonium.
 Vnde therentius in eunuchō. Ecce no-
 stri fundi calamitas zc.
 Limes. tis. die grobe serbyn. quo agri
 diuiduntur. furch.
 Cardio. serbyn die gat in dē acker nach
 der plaga mittemacht.
 Decumanus. est limes qui transfersalit
 cardini est. ab oriente in occidens
 Sulcus. dicitur quod defossus est in
 duas porcas. 7 dicitur a sol. eo q̄ sulcus
 solem capiat. ein furch.
 Surculus. ein kleyns furchlin.

De culturis agrorum

Cultura agri. ackers arbeyt.
Cineratō. rütte brunst. Naz calami aut stipule incenduntur vt exsudat inutilis humo: tere.
Cineratō. cineris agro sparsio. quia cinis saginat. sayst macht den acker.
Aratō. ackerung oder pfluo gung
Intermissio. acker rüby. Nam ager vires exhaustas restaurat.
Stercoratō. mystung oder tungy
Fumus. myst. Letamen. idem. quia terras facit letas. id est pingues
Stercus. myst. quia in agris sternitur
Fimus. dicitur quia sit ymus id est sterus
Occatio. der schollen oder der klotzen brechung.
Occare est terre glebas ligone frāgere.
Occare. bedecken mit erdtrich de samē hōwm oder reben.
Runcatō. gettung.
Runcare. getten.
Runcare. a ruer. herbas inutiles euellē
Veractum. in dem glentz gesetzt.
Veractum. id est verno tempore satum
Procisio. die erst ackerung. Pria post hyemē aratō. pcisio dicitur.
Satō. seegung.
Serere. seyen. a sereno tempore quo debet fieri.
Messis. die erndt.
Messor. meder oder schniter.

De frumentis

Frumentum. alles eber gewechs. omne quod spicas (eber) habet.
Fruges. ein gewechs on eber. sine spic.
Et hec dicuntur q frumine quod est no

22

22

cus gule. vt patuit supra.
Primicie. die erst frucht. 7 soluz ple est
Triticum. wayß. quia teritur.
Far. melb. a frangendo. nam ante vsium molarū olim in pilo id est mortario frumenta frangebantur.
Aldoieum. weyßer schöner waytz
Aldoi. waytzē melb. quia ad aras id est sacrificia vturur. Et est nomen indeclinabile.
Siligo. rocken. a salecto.
Dideum. gerst. quia primum quod inter sata sit aridum.
Farrago. gerstē blüß.
Farrago. culmorum multitudo sicut manipulus.
Manipulus.
Merges. tis. Carb.
Carba.
Stipula. stuppel. quasi vstula.
Milium. byrs. a multitudine fructus
Culmus. stro balm. Inde calamus. cyn scrib feder. quia olim ex culmis erat calami. Culmus etiam. ein ströen tach. q̄ ex culmis fit
Stramen. stro. quia sternitur
Stipula etiā dicitur folium qd̄ in culmo est circa cicutas intra cannas.
Cicuta. das knöpflin an de stro balm.
Vnde virgilius in bucol. Est michi visparibus septē compacta cicutis fistula. Et cicuta pro alio significato vid̄ infra capitulo de herbis.
Canna. der gerad balm von de knöpflin suo dem andern.
Spica. Eber. Spicus pro eodem
Folliculus. est theca frumenti in arista. koren seckly.
Arista. eber spitzlin. quasi aride stans

De legumini bus

Legumen. gemüß. Et hoc omne qd ma-
nu legitur. vt faba. pisa. lens. zc.
Faba. ton. a fagin id est comedo. qz pri-
mum hoc legumen homines comederunt
Lens. lynß.
Cicer. kicher.
Pisa. erbis.
Dicia. wiklen.
Pbaselus. wolff strel. Lupinus. idem.

De stabulis

Stabulum. stal. a stando.
Hostar. rinderstal.
Diuile. schaff stal. Caula. idem. oder ein
roß stal.

De pastoribus

Pastor. byrt. a pascendo.
Mapale. ein byrten heußlin.
Mango. roß byrtt oder roß teüßcher.
Agaso. ein esel byrtt. quasi asinos agēs
id est ducens
Mulio. manlbyrtt.
Ennoyus. geyß birtt.
Opilio. schaff byrtt.
Subulcus. sew byrtt.
Bubulcus. rynder birtt.
Pedum. byrten stab. est baculus cur-
nus adiectus pedi animantis puta bo-
uis vel vacce. cogit ipm stare. Vnd vir-
gilius in bucol. Est tu sinime pedum

De equis z eoz ornamentis.

Equus. roß   Equa. merck.

Nam equi in quadrigis equabantur.
Inde dicitur equinus a. ad equi ptines
Caballus. roß. quia canat pede terram.
quasi cauallus.
Sonipes. ein raifig roß mit schellen od
oder barnisch bekengt. quia pede gressu
sonat.
Alipes. ein schnelles roß. quasi alas i pe-
de habens.
Dextrarius. ein bandt roß. quia ducit
per dexteram.
Palefredus. ein bey roß. quia leni pas-
so z freno ducitur.
Gradarius. zelter. Mannus. idem
Deredus. ein karrer roß. quia equo du-
cens redam.
Spadix. schymel. od apffel gra w roß.
Frenum. zam. a furendo. quia ne equus
furiat. ideo sibi frenum datur.
Lupatum. wolff zam oder ei krum piß.
ad similitudinem dentium in lupis
Camus. scharpffer zam. quo supbi equi
frenantur. oder ein scharpff pis. Vnde
in psalmo. In chamo z freno maxillas
eorum constringe.
Habena
Capistrum   halfter
Capulum.   zügel.
Corum. zaum leder.
Sella. sattel. quasi sedda.
Lingula. sattel ryem.
Panellus. sattel polster
Cingula. gurt. z sic est femini generis.
Strepa. itegrayß. Scansile. idem
Calcar. sporen. qz adheret calci pedis
Tentela. vorder gerayd.
Postela. hinder gerayd.
Subtela. gerayt vnden an dem sattel
Falera. sattel decke. Epiphium. idem
Sagma me. pondus dicitur quod sup
ponitur selle sicut mantica.
Mantica. ein wattersack.
Sagmarus. ein semer roß oder ein tre-
gel roß. qz sagmas id est pōdera portat.
Strigilis. roß strel.
Sudaria. wüsch tuoch.
Cauterium. breneyßen. Nam equi cre-
mantur circa clunes z seruant quosdam
caracteres zc.

De scriptoribus & eorum instrumentis.

Scriptor. schreyber. Scriba. idem. cōmunis est generis.
 Notarius. qui notas facit ut in chartis publicis. schreyber.
 Cancellarius. cantzler.
 Prothonotarius. der oberst schreyber. vel primus notarius. als stat schreyber
 Pergamentum. pergament.
 Papyrus. papir.
 Cedula. zedel.
 Carta. geschriffte oder buoch.
 Liber. buoch. Codex. idem.
 Codicillus. büchlin.
 Registrum. register.
 Bulla. bull.
 Transcriptum. ab geschriffte
 Litere pluraliter. brieffy.
 Epistola. brieff. Missiva. idem.
 Puncus. pimf.
 Corrosorium. schabmesser.
 Scriptorale. schribmesser
 Penna. feder. Calamus idem.
 Plum. feder sel.
 Calamale. feder feßlin. Pennale. idem
 Incaustum. dyntt. Tetramentū. idem quia atrum id est nigrum.
 Incaustorius. dynttenfeßlin. Tetramentale. idem
 Pluteus. schribber prett.
 Pulpitum. pulprett.
 Regula. Lineale. lineariū. linger.
 Punctorium. punct eysen.
 Antipira. liecht schirm.
 Muncorium. abbrecke
 Epicausteriū. ein silcz auff dem pulprett
 Quaternus. quaten.
 Quinternus. quintem.
 Sexternus. sextem.
 Exemplar. do man ab schreybt.
 Exemplum. das man schreybt.

Tenaculum. hebeyfen. oder heb höltzli.
 Tabula. tafel
 Stylus. stiler.
 Grama. geschriffte
 Orthographus. ein gerechtlicher schribber.
 Hystoriographus. ein geschicht schryber.
 Absconzorium. liecht schirm
 Cronographus. qui scribēdo suat tpa
 Cronographia. temporis descriptō.
 Cronica. liber temporum.
 Cronicus. temporum scriptor.
 Falsigraphus. ein falscher schreyber
 Falsigrama. ein falsche geschriffte.
 Epigrama. ober geschriffte.
 Girographus. bandt geschriffte
 Minū. mynig. oder rotte tintten
 Cynobrum. zynober
 Lasurium. blate dyntt.
 Rubrica. rubrick.
 Dictita. ein teütsche tafel
 Dica. merck tafel. oder ein kerb holtz. oder ein schuoler tafel.

De fabris & eorum instrumentis

Faber. schmide. a faciendo ferrum. & est nomen generale
 Aurifaber. goldschmidt
 Cuprifaber. kupffer schmidt.
 Ferrifaber. eysenschmidt.
 Gunpbus. roß nagel.
 Sufferrator. huoff schmidt.
 Sufferrare. roß beschlaten
 Balatum. huoff eysen.
 Angariū. noittfal. Serator. schlosser
 Fornax. esb. Caminus. idem.
 Incus. amtos.
 Ludo dis. dere. schmyden.
 Forceps. zang. oder eysen scher
 Tenella. zang. Malleus. hammer.

Marcus. der gros hamer.
 Marcellus. der mittel hamer.
 Malleus ideo dicitur. quia dum ferrū
 calet ⁊ molle est ism cedit.
 Marcus. quasi maior malleus.
 Malleolus. hemerlin.
 Lima. feyl.
 Scalprum. grykel eyfen.
 Celuz. grab stickel. sicut aurifabri vtun
 tur. ⁊ scribitur p̄ dyptongon. Inde ce
 lare. id est sculpere.
 Cornus. ein dreyer eyfen. Vnde virgi
 lius in bucol. Et lenta vitis sacili supad
 dita tomo.
 Tomator. dreyer. der köpff oder schüs
 sel dreytt.
 Celtes. grab stickel.
 Cos cotis. wetzsteyn.
 Allo allonia. schliß steyn. Alla le. idem
 Follis. blasbalg
 Sypho. ein blasbalck in der kuckel
 Et sypho vrinale. vel sibilus inmingē
 do mulierum. vt supra.
 Asperforium. sprangwadel.
 Alueolus. lechtrog. vt fabri vtunt. q̄a
 ferrum in eum picunt vt frigescat.
 Anticorium. hürfel. als die schmid habē
 Fabrica. schmid. oder ein bau. ⁊ est ge
 nerale nomen sicut officina. ein werck
 stat.

De metallis.

Minera. ertz. quia in mineris id est ter
 re venis inuenitur. Minerale. idem.
 Metallum. ertz. a metallon. id est spes
 Nam eius natura est vbi vna inuenit ē
 spes aliam inueniendi.
 Aurum. gold
 Argentum. silber.
 Ferrum. eyfen.
 Calix. stabel.
 Stannum. zynn
 Plumbum. bley
 Cuprum. kupffer.
 Es eris. glocken speys.

Argentum viuum. kecksilber. Mercuri
 us. idem.
 Erugo. quasi eris rubigo. sicut ferrugo
 ferri rubigo. geschmid rost.
 Ferrugo. eyfen rost.
 Squama. eyfen standach. Et piscium
 est squama.
 Spuma. gold syndel.
 Auricalcum. mesch.
 Lythargium. giry. vel litargium. küterfey

De fabris li gnariis

Lignarius. dicitur omnis ligni artifex.
 Carpentarius. zymmerman
 Carpentaria. ein span.
 Carpentum. supra de vehicularis.
 Securis. agst. a secando.
 Alcia. beytel.
 Dolabrum. ein bartt do man mit ebnet
 oder ein zwerchbagg. Dolabra. idem
 Dolobella le. vel dolobellum li. id ē par
 na dolabra.
 Dolo as are. id est lenigare. koblen. sch
 lichten. oder ebnen.
 Bipennis. zwerchagst. aut quia habz bi
 nas pinnas.
 Lenigal. kobel. oder stos bemlin. Leni
 gal. idem. Nam lene sim aristo. in p̄di
 camentis. dicitur cuius partes coniscent.
 Lene. schlecht. Inde lenigal.
 Cerebrum. negtor.
 Cerebellum. negtorlin.
 Cerebrare. poren.
 Gnanicell. winckelmef. Angulare. id
 Angulus. winckel.
 Androna. spaciū quod est inter ou
 as tomos
 Serra. seg. per dix vedali nepos terre in
 uentor.
 Circinus. zirckel oder ryß
 Perpendicularum. bleymes.

24

De murariis z eoruz instrumē tis.

Lathomus. stayn metzel. thomus id est
diuisio. Lapidada. idē. a scido. i. diuido
Cementarius. mauer.
Cementum. mörtel. Calx. idem.
Murator. mauer. Murarius. idem
Murus. mauer. q. munit qd. circūdat
Muratus. a. u. ymb. gemauret
Murulus. ein kleyns meuerlin.
Sabulum. kyß oder grieb.
Sabulosa terra. ein griessig erdtrich.
Arenas. sandt. quia s. m. varronem si non
aspiratur arena quasi arida dicitur. v.
de virgilius in geor. bibulas vitet are
nas. Et primo eneid. Dispicis prohibe
mur arene. Si vero aspirat arena. di
citur quia in cemento muris adheret
Gypsum. vel hoc gipsum si. gypß.
Gipsare. wissen oder teuchen.
Trulla. est quoddam instrumentum ce
mentarioꝝ ferreum latum ad compla
nandum murum z ad lapides cuꝝ calce
componendos z coniungendos q. tru
dit z retrudit z intrudit calce vel luto
lapides. kell
Æmussis. bleywag. Æb. a quod est sine
z musso quod est dubito. q. sine dubio
cementarium reddit certum. Perpendi
culum idem.
Æscis. mauer hamer. ex vtraq. pte. scin
dens. Æsculus. diminutiuum.
Marmorarius. bildbauer. Quia olim
ymagines diuū ex marmore erant zc.
Lapidina. kaynhütt.

22

De hijs que in ecclesia fiunt

continua ad rubricam de edificijs sacri.
vt supra z de sepulcris.
Palla. alltertuch.
Dexillum li. dicitur a velum quasi p. di
minutionem quasi velulum. san.
Calix. kelch.
Patena. paten. quia patula.
Pixis. büchs.
Citorium. cristen büchs. sicut sacramen
tum quod est anime. abus in eo seruat.
Æmpulla. alter kentlin. quia ample et
ventrose vt bulla
Imago. bild.
Crucifixum. kreutz bild od. marter bild
Lepida de. Est antiquoꝝ patz imago
Statua. gebauen bild. quia stando re
presentat. Ælio modo statua vt colūna
Simulacrum omnis ymago represen
tans id cuius est simile
Reliquie. heyltum. quia hic nobis reli
cte.
Ceremonie. heyltum. ab opido cerete.
vt patet a valerio libro primo de reli
gione. s. vrbe em. a gallis capta Exuie
dicuntur cuiuslibet rei eo q. exuperant.
Et hec tria solum pluraliter inflectunt
Sacrarium. locus templi vbi sacra repo
nuntur. Sacristia. idem.
Sacrista. mehner. Edituus. idem
Campana. glock.
Nola. schell
Cytinabulum. glockenklengel.
Campanile. glocken hauf
Horologium. zeytglock. quia loquit
horas.
Baptismus. tauff.
Baptisterium. tauff steyn.
Æsperforium. spreng wadel.
Caldare. kessel.
Extrema vntō. der lungst tauff.
Confirmatō. firmung.
Penitentia. buoß.
Crisma. krisem.
Confessio. beycht.

Eucharistia, das heylig sacrament, quod
 dicitur bona gratia
 Velum templi, hunger tuoch.
 Cancepeum, pannus extensus supra al-
 taria ne arene decidant. Epicalus, idē.
 quia ad modum circuli olim formabat.
 Deposito, der begrebnus tag, Exequie
 arum, idem.
 Dies septimus, der sybent tag
 Tricesimus, der dryssigist.
 Anniversarius, iartag.
 Inferie mortuorum sacrificia que infe-
 ris soluuntur. Vnde virgilius, x. eneid.
 Totidem quos educat inferis viuentel
 rapit inferas.
 Cetera vide vbi supra de edificijs sacri
 7 de sepulturis, zc.

De libris ec- clesie

Psalteriū, psalter, a psallēdo, i. canēdo.
 Antiphonarius, antiphonar, quia ē an-
 te ptonum, id est sonum psalmodum
 Innarius, ymnes buoch
 Imnus, lob gesang.
 Epistolare, epistelbuoch, ab epi id est
 pra 7 stolon missio. Inde epistola
 Euangelium, id est bona predicatio.
 Euangeliso, id est predico.
 Breuiarium, briefer, quia sermone bre-
 ui perstringitur.
 Missale, messbuoch.
 Graduale, gradual, Et aliquādo p ipso
 cantu, qui aut gradatim aut intra grad^o
 ecclesie debet cantari. Tractus similiter.
 Exequiale, tottenbuoch.
 Obsequiale, ein diensst buoch, quia i eo
 continēt que ad curam ptinēt animaz
 Matutinale, mettenbuoch
 Vespertinale, vesperbuoch.
 Speciale, ein sunderlich buoch.
 Manuale, hand buoch
 Viaticum, wandelbuoch.

Biblia, bibel, que diuiditur, vt patet.
 Bibliotheca, libry, Libraria, idem.

De festis 7 offi- cijs sacris.

Festiuitas.
 Solennitas, Feyer.
 Celebritas.
 Festiuitas dicitur, quia in ea diuina res
 fit. Solennitas, aut a sole, quia pura, aut
 a solido id est firmo, quia eam mutare
 non decet. Celebritas, quia in ea tantus
 celestia agantur.
 Pasca, ostern, a transitu, ex egipto filio-
 rum israel.
 Pentecoste es, pfingsten, que post quā-
 quaginta pasce celebratur.
 Epiphania, der erschynlich tag, ab epi
 id est supra 7 phanes id est apparitō, qz
 angelus pastouibus 7 stella magis ap-
 paruit.
 Scenopheya, kirch weibe, sunt taberna-
 culorum festa.
 Encenia, noua templi aut dedicatio aut
 sacramentorum innouatio, vt in vigilia
 pasce fit
 Dies palmarum, palm tag
 Cena domi, der grün donstag.
 Sabatum, sambstag, quietis dicitur vi-
 es, quia in eo dominus quieuit a creatō-
 ne 7 in sepulcro.
 Dominicus dies, der suntag, quia in eo
 dominus resurrexit
 Parascene es, kar freytag, dies passio-
 nis dicitur

De officijs sacris.

Officium ampt. quasi efficiam. qz qui
 qz in eo id facit quod nulli officit. id est
 nocet. 7 actus virtutis officiu est. d quo
 tulius officiorum libros tres scribit
 Vespertinum officium. vesper ampt. qz
 tunc incipit vesperus stella apparere. q
 est noctis iniciam.
 Matutinum officium. mettē zeyt. quia
 circa mane in luciferi ortu.
 Missa. die mef. aut qz in ea hostia mit
 titur patri. aut quia circa tale temp^o ca
 thecumini remanentes in ecclesia qz nō
 dum renati sunt foras missi. ne sacramē
 tis altaris interessent.
 Chorus. multitudo canentium. quia in
 inico misse stabant circa aram in modū
 corone. vel quia a concordia cantus.
 Monodium Dicit vni^o cātus
 Succiniū monos grece est
 Succentor inde. vnum latine. Et
 o dos. id est cantus.
 Dicinium. dicitur cantus duorum.
 Chorus dicitur cum multi canunt.
 Antiphona. cantus reciprocus.
 Responsoriu. quia in eo vnus canit vet
 sum 7 alter respondet.
 Lectō quia non canitur sed legitur.
 Canticum. leticie vox.
 Psalmus. quia ad psalterium cantatur
 Imnus. lob gesang.
 Alleluia. lob gesang.
 Kyrieleyson. Heri erbarm dich. Nā
 kyriou. id est dominus. 7 cleys id est mi
 serere.
 Osanna. id est saluifica.
 Offertorium. quia dum cantabae mu
 nera altari offeruntur.
 Oblatio.
 Sacrificium. opfferung.
 Imolatio.
 Libatio est calicis oblatō tantum. vt in
 eneide. Tula in medio libabant pocla
 bachi. Et alibi. Nunc libate pateras io
 ni.
 Victimā. opffer. 7 hoc propter victori
 am habitam
 Hostia. opffer. et hoc pro vincendis
 hostibus
 Libamen. opffer. a lito as. id est offero

Et hoc de liquidis vt vino.
 Litamen sacrificium in litore ab hijs q
 maris picula vitarunt. Inde lito as. id
 est in litore sacrificio. Inde lituus. i. cor
 nu quo ad litandum popul^o couocabat
 Etiam lituus baculus augurū curuus
 Holo caustum. opffer. vbi totuz quod
 offertur igne consumit vt in veteri lege
 Nam olon id est totum. 7 cauma id ē in
 censo.
 Manus impositō. fit per benedictōem.
 Exorcismus. contra dyabolum increpa
 tio vel conuratō.
 Oratō. id est petitiō.
 Exoratō. id est petiti impetratō. Orat q
 petit. exorat qui impetrat. hec donatus.
 Vndē therencius in eunuchō. Sine hoc
 a te exorare biduum zc.
 Simbolus vel simbulum. gemaynsame
 erkantnus. sicut est noscere fidei articu
 los. Et simbulus. id est similiū bulus. i.
 morfus. Vndē therencius in eunuchō. vt
 de simbulis essent. id est comederent
 Letania. id est rogatō.
 Supplicatō. deuota oratō.

De musica 7 speciebus ei⁹

Musica. a moys. nam circa aquarū so
 nos inuenta est.
 Harmonica. que in vocū cantibus est.
 Harmonicus a. ū. dulciter 7 suauiter ca
 nens.
 Harmonia. einbelig lieplich gesang
 Harmonia. bona compositō dicitur. Et
 est generale.
 Organica. que ex flatu consistit.
 Kichmica. que digitorum impulsu na
 meros recipit sicut cythara
 Kichmus grece est numerus latine.
 Modulatō. gesang.

Harmonia. vocis concordantia
Symphonia. de: symmen bößlich tem
perament.
Euphonia. guot gefang.
Concentus. ein trechtig gefang.
Concinus. a. bößlich.
Concinne. Concinniter. a. d. uerbia. eyn
trechtiglich.
Alis. vocis eleuato dicitur
Thesis. id est vocis positio 7 finis.
Suavis vox. ein milte symm.
Acuta. scharpff vnd ref.
Tenuis vox. ein zarte kleyne symm
Bassa. grob. 7. declinans.
Aspera est vox rauca.
Dura. est violenta. sicut tonitrus.
Clara. que resonat in auribus.
Ceca. que cruciata nil post se relinquit
soni.
Perfecta vox. est alta suavis 7 clara
Organum organum. 7 est generale omnium
vasorum musicalium. tamen vsu nostro
speciale est.
Tuba. trumet. a terrenis est inuenta.
Vnde in eueide. Tirrenusq; tube mugi
re per ethera clangor.
Tubicen trumetter.
Tubicena. trumetterin. Et fm pristia
num etiam dicitur hic 7 hec tubicena.
Clangor. tubarum vel campanarum vox.
Strulor. vox tubarum.
Tybia. ein flayt. quia olim ex tibis ani
malium erat.
Claudum. 3. wey pseyfflin an einander
gemacht. Vbi alterum altero longius
est. Inde claudus venit. cuius pes pede
longior est.
Fistula. schalmey oder pseyff.
Classicus. id est tuba. vel sonus tube. vel
signum bellicum. vel concentus omnium
instrumentorum. 7 dicitur a calon id est
voco.
Buccina. bößhorn oder busaun. a buca
id est ouis inflatione. Vnde perflauit fu
stula bucas.
Cithara. harpff.
Lyra. leyr. Barbiton idem. Vnde ora
cins tercio odax. Defunctuq; bello bar
biton hic paries habebit. Lyre inueto:

mercurius ab orato primo d. daru dicit
Fides est corda cythare. Et aliquando
p ipa cythara. Quia teste laurencō val
lenti sicut in fide nemo debet dissentire.
Ita in sono fides debet esse consonantia.
Fidicen. harpffer.
Monocordum schytt. quia habz vnaz
cordam.
Clauicordium. quia corde clavis tagit.
Clauus. lautt. oder harpffen nagel
Lutina. lautt.
Fidula. sydel.
Psalterium. psalter.
Cymbalum. zymbel. Tabulum. idem
Tinnitus eius sonus. Tinnio is. ire. so
nare cymbalum signat.
Plectrum. richt kemerlin.
Pecten. stassel.
Tympanum. becke.
Tympanella. böcklin.
Sistrum. id est tuba ab inuente. in cy
balis festis consueta adhiberi in vynda
mis montibus.

De ludis

Ludus. spyl. a ludio inuente.
Ludius. id est ioculator. Ludio omis. id
Ludubium. spott oder treuigniß. nam
ludere est deapere.
Item antiquorum ludi fuerunt multipli
ces. scz theatrales quia in teatro fiebat
vt ludi stenci. tragici zc. Item megalē
ses. arcenses. iustia. olimpici ludi. ago
nes. palestrenses. gynnici. zc. de hijs pa
tet legētibus historias romanas 7 gre
corum.
Alea. Brett spyl. ab inuente. alea no
mine. in mito troiani belli inuenta
Calculus. Brettspyl. Item plura habet
significata vt patet in hijs vsibus. Cal
culus est pondus minimus lapis cnsis
acutus. Calculus est ratio. numerus. sen
tentia. carto. Noibus 7 in ludis scz quo
rum calculus ibit.

Tessera.
 Talus. würffel.
 Taxillus.
 Virgus. vas mittel in dem brett. quia
 p ipm tasseres pergunt
 Tactus. ein wurff.
 Vnio. esb.
 Vnio. taub.
 Trinio. dry.
 Quadrio. quatter.
 Quino. zynck.
 Senio. sef.
 Scacus. schachzagal. ab inuentoribus
 7 scaci populi.
 Rex. künig.
 Regina. künigin.
 Rothus. rach.
 Miles. ritter.
 Mlicus. ver alt.
 Calculus. vt supra. Dic tamē accipe ad
 id quod est. ein fend.

Loca penalia

Quid carcer. eculeus. ergastulus. vide
 supra in fine de publicis edificijs.
 Cippus. diebstock.
 Catena. ketten.
 Pedica. ein zeling. oder ein deümling.
 aut a pede aut quasi podica. quia polli-
 cem 7 allucem stringit.
 Compes. fuosbandt. quia cum pede.
 Columbar. halbfeyen.
 Manica. arm eyfen.
 Flagrum. gayfel. Flagellum. idem
 Flagella (teste seruiō. s. scdo geor) dici-
 tur summe arto:um partes a ventorum
 flatu. Et credo flagellum ideo dici cum
 ex hijs fit.
 Ferula. schuol ruot. a feriendo id ē per-
 cutiendo. vel quia ex ferulis facta. Vn-
 de virgilius in bucol. Florētes ferulas
 7 gradia lilia quassans.
 Virga. ruot
 Vites. pirc

Prealmarium quia palma. i.
 Palmiterium. manus scola.
 rum cum hoc tangitur.
 Crux. galg oder kreutz. Patibulū. idēz
 Culleus. quasi claudius. ein fulter seflin
 quia in eis vsqz ad caput malefactores
 clauduntur.

**De venatōe. au-
 cupio. piscatura
 7 captura aīma-
 lium 7 ceterorū
 in genere.**

Venor. aris. iagen.
 Venator. ieger.
 Venatō actus venandi.
 Venaticus. iaghundt.
 Mollosus. ein layttbund. Etiam gen^o
 canum a molossis epiri ciuitate.
 Venabuli nomine veniunt omnia vena-
 tōnis instrumenta. licet vt supra de mi-
 licia. Venabulum est venatoris iaculus
 Venatō omis aut est laqueis 7 pedias
 aut iaculo. rethi vel indagine. de h pa-
 tet alibi.
 Vnceps. vogler. Et est venatōnis spe-
 cies aucupiam.
 Aucupium. vogel gefang.
 Piscator. vischer.
 Piscatura actus piscandi.
 Rethe. ein netz. a retinēdo. 7 ē generale
 Simplagium. ein kleyns netzlin
 Plaga. funis quo rēca ab ymo 7 sum-
 mo tenduntur.
 Funda. ein vischer netz. quia in fundum
 mittitur. Vnde virgilius primo geor.
 Latum funda iam verberat amnem. Et
 supra de instrumentis belli.
 Trabum. zug netz. a trahendo
 Cassis. iagnetz. Inde venit incassum id

est frustra. q̄ venatō frustra sic sine rete
 Canopeum. quo capiuntur culices i m e
 dum tentorij extenditur.
 Discaria. leymrot. a visco.
 Tuitella. ego credo vici quum tenella.
 ein klob.
 Hamus. berm oder bamm.
 Pedica. funis quo pedibz bruta capiunt
 Calcus. ein angel.
 Muscipula. maubfall.
 Murilegus. katz.
 Cattus. katz.
 Pedica. etiam ein klob.
 Diuarium omne viuorum animalium
 receptaculum.
 Zustrum. tiergart. Et spaciū quiquē
 nale. vt supra patuit.
 Pistina. quasi piscium tuna. ein weyer
 Picosus. a. plenus piscium.
 Pisanorus. piscium vorator.
 Magale. vischer heußlin.
 Tugurium. vogler heußlin. a tegendo
 dictum.
 Decipula. ein vogel schlag. a decipien
 do. Captencula idem. a capiēdo.
 Canea. vogel kesset. quia caua.

De molitore et pistore.

Molo is. etc. malen.
 Multo as. frequenter molo.
 Mutor. müller.
 Molitor. müller.
 Molendinator.
 Molendinarius.
 Molendinum. müle. Mola. idem
 Molaris. müllsteyn
 Carantara. redstab. baculus qui mo
 uet triticum ad molarem. oder ein bey
 tel. 7 est nomen a sono fictum.
 Vertebra. müllsteyn.
 Rota. rad.
 Molulum. schönmel.

Furfur. grüsch oder kleyen. Siliq̄. idē.
 Capisterium. molter.
 Metreta. metz.
 Pistor.
 Panifex.
 Libanarius. Pistor.
 Furnarius.
 Pistrix. pistorin.
 Pistrina. pistor gaden.
 Pistrilla. pistor heußlin.
 Libanus. bachosen. Furnus. idem.
 Fomiale. ofen gelchir
 Ador. semel melb.
 Fluennatm. haber melb.
 Cantabrum. waytzen klyen.
 Pasta. tayg.
 Tricimus. senfft geböffet brot ob göt
 Tricopus. mutschell. ty brot
 Pistendum. ofen schußlin.
 Cetera vide supra de elcis.

De carnifice

Carnifex. metzger. Et de homine dicit
 carnificium. vt carnifex id est seductor.
 vt lectum est frequenter a therentō. De
 carnifex. quia ex hominibus carnes. id ē
 cadauera facit.
 Lanius. metzger. quia laniat pecora.
 Mactator. metzger.
 Macellum. metzband
 Farcimen. bratt wurst.
 Fartor. wurst macher.
 Hilla. schübling. Salsucium. idem.
 Cetera supra de elcis. 7 de partibz ho
 minis patent.
 Sumen. exta suum. aut pniguedo. Sz
 teste nonio marcello. sumen māma mu
 lieris. a sugendo dicitur.
 Fluxungia.
 Fluxungia. schmer
 Flumina.

De sutore

Sutor. generale est ad omnia q̄ suunt.
Sutrinum. locus ad quē p̄ suendo conuenitur.
Sutura. id est sutō.
Calceator. schuochmacher.
Calceatrix. schuochmacherin.
Coreator. ledrer.
Cerdo. gerter.
Forma. layff.
Subula. al oder syl.
Mlata. lösch. rott leder
Seta. post.
Spagus
Tbira. Dratt.
Digitica. od finger huot
Pellifer. kürfner.
Pelliana. kürfner gaden
Sartor. schneyder.
Satrix. schneyderin.
Sartina. schneyder gaden
Netor. neyer.
Netrix. neygerin.
Forfex. neyger scher.
Pina. elmeß.
Plica. salt. vide supra de vestimentis
Lotrix. welscherin.

De his que mercatorum ⁊ similiarum sunt

Mercator. kremer.
Mercatrix. kremerin.
Mercantia. kremerey.
Institor. kremer.
Institrix. kremerin.
Instita. kram gaden. ⁊ nomē vestis. vt supra de vestibus.
Comercium. variā rēū commutatio

Campsoi. wechfler.
Cambium. wechfel.
Nummularius. wechfler.
Trapactum. wechfelbank.
Fenerator. wuchrer. Usuran⁹. idem.
Mutuator. wechfler. pro equiualentivalore rei
Mutuum. wechfel. quod est meum factuum ⁊ conuerso.
Sora. haubtguot. quod est vltra capitale. Capitale. idem.
Moneta. müntz.
Monetarius. müntzmeyster.
Nummisma. geschlagne müntz.
Merapodus. weynkouff
Meradicus. vnder kauffer.

De rasoribus et balneatoribus:

Rasor. tuochscherer.
Barbitonsor. bartscherer.
Balneator. bader.
Rasorium.
Ralla. scharfack.
Rouacula.
Flebotomus. las eysen.
Flebotomator. lasser. Minutor. idem
Flebotomia.
Minutō. lessy.
Deneincisio.
Fasciola. las bindt
Scarraxo as. schrepffen.
Scarraxator. schrepffer
Dentosa. vyntuß.
Ambubaya. cōmunis gene. ein reyber oder reyberin. q̄si ambiens balnea. ego vero in umentarijs acronis in oracium supra scōa satira primi libri que incipit Ambubayarum collegia. reperi ligwa syriozum dicitur simphoniam vel tibiam.
Lixinium. laug.
Lixinium. quō cineres in lixa. i. aqua.
Pensomatus. ein bad kost.

Strigilis, badlach, quasi tergilis.
 Sabacium, badhemat
 Toga, badhemat, et supra capitulo de
 vestimentis quid sit toga vide.
 Estuarium, badstüb.
 Lixa, wasser trager oder tregerin
 Cina, wann oder bad zuber.
 Scaffa, schaff oder bad gelty.
 Prisolus, züberlin.
 Terme aru, ein natürlich bad.

Id iudices spectantia.

Iudex, richter, quasi ius dicens.
 Iudex delegatus, einer v̄ etlich sach
 empfolten seind.
 Subdelegatus, vnderichter.
 Arbitrator, schyd man. Est enim iudex cō
 sensu vtriusq; partis. Arbitrator, idem
 Arbitrium, id est voluntas
 Assessor, eins richters wyser.
 Vicarius, statthalter
 Officialis, amptman.
 Jurisperitus, iurist, od̄ ein recht wiser.
 Legispius, weltlichs recht meyster
 Non dicimus legista, iurista, latinista,
 teste vallensi, guarrino, 7 ceteris onera
 tis gramaticis. Bene dicimus Canoni
 sta, quia canon grecum est. Sed nomi
 na in sta a grecis, 7 non a latinis debent
 deriuari.
 Aduocat, hirsprech, od̄ rechts helffer.
 Patronus, beschirmer, ver wiser
 Causidicus, reder, causam dicens
 Actor, klager.
 Reus, schuldiger. Testis, züg.
 Deponere testes, zeignuß geben, oder
 ein legen.
 Negare testes pro eodem.
 Non admittere testes zeignuß v̄
 Appellare a testibus, werffen.
 Silligator, sygler. Sigillifer, idem.
 Notarius, schreyber

Examinator, verbörer.
 Commissarius, q; sibi causa committit.
 Littere excoꝛnicatōnis, ban brieff
 Littere absolutōis, ban entschlahen od̄
 aufflösung.
 Littere interdicti, verschlach brieff, vt
 vum diuina interdicuntur.
 Littere infamilie, que vadunt ad fami
 liam.
 Littere a cibo 7 potu
 Littere reintrusionis, quasi renouatōis
 priorum processuum.
 Littere relaxatōis, entschlach brieff
 Sententie, vrteyl brieff.
 Appellatō, verkündung, a sententia in
 ferriens ad superiorem.
 Littere recognitōnis, kundt oder ver
 gicht brieff.
 Instrumentum, zög brieff.
 Autentica, glaub brieff.
 Copia, abgeschriff
 Prothocollum, ent wo:ffen brieff.
 Procuratorium, ver wessung brieff
 Libellus, sprach brieff.
 Monitorium, manung brieff.
 Expectatorium, warttbrieff.
 Citatō, lad brieff.
 Nuncius, tot.
 Bidellus, waytel.
 Precō, bütel.

Instrumenta legalia

Voluntas vltima, der letzte will.
 Testamentum, testament, mentis testa
 tio, vel post monumentū, id est mortem
 exprimitur in ipso testatoris voluntas.
 Testatō, testamenti factō
 Testare, testamento aliquid legare
 Legatum, verschaffnet.
 Legatō, verschaffung.
 Legare, verschaffen
 Olographum, testamentum quod to

tum manu testatoris est scriptum
 Irritum. quod non est rite factum
 Inofficium. quod liberis exheredatis
 sine naturali officio in alienas transferre
 personas.
 Suppressum. vndertrückt.
 Ruptum. zerbrochen. quod sit dum na
 scitur postumus. qui neq; nomine exhe
 res. neq; heres est institutus.
 Codicillus. scriptura sine solemnitate.
 Fideicommissum. globlich befehlung
 Pactum. frydsam über kumnuß. quasi
 ex pace factum.
 Placitum. wolgefellig
 Mandatum. empfehlung. quia oli fie
 bat datōe manus. Ideo mandatus dicitur.
 Ratum. fest. quia ratōe vel rite factum.
 Cantō. versicherung.
 Emptō. emptoris actō.
 Venditō. venditoris actō.
 Locatō. est locantis actō.
 Conductō. illius cui locatur.
 Donatō. doni actō vel datō.
 Stipulatō. gelübniß. Sponsio. pmissio.
 ad. stipulando 7 spondēdo fiebant

De rebus.

Res. a recte habendo vel a rato esse. vñ
 a reor id est opinor.
 Hereditas. erbschafft. ab es eris. id est a
 pecunijs.
 Peculium. dicitur omnis patrimonij sub
 stantia. a pecudibus nomen traxit. On
 de 7 pecunia antique dicitur in pecudi
 bus erant. Vñ virgilius in buco. Nec
 spes vlla libertatis erat. nec cura peculi.
 Erascunda. est bono hereditarij diuisio
 Precaria. leybding. Victalium. idem
 aut a victu aut victalium a vita
 Depositum. beylegung. hec aliter a iuris
 peritis.
 Depositum. hinder gelegt guott.
 Pignus. pfandt. Hypoteca. idem. alit' vi
 cunt iuris periti.

De medicis.

Medeor. artzneyen. Medico. idem.
 Medeor. huic rei. medico. illaz rem. di
 cit seruius. licz scdo geor. legie senibus
 medicantur anhelis.
 Medicus. artzet.
 Medela. artzney. Medicamentū. idem.
 Archigenes. oberster artzet. Alb archa
 quod est principalis. 7 genesis quod est
 natura.
 Phisicus. id est naturalis. 7 dicit a phi
 sis quod est natura.
 Empericus. land farenden artzet. modo
 sonat in malum. licet empericus dicitur
 sit qui rerum medicine habeat experien
 tiam.
 Metodicus. qui solum morbum consi
 derat. 7 non elementa. neq; etates aut
 causas.
 Chirurgicus. penul. cor. id est medicus ma
 nu 7 ferro precisionem operans. 7 dicitur
 a chiros man' 7 ago. lib vñ wüd artzet.
 Pigmentarius. Apotecker. Apoteca
 rius. idem.
 Cataplasma. zug oder pflaster. Empla
 strum. idem.
 Species. specerey.
 Pigmentum. est confectio ex vino 7 mel
 le 7 diuersis speciebus suavis 7 odorife
 ra. zefamen vil specerey gestossen.
 Antidotum. dicitur veneni quod datur
 contra vitam. vel istud quod datur co
 tra venenum. ab anti quod est contra. 7
 datum. quasi ex contrario datum. Con
 traria enim contrarijs curantur. vñ si
 mitur p medicina.
 Ungentum. salb
 Formacopula. cō. ge. ein salb kuguffer.
 Verbularius. krüttler.
 Hypoteca. apoteck.
 Cisterna. trelly.

De vineatore

Vinea. weyngart. **Vinctum.** idem.

Vitisator.

Vinitor.

Vineator. Rebman.

Colonus.

Vitis. reb. quia habet vite qualitates. quia in ea vinum nascitur quod est calidum et humidum in quibus est vita.

Labrusca. wyntter traub. oder ein wilde reb. quia in labris id est terre superficie crescit. Vnde virgilius in bucol. Aspicite ut antrū. Siluestris rarisparsit labrusca racemis.

Palmas. reb stock. Et vicia mollis materia que per brachia vitium emissa fert fructum.

Palmas. new geschos. Vnde virgilius.

Leto legent in palmitum gemme

Gemma. vor brotz oder reb euglin.

Rodius. euglin. **Oculus.** idem.

Malleolus. nouellus palmas.

Flagella. sunt vitium et quarumlibet arborum extremitates vel cacumina. quia a vento acta.

Vua. trub. oder wynter. quia vdg. id est humore plena.

Vua passa. vür weynter.

Botrus. weyntraub.

Racemus. est totius pars

Acinum. vel acinus. weynkerenlin

Vinacium. trefter. quia vino caret

Pampinus. reb. blatt.

Spado. vnfruchtter geschos. ad spadonum similitudinem.

Sarmenta. dicuntur. quia inferuntur.

Surcus. truncus qui post arboris abscissionem manet. abschnaydt.

Surculus. parvus surcus. hertschob.

Scrobes. teste seruius. masculinum est. foruea in quam vites ponuntur. vel que sub vitibus foditur. Vnde virgilius in secundo georgico. Aut scrobibus mader mutata sbaet

Dallus. rebsteck. **Siler.** idem.

Ruscus. reben band. Ego credo materiam per materiato. forte ex rusco olim vitium ligamina sunt facta. Est enim ruscoberba. Vnde virgilius in bucol. Horridior rusco. piecta vilio: alga.

Spico. as. reb stecken spitzen. ad spicem

similitudinem.

Toricular. pres oder kelter.

Prelum li-kelter. bom. a premendo. ob torckel bom.

Calcatorium. trett zuber.

Qualus. seygzayn **Quasillus.** idem sunt per que colantur vina.

Baratrum. butty.

Vindemia. wynterbst. quia tempore tali vinum demitur. Vnde virgilius in secundo georgico. Spumat plenis vindemia labris **Mustum.** most.

Putatorium. rebmesser. **Fale.** idem

Putare. id est arbores purgare.

Putamen. est arborum purgato

Spira. kelter spindel. Est enim spirare uoluto arcu non ad se redientis. Vnde spire serpenti sunt. et fumum nautis giratores

Bumasta. est vna magna mamma bouis simillima. In bumasta quasi touis mamma. De his virgilius secundo georgico. qui velut cum lacus legat.

De animalibus in genere.

Animal. tyer. quia est animatum.

Quadrupes. vierfüßig tyer.

Brutum. ein vnuermüßiges tyer. quasi sensu obrutum.

Pecus onis. grosse tyer. vt equi. zc.

Pecus vis. ein klays tyer. vt oues. zc.

Pecu in declinabile et pluraliter. hec pecua pecuorum vel pecuum dicuntur communia animalia. a quo ulterius venit pecunia et plerumque pecuaria. Vnde virgilius tercio georgico. Mitte in venem pecuaria hominum.

Et hec omnia a pascendo veniunt. **Pecus.** heyst alles was mangelt menschlicher gestalt.

Armentum. sich brüchlich zu streyten. et maxime equus. quasi armis aptum. vel dicitur congregatio maiorum animalium que sunt apta ad arandum. et vt sic dicitur quod arma. eo quod comibus sit armatus.

29
Jumentum. arbaytsam fych. quasi iuu-
mentum. quia thaurus iuuat nob arare
Grex. ei sbar. kleynier tier. sicut ouium
Lanigeri greges. schefflin. quia lanas
gerunt.

De pecudib' in specie.

Quis. schaff. Bidens. idem. a dentibus
duobus quos habet ceteri eminentiores.
Fagnus. lam. agnoscit enim balantes in
voce matrem.
Fagnellus. lemlin.
Balans anti. schefflin.
Balas. clamare ouem.
Balatus. ouium clamor.
Hedus. kytzlin. ab edendo. quia delica-
tissimus est esui.
Fries. wyder.
Muto omis. wyder.
Fries. quia olim ad aras in sacrificio ma-
ctabatur.
Veruex. wyder. quia habet vermem in
capite.
Caper. tock. quia ardua loca accedit et
capit.
Capra. gayf.
Hircus. tock. a lasciuia nomen traxit.
Ilex. gamb. siluestris capra ab in mon-
tibus eundo.
Eglos. id est capra. Inde egloceron. ai
steyntock. Inde egloga. 7 est sermo ca-
prineus.
Capricornus. steyntock.
Cerus. hirs. a ceron. i. cornu. Vnde vir-
gilius in bucol. Diuicia cornua cerui.
Cerua. bynd.
Damma. fm aliquos. ein otter. s; reue-
ra p ceruo vel cerua sepe reperitur. et in
italia damma genus ceruorum vnuz et
latum cornu habet. ein. demlin. Vnde y-
gilius in bucol. Cum canibus timidi ve-
nient ad pocula damme. Draucus vero

29
vitur in se. gene. primo libro odarum.
Cum dicit. Et superiecto pauide natant
equore damme.
Dynnulus. röchböcklin. Capriol. idē
oder ein steinböcklin.
Lepus. bas. quia leuipes.
Cuniculus. künigley. n.
Cuniculus. quia in cunnis id est foueis
sunt 7 canuz indagine a spelūecludit
Sus. sa w. a subigendo agros
Verres. gemest schwin oder ein eber.
quia grandes habet vires
Porcus. sarch. quia spurcus. quia iacet
in cenoz spurcijs.
Porcellus. ferlyn.
Setiger. sa w. quia gerit setas.
Seta. post.
Scrofa. sa w. a sono fictū scz sera. sera.
Ciarrus. porcus natus ex apro 7 porca
domestica.
Alper. ein wild schweyn. quasi aser. id ē
a feritate dicitur.
Bos. rynd. Thaurus. stier.
Vacca. kuo w. quasi toacca.
Vitulus. kalb. Juuent. id. iuuenis bos
Vitula. kelbly.
Iuuenca. iuuenis vacca.
Vrus ein püffel. bos siluestris. Vnde vri
iuxta suciam puincia quam vranā vo-
cant. quia in dīpeo ducunt caput vri
Vlinus. esel. quia sine senos. id est sensu
aut quia tardus sensu.
Vselus. paruus asinus.
Vnager. id est siluestris 7 ferus asinus.
7 dicitur ab onos qd est asinus. 7 ager
vel agrios. quod est ferum vel agreste.
ein waldefel.
Canis. bundt. de hoc supra de venatōe.
Velter. wynd
Molofus. nid. oder laytbund.
Culper. frauen bündlin. quia culpa de
pedore quem non fecit.
Vdoriscus. spürbund. Vdorissequ. id.
Canicul.
Catulus. Hündelin.
Catellus.
Sunt tamen generalia aut cattulus v'l
catellus leonis zc. Canicula. bündtin
De equis vide supra.

Bestia 7 fera differunt. quia omnis be-
stia est fera 7 non econuerso. Bestie em
sunt que moribus vel vnguibz seuiunt
exceptis serpentibus. vt pardi. leones.
7 sim. les. a vastando dicte quasi vastie
vel a vi qua seuiunt. quasi vistic. Fere
autan sunt ille que 7 si non seuiant mor-
sibus vel vnguibz. tam siluestres sunt
sic dicte quia naturali ytantur liberta-
te 7 desiderio suo feruntur. 7 dicitur fe-
ra. eo qd fertur quocūqz velit vt libera.
Quandoqz omnis fera dicitur bestia.
Quandoqz etiam bestia non dicitur ni-
si que mansionem hominū vtitur. 7 tūc
dicitur a betz. quod est domus 7 stas
Inde bestiola. id est parua bestia. Inde
bestiarius a. u. id est crudelis. et viuens
ad modum bestiarum.
Ferus io. asinus. grymmlich.
Liciscus. licisca. canis vel canicula ex lu-
por 7 cane procreata. Vnde virgilius in
bucol. multum latrante licisca. Sic mu-
lus mula. ein mau. ex asino et equa. vel
equo 7 asina.
Leo. a leon. abiecta n. dicimus nos lati-
ni hic leo leonis Et vt dicit ysidorus. xij.
ethimo. Leo grece interpretatur rex la-
tine. eo qd sit princeps omnium bestiaz
Virtus eorum in pectore est. Firmitas i
capite. Cum dormiunt vigilant oculi.
Cum ambulant cauda sua coopunt ve-
stigia sua ne eos venator inueniat. Cuz
genuerint catulos. tribus diebz et tri-
bus noctibz catulus dormire fertur. tūc
deinde patris rugitu vel fremitu veluti
tremefactus cubilis locus suscitare dicitur
catulum dormientem. Circa homines
enim eorum natura est vt nisi lesi neque-
ant trahi. Patet enim eorum misericor-
dia exemplis assiduis. Prostratis eniz
parant. captiuos obuios repatriare p-
mittunt. hominem non nisi in magna fa-
me interimunt.
Tigris. tiger thier. Et fluij armenie ve-
locissimum. Vnde virgilius in bucoli.
Flut ararim paribus bibet germaia ty-
grim. Tigres finguntur bachii currum
trahere. vt patet in poetria.
Pantera. panterthier. a pan quod est

omne. quia omnium animalium draco-
ne excepto amicus est panter.
Leopardus. ex leone 7 parda. vel ex lee-
na 7 pardo.
Unicornis.
Monoceron. Einhorn.
Rinoceron.
Simi. aff. Simea. effin. nā oia simlat.
Elephas. antis. elephio grece est mons
latine. quia mole corporis elephantis
dicuntur.
Griptes. greiff. animal pennatum 7 qd
drupes. Vnde virgilius. Iungent iam
griptes equis. tale animal odit natura-
liter equum.
Linx. luchs. Ex cuius vrina (plinio te-
ste) lapis ligurius nascitur. Ideo inuidia
suam tegit vrinam in arca zc.
Orsus si fertur dicitur. qd ore suo foemet
fetus quasi orsus. Nam aiunt eos infor-
mes generare partus. 7 carnem quōdā
quasi quōdā fructū parere. quā mater
lambendo in mēbra pponit. sed h imma-
tunitas partū facit. deniqz tricesimo die
generat vnde euent vt p̄cipitata secun-
ditas in formis p̄creet. Item vrsorum ca-
put inualidum est. vis maxima i bachis
7 lumbis. vnde erecte insistunt.
Lups. wolff. a ledendo dicitur.
Lups. wölffin.
Dulpes. fuchs. quasi fallax pede. 7 in cel-
su vario. Dulpecula. fuchsin.
Taxus. vachs. 7 artoris est ppriū. Vn-
de virgilius. Cynceas fugiant examina
taxos.
Castor. est animal quōdā mirabile qd
viuit in terra 7 in aqua. cauda eius natu-
ram piscis habet 7 corpus carneum est.
Vnde cauda eius in ieiunio comeditur
7 corpus nō. 7 habet quatuor pedes. an-
teriores duos quasi anserinos cū qbus
natat. posteriores quasi caninos. In qn-
titate parui canis est. dentes habet acu-
tissimos. 7 pellem p̄ciosam. testiculi eius
multū valēt medicis. 7 dicitur a castro as. qd
cū sentit venatorē se sequē. seipsum ca-
strat vt euadere possit. sciens se fugari. p-
pter testiculos. Idem 7 fiber bii. 7 luct
7 canis ponticus dicitur.

30

De minutis animalibus

Mus. mus. quia ab humore terre nascitur
Cattus. tñ generale.
Muriceps. Katz.
Murlegus.
Glis gliris. ratz.
Sorex. spitz meißlin. od wasser müßli
Vnde therenius in eunuch. Ego sum
tam miser vt forex.
Matrix. marder.
Asprios. eychloren.
Mustela. wifel.
Talpa. scter oder mul werff.
Cycada. heylschreck
Grillus. heimuck.
Formica. ambayß. quia vorat micas
Papilio. syffalter.
Ericus. ygel. Erinac. seiygel

De serpētib⁹

Anguis. schlang. quia angulosus. id ē
curuus eius est incessus
Anguicomus. gebarat schlang.
Anguipes. gefuofte schlang. pedes hz.
Serpens. schlang. quia serpit occultis ac
cessibus.
Aspis. schlang. a spgendo id est immie
tendo hys. id est venenum.
Aspidula. id est parus aspis.
Coluber. quia colit vmbra.
Idrus. wasser schlang.
Basiliscus. basilisch. quasi regulus z ba
sis serpentum.
Dypsa. dürst schlang. quia quem mo
rderit siti consequente intererit. Pre
ster schlag die allweg laufft mit offem
mundt.
Emorrois. pludt sauger schlang.
Iphis. serpens qui sono necat.

30

Cerastes. gehornet schlang. habet enim
in capite cornua.
Amphisibena. z wey heubtete schlang.
vnum ab ante aliud a retro.
Celindrus. serpens aliquando in aqua
aliquando in terra habitans.
Rinatix. serpens aqua veneno inficit.
Cecula. plinttschleych. Lacerta. idē. qz
quasi latera habet.
Lacerta. egeß. Vipera. idem. qz vi pa
rit. nam masculus femine caput ori im
ponens eam impregnat. Et in voiupta
te oblita caput marito refecat. Ipa v
ro in partu rumpit. aut a deo vetola est
aut fetus ab intra se emordet z sic exeu
do partum puenit.
Stellio. serpens pulcer stellarum simili
tudine. maculis quibusdam conspersus.
Centupeda. a pedum multitudine
Draco. track.
Cocodrillus. lindt warm.
Dracena. trackin.
Buffo. erdkrott.
Teranea. spynn. quia net in aere.
Rana. krott oder frosch.
Rubens. laubfrosch
Calamites. rosfrosch. quia sub canna a
rundinum morantes.
Egredula. erdfrosch. quia in agris z sic
co viuit.
Scorpio. scorpion
Venenum. giffit. non vadit per venas.
Virus. gyffit. in declinabile neutrum. qz
vi cor penetrat.

De vermibus.

Vermis. est animal quod plerūqz d car
ne vel ligno vel de quacūqz re terrena si
ne vllō concubitu gignitur. licet quādo
qz de ouis nascatur vt scorpio.
Vpes. byn. nascit em teste seruiō. s. qrtō
geor. quedam truncata carūda ex qua
apes formant. ab a id est sine pes. qz p
mo nascat sine pedibz z p^oes accipit pe
des.

Musca. flieg.
 Apiafter. bynnenküinig. Costrum. idēz
 quia ducit apium castra.
 Vespa. westz.
 Culex. muck.
 Fucus. hummel. Vnde virgilius in q̄r/
 to geor. Ignauum pecus fucus a plibus
 arceat. Ibi dicit seruus. apes de tobus.
 scabrones de equis. de mulis fucos. de
 asinis vespas procreari.
 Scabro. hürmüß.
 Drucis. keffer.
 Sangwiffuga. egel. Irudo. idem.
 Cantareda. gryen kefferlin. Cātaredes.
 idem.
 Limax.   schneck.
 Concha.
 Testudo.
 Eruca. rupp. vermīs olera z artorum fo/
 lia rodit.
 Bombyx. syden wurm. net ex se serici.
 Terebo onis. holtz wurm.
 Terebo inis. wurm melb.
 Tinea. schab. vestimentorum est.
 Emigraneus. haubt wurm.
 Lumbricus. darm wurm.
 Lumbricus. regen wurm.
 Ascarida vel ascaridis. vermīs cuti. Co/
 stus idem.
 Pediculus. lauß.
 Lens vis. nyß.
 Pulex. floch.
 Tarmus. speck wurm.
 Ricinus. hunds lauß. adheret enim au/
 ribus canum.
 Dria. sa wuß.
 Cimex. acis. wenttel.
 Cenomia. hunds muck. vel a cenon. id ē
 cōmune. quia cōmunis musca est. z tam
 maxime mordet.
 Cicendula. schynet wurm. quia tempo
 re noctis lucet.
 Nilus. brem oder humel.
 Ostrum. idem. Et ostrum sine oyp̄tō/
 go capitur p̄ purpura. Tabani. idem.
 Pro purpura. q̄ astroz sanguie pigit.
 Cynomia. hunds muck. a cynos. i. canis
 Cinifes. fis. schnecken.
 Locustā. heußschreck.

Bibio. weynmuck.
 Gurgulio. wibbel in de korn. Gurgu/
 lio etiaz primo geor. virgilij. vermīs te/
 ste seruo veluti rana. cuius maior pars
 guttur eius est.
 Surio. süry.
 Cirillus. bandtsüry.

De piscibus.

Piscis. visch.
 Spina. dom oder gratt.
 Lactes. visch milch.
 Poligranum. rogen.
 Squama. schüpp.
 Brancia. fisch federlin.
 Cancer. krebs.
 Balena. walfisch.
 Ceta vel cete. mörfisch.
 Congrus. quidam piscis filis anguille.
 sed gradis. z morat in cauernis petranū
 sub aqua. welhyn.
 Carepus. gropp.
 Barbalus. barb. Taracus. idem.
 Carpo. carpff.
 Fundula. grundel.
 Elox. lachs.
 Sturgio. stür oder stüby.
 Salmo. salm.
 Lucius. böcht.
 Gracius. creßling.
 Hauso. hausen. Ipcus. idem.
 Strumulus. stockfisch.
 Ruburnus. bücking.
 Illota. allandt.
 Silurus. hürling.
 Tymallus. esch.   Carcus. lachs
 Parca. egling. oder berfisch.
 Pelmus. schlyen.
 Tinca. carpff.
 Noxona. föttel.
 Anguilla. all.
 Illece. pisciculus ad liquorē salsamētoz
 ydone. z d̄i q̄ uiuat ex sola aqua nihil
 aliud comedens. ein lering.

Truta, ferbynn.
 Forena, furen. **Tenta** schlyen.
 Prasmus, prachsam.
 Rubiculus, rotting.
 Melanurus, piscis sic dictus.

De auibus.

Auis.
Ales, itis. **Vogel.**
Dolucris.
 Sed differunt, nam auis dicitur, quia per
 aua hoc est desertas siluaru vias currit
 Ales vero ab alte volando. Dolucris
 vero a volatu.
Pullus, yeglich iung vogel. Itz in euā
 gelio dicitur. Sedens sup pulluz asine.
Ala, fettych, quia alta petūt aues p alas
Penna, feder, a pendendo id est volan/
 do dicta. Nam cum aues volant, quasi
 pendere videntur.
Pluma, pflaum, quasi pilumal, quia sic
 pili in animalibus ita plume in auibus
Aquila, adler, ab acie visus.
Vultur, geyer, a tardo volatu.
Fenix, eyniger vogel, in arabia.
Strutho, straus.
Pauo, pflaw. **Paua,** pfe w yn
Grus, krenich, quia ordine gruunt id ē
 incedunt.
Ibis.
Ciconia, **Storch.**
Rostrifona.
Pellicanus, pellican. Auis egipti babi/
 tans iuxta nili fluminis solitudines.
Gradipes, drapp.
Griphes, est animal q̄dupes ⁊ pennatū
 Sunt em̄ griphes alites fere, ⁊ sunt i oi/
 bus leonibz siles pter alas ⁊ facies, q̄bz
 aqlis pueniunt, ⁊ multū equos infestāt,
 ⁊ eis inimicant adeo vt equitez armatū
 cum equo in sublime rapiūt, ein greyff.
Ardea, raygel.
Falco, falck
Accapiter, habich, **Capus,** idem, q̄ vtz

q̄ nomen habet a captendo alias aues
Nisus, sperber.
Nisula, sprintz.
Allictus, wannenbech oder kretz
Perodius, falck, oder bla w fūßlin. q̄a
 animalū sue speciei est heres, id est dñs
 raptorum.
Niluus, wyte oder dr.
Girouagus, a giro id est circulo ⁊ vagā
 do dictus.
Olus, sch wamm, quia totus albus, naz
 olon id est totum. Cign⁹, idem, a cādoze
Laoficus, wannenwech.
Hespertilio, fieder mauß.
Noctua, eyl, quia nocte videt ⁊ tuitur.
Ullula, idem.
Buto, hü w.
Nocticorax, nachtrapp.
Strix, auis noctua a sono dicta.
Cucius, kützlin.
Philomena, nachtgall. **Luscinia,** idem.
Trundo, sch walten.
Passer, spatz.
Monedula, taub.
Comix, kre w.
Corvus, rapp.
Columbus, tauber kutter.
Columba, tūbin.
Palumbus, holtztaub. **Palutes,** idem.
Phasianus, fasan dt. **Falco,** idem.
Disfrangus, beynbüchel.
Turdela, trostel
Merula, amsel.
Frigellus, fynck.
Carduelis, tistel vogel. **Carduell⁹,** idem.
Accalantis, idis, distel vogel. **Dñ xgi/
 lius,** Resonant accalantida dumi.
Sincedula, zeyßlin.
Alanda, lerb.
Canapell⁹, schößlin. **Regulus,** küniglin.
Caudatremula, Rapiuaga, bachsteltz.
Dicedula, ried schneppf
Opupa, widkopff. **Graculus,** eter.
Guculus, guckgoucb, a sono.
Sepiuaga, zannschlūpfflin.
Picus, specht, rot von farb.
Merops, grünspecht.
Turtur, türteltaub.
Parix, mayß, a pariendo.

Perdix. repphuon. Cotomix. idem
 Galandra. galander.
 Psittacus. psitockus.
 Turdus. kromat vogel.
 Mergus. scharb
 Mergulus. tuchentlin.
 Sturnus. star. Pica. agersft
 Amorell. emeritz. Quiscola. wachtel
 Ortogometra. p cotornice quidam ac-
 cipunt. est em ductrix gregis sui. ab or-
 thos. id est rectu. 7 metros id est mesura
 Et forte vlgo dicitur. orban.
 Ornix. orkenn. Fulca. boiganns.
 Anas. wasser entt.
 Anatinus. ein iung wild enttlin.
 Aneta. haufentt.
 Anetarius. entrich.
 Anca. gans. Anser. ganser
 Gallus. han. Gallina. kenn.
 Gallinacius. kopbau
 Capo. kapon. Onum. ay.
 Vitellum. toter.
 Albumen. ayer klar.
 Conchula. ayer schal. Crista. kamm.

De volucru vocali proprietate

Turdus. trutilat. Sturnus. pilitat
 Perdix. cacabat. Anser. graciat.
 Turtur. gemit. Columba. idem.
 Palubes. plausitat. Anas. tetrinit.
 Crus. gruit. Cignus. drensat
 Accipiter. pipit. Miluus. lipit.
 Gallus. cucurrit. Gallina. gracillat
 Pavo. pupillat. Hirundo. trinsat.
 Aquila. dangit. Vultur. pulpat.
 Coruus. groctat. Graculus. frigulat
 Ciconia. glotorat. Passer pipit
 Psittacus. dtere dicit domino suo
 Cuculus. cuculat. Cicada. fritinnit
 Ipes. lombilat. Buto. bubilat.
 Strix. Despertilio. stridunt.
 Noctua. cucubat. Vllula. vllulat

Ducio. bubit
 Regulus. zinzillulat. Merops. idem.
 Frundo. zinzillulat. vel stricinnit.

De quadrupedum vocali proprietate

Homo ridet 7 loquitur.
 Leo. rugit. Bos. bo at.
 Vacca. mugit. Equus. bynnit.
 Tigris. rancat. Panther. caurit.
 Pardus. felit. Linc. orcat.
 Ursus. vncat. Lupus. vllulat.
 Iper. fiendet. Elephas. bamit
 Ceruus. gloctat. Onager. idem.
 Felinus. rudit. Verres. quiritat.
 Fries. blacterat. Ouis. balat.
 Sus. grunit. Hircus. mutit.
 Canis latrat 7 ringit. dicendo. r. s. m.
 Vulpes. ganit. Catul. glaucat
 Lepus. vagit. Mus. mitrat.
 Mustella. vintit. Grillus. grillat.
 Sorex. desticat. Anguis. libilat.
 Rana. coaxat. Cattus. catillat.
 Vinum. biblit. dum eo infuso attbomi
 qdam in eo sursum apparent quasi buli-
 endo ascendere. als die kleyn steublyn
 in der sunnen.
 Cereuisa. blicit. vitro infusa aut aptho

De arboribus i generali

Arto. tom. quia aruis id est terre ista
 est.
 Arbusta. new. tom. quasi arbori hasta
 Arbustum. neutri generis. locus in quo

crescant arbores. Unde virgilius in bu
 col. Resonant arbuta cicadis.
 Rubetum. locus in quo rubi crescunt. ein
 pilschlin oder weldlin.
 Arbor. dicitur de sterili et fructifera. Ar
 bos autem solum de fructifera
 Frutex. ein nyder tom. quia fronde ter
 ram tegit.
 Silva. wald. aut a silencio. aut ab xilon
 id est a ligno dicta.
 Nemus. ein grosser wald. a numinib⁹.
 que pagani ibi constituerunt.
 Lucus. ein finster bober wald. p contra
 rium. quia detrahit soli lucem. Et quia
 ibi cerei lucebant. ppter nemorum densi
 tatem.
 Saltus. ei hoch wachsender wald. aut
 noui frondes. q saluunt in altu. geschob
 Tenuaria. secreta loca et a via imota. aut
 tm quib⁹ adibilia. vogel od holtzweg.
 Recidium. wider wachb. quia repul
 lulat a trunco de secte arboris.
 Infitio. ymptung. Incisio. idem. Et di
 cuntur tempus et actus plantandi. Infi
 cio. est cuius fissio trunco surculus secun
 de arboris sterili inseritur. Incisio. quia
 truncus finditur et inciditur.
 Planta. ein z wyg oder gschob
 Plantare. z weyten.
 Plantarium. gewechs mit eygne erde.
 trich. Plantaria dicuntur que ex semi
 bus nata cum radicibus et terra propria
 transferuntur. teste seruio.
 Cespes. wab. quasi circa pedes crescentes
 Frons. vis. ast. quia fert multa vl um
 bras. blatt.
 Ramus. z weyg. quia de robore. id est ar
 boris trunco crescit.
 Oculus. ein newer knopff. vorschob.
 Radix. wurtz. quia quasi radix terra est
 infixa.
 Truncus. arboris statura. quia a radice
 truditur. et extrudit frondes et folia
 Cortex. rynd. quia circuit exterius
 Liber. bast. quia ablata cortice. liber est
 arbor.
 Suber. bast. id est sub libro est. et etiā in
 terius arbori adheret.
 Surculus. abschnyt. quasi serculus. q

terra pscanditur.
 Virgultum. z wey. rüttlin. Dimen. id est
 ambo a viriditate.
 Flagella. supra de vineatore. told.
 Apex. idem.
 Folium. blatt. Coma. idem. Unde ora
 cius qro odari. Redeunt iam gramina
 campis arboribusq come.
 Flos. bluom. quia cito fluit et cadit
 Germen. bluost. aut surculum pregnā
 tem. a gerendo dicitur
 Fructus. frucht. a frumine.
 Bastula. schytt. quasi abstula que est ar
 boris ablata.
 Fomes. vür schytt oder ein vürter ab
 schlag des toums. oder zundel. Unde
 virgilius primo eneid. Rapuit in fomi
 te flammam
 Quisquilie arum. terrarum sunt purga
 mina vel stipule cum surculis et aridis fo
 lio iuncte et collecte.
 Caries. putredo ligni.
 Cyma. est virgarum summitas. tolden
 Stipes. stam. spitz.
 Directum. grün gewechst. aut locus in
 quo viridia crescunt.
 Medulla. marck.
 Succus. safft.

De arboribus in speciali

Palma. palm. pacis alma.
 Olea. öltom. Oleagina. idem.
 Oliuum. ölberlin Oleum. öl.
 Oliua. aliquando pro olea capitur.
 Oleaster. wilder öltom.
 Trapetium. ölstampff. mola oliuaria dicitur.
 Balsamus. balsam tom.
 Opobalsamum. ein balsam safft.
 Silobalsamum. balsamboltz. Filobalsa
 mum. idem.
 Carpobalsamum. est fructus balsami.
 Thus. weyroch tom.

Tus. weyrach. a tondeo. quia resina
stillet in glebas terre a quibus extondi-
tur. Et debet scribi sine aspiratōne.
Mirra. mir. quia amara. Tus 7 mirra
in arabia. Piperis vero arbor in india.
Floe in india 7 arabia.
Cynamomus arbor. zymey. in ethiopia
7 arabia nascitur. Et dicitur ideo cyna-
momum quia cortex eius in modū can-
ne est rotundus.
Zimonium. frutex albo 7 odorifero flo-
re in syria 7 armenia nascitur.
Zebantus. Cassia. non nostre plage sūt
ideo transeunt.
Laurus. lauertertom. Hippolini et Vi-
ctorie sacatur.
Lauribacca. lauerton. Inde baccalari^o
id est bacca lauriatus antiquo atthenien-
sium more.
Malus. fe. ge. öpfel tom. Pom^o. idem
Malum. epffel. omne dicitur quod est
rotundum. Pomum. idem.
Pomum. seruius teste. dicitur omne nō
corticis duri. Nux vero omne habens
corticem durum. vt virgilius in bucol.
Castaneasq; nuces.
Maluaratie. bomerantz.
Malogranatum. granat epffel.
Malūpunicum. pomum ex loco nomē
traxit Nam poeni p vpytongon. id est
africani. Unde in canticis. Et gemias-
sent malapunica.
Sorbis. ein wilder epffel bom. Arbu-
tus. idem. seruius scōo geor. est testis
Sorbum. holtzepffel. Arbutum. idem.
Pirus. birbom.
Pirum. bir. quia aut in eius summitate
acuitur vt pir. id est ignis. aut quia pi-
ramo similis.
Piramus vel piramis idis. kegel.
Nux. nuf. arborem 7 fructū signat. nux
quia eius ymbra aut stillicidium proxi-
mis noceat arboribus.
Nudeus. keren. quia coreo vno tegit.
Auellana. baselnuf. ab opido auellas.
quia ibi inuenta.
Corilus. basel stand.
Corilum. basel nuf.
Columum. aut aliquid ex corilo aut lo-

Veneris
Mun Ind

eis in quo crescunt conli.
Hedera. eptew. ab errādo quia sic cre-
scit 7 errat.
Corimbus. eptew berly.
Populus. alber. prima longa. duabus
alijs breuibus. Et heruli sacatur.
Cerusus. kyrb bom.
Cerusum. kyrb. nam dicensum esset ce-
rasus 7 cerasum ab opido ponti ceraso.
illic inuento. teste seruius.
Cynus. krieb bom. Lentiscus. idem
Punus. pfluom bom.
Punum. pfluom.
Persicus. pferlich bom.
Persicum. pferlich.
Esculus. nespel bom. Nespilus idem.
Sergius vna cum seruius dicit. Esculū
iuglandem. id est iouis glandem. Escu-
lum talem esse in siluis. qualis nespilus
est in ortis.
Cidonius. kütentom. Coctan^o. idem.
Coctanum. kütten.
Amarillus. embly bom.
Amarillum. embly.
Acer. mas halter. 7 tunc habet aceris in
genituo.
Aceru^o a. ii. vl' acca^o cia. aliqd ex cere
Acaissus. schlech dom
Acaissum. schlech.
Spina. tom.
Spinetum. tomet
Cornus. bagdom.
Cornum. hagwurtz.
Dumus. freydel stand.
Moradumi. freydel ber.
Morarubi. bromber.
Moracelsi. erdtber.
Cypressus. cypres tom.
Cedrus. arbor quā greci vocant cedrō.
quod est arbor ardentis humoris. 7 im-
putribilis. ceder bom.
Abies. tann. quia pre ceteris arborib^o
alte cat.
Abiegnus a. ii. aliquid ex abiete factus
Pinus nus. nui. vel pinus ni. quedaz ar-
bor. 7 dicitur a pin. quod est altum. vel
dicitur a pinnum quod est acutum. q̄s
sub acumine folioz. ein sūrbom.
Pinum est fructus eius.

Pinnetū. locus vbi crescunt pinni.
 Succinum. sibirin bartz. Pix. idē. nain
 picea id est pinus
 Taxus. eyben tom.
 Taxeus arcus. ein eybener togen
 Platanus. aborn. a foliorum latitudine
 Fraxinus. asch
 Fraxineus a. ū. aliquid factū ex fraxino
 Buxus. buchstom.
 Buxum. buchs holtz.
 Buxeus a. ū. aliquid factum ex buxo
 Juniperus. wechollter toum.
 Juniperum. wechollter ber.
 Fagus. buoch.
 Fagum. büchel
 Fagineus a. ū. aliquid factum ex fago
 Ornus. bagenbuoch.
 Quercus. aych. Ilex. idem. Item pri-
 ma etate que saturneaz aurea dicebat.
 teste ouid. primo methamo: pto. Do-
 mines fago glande zc. vescabantur. Et
 viciē fagus a fagin quod est comedere
 Quercus. a querendo. Ilex ab eligen-
 do. Glans. quia gulam implēs. aychel
 Galla. aych öpfel.
 Iligneus a. ū. aliquid factum ex ilice. si-
 cut quercineus a. ū. aliquid ex quercu.
 Sambucus. holder.
 Sambucine a. ū. aliquid factū ex sambuco
 Alnus. erly. quia alitur amne.
 Alnus. quia in locis vliginosis crescit
 melius. ein selber.
 Salix. wyd. q. celeriter q̄si saliat crescit
 Populus. vt supra. etiam est genus sa-
 licis cuius folia vna parte viridia. alte-
 ra quasi alba z hirta. hoc factuz fingunt
 poete in introitu herculis auz theseo p ro
 raptu proserpine ad inferos. Nam ea
 folia in suo seruo igne tartareo sufflam-
 mata ex parte exteriori zc.
 Robur. dicitur omne lignum firmum
 Vimen. mollis virga z viridis. z viciē
 a viro es. vltic dicit eo q̄ habeat vim
 multam. Natura enim eius talis est. vt
 etiam si arefactum abluatur virescat
 Mirica. bayd. humilis arbor z quasi ra-
 dix tota sit.
 Tylia. lynd. quia antiquit̄ ex ea facta
 sunt tela.

35
 Strundo. ro. cito arefcit. Canna. idem
 Scirpus. genus iunci est z est plan⁹ si-
 ne nodo. ein byntz.
 Vlua. gries. z crescit in profundo palu-
 dis. Alga que z eadez species est. crescit
 in profundo maris.
 Discus. ci. mistel. Et capit̄ pro bitumie
 Nam ex visco p auim captura confi-
 atur. Dicit enim plinius. q̄ ex stercore
 tordele innascitur arboribus.
 Sauina. sefel tom.
 Amigdalus. est nomen arboris. mäd-
 tom sed amigdala est fruct⁹ isti arbor.
 Castanea. ketstex. Et fructum cum arbo-
 re signat. Vnde Arto: est in siluis q̄ scri-
 bitur octo figuris. Fine tribus tempus
 vix vnam inter mille videbis
 Ficus. ci. femi. ge. sede declina. pro arto-
 re. Vnde Luce. xij. Arto: rem fici habe-
 bat quidam. z dicitur a secundus. eo q̄
 sit secundior z feracior omnibus alijs ar-
 boribus. quia bis vlt̄ ter generat fructū
 in anno. z vno maturescante alter orit̄.
 Vnc z carica viciē fructus eius vlt̄ mas-
 sa fructū ei⁹ a copia. Vnde hec ficus us.
 iii. p fructū illi⁹ arboris.
 Caprificus. siluestris ficus. z mortuonū
 quia sterilis arbor.
 Vibex. ein birch.
 Viburnum. locus vibicum.
 Viburneus a. ū. aliquid factū ex vibice
 Cariostus. negelintom.
 Cariophilum. negelin
 Muscatus. muscat tom.
 Macis. muscat bluost
 Piper. pfeffer. Et piperis arbor in india
 nascitur in latere mōtis caucasi. folia ha-
 bet ad iunypri similitudinem. cuius sil-
 uam serpentes custodiunt. sed cum ma-
 turum fuerit incenduntur illa loca vt fu-
 giant serpentes. vt possit colligi.
 Leucopiper. langerpfeffer. Macropi-
 per idem.
 Imaturum piper. lang pfeffer.
 Rugosum piper. ein kleyner pfeffer
 Sinziber. ymber.
 Crocus. saffran staud.
 Crocum. saffran.
 Morus. mulbertom. Moribacc⁹. idem

Sicomorus. siluestre genus mori. dicit
tamē q̄ sit grecus termin⁹. Et arbor sico
mori folijs moro in alijs ficui similis
Lupulus. hopff.
Humulus. hopff. Ego credo fictus esse
Nam in coctus humuli fructus cereui
sic inebuat. Inde ebriorum vox hum
bum. vt visum est in saxonia.
Tremulus. asp. a tremendo

De herbis

Artemesia. buckel.
Abrotanum. stal wurtz.
Absinthium. wermuott.
Ortica. nessel. quia vrit. Alcalissa. idem.
quia calida.
Allium. knoblach.
Porum. löch.
Plantago. brayt wegrich.
Ruta. rauth.
Porrage. buretz.
Aspium. best. apum fructus.
Nepita. weyß wurtz.
Pulegium. toley.
Feniculum. fenichel. Tinctum. tyl.
Cillus. kölb.
Origanum. rotten kosten oder wolge
muott
Satureia. saturey
Salvia. saluay
Menta. myntz.
Lanendula. lauender.
Matrona. mayeran.
Valeriana. balderian.
Trifolium. klee. Hibiscus. idem.
Ligustrum. weyß glocken bluom.
Isopus. seply.
Licuta. wiettrich. venenata herba est.
Cepa. 3 wybel. q̄si cephas. i. capiti silis.
Synapis. seniff samen.
Pastinaca. morel.
Cuminum. kümich.
Serpillum. feld kümich.
Coriander. calander.

Viola. figelyn.
Rosa. roß.
Lilium. galgen.
Centaurea. erdtgal. herba a cyrone cen-
tauro inuenta. inuento:is nomen sortie
Tristologia. hol wurtz.
Betonica. betanne.
Ligustica. lüßstickel.
Erica. weyß seniff.
Buglossa. ochbenzung.
Dulgago. basel wurtz.
Angelica. engel wurtz.
Benedicta. benedict.
Cannabina. serb krautt.
Anisum. enis. Anisum piter dicimus.
Antriplex. malt.
Turricula muris. meiß örlin.
Basilicum. basylly.
Barba iouis. hauf wurtz.
Altea. est malua siluatica. ibisch.
Balauftia. bluost von margron öpffel
Camamilla. kamill.
Cycer. kycker krautt.
Cynoglossa. bundeszung.
Celidonia. schel krautt.
Cytrullus. erdt öpffel.
Cydamen. sch wum krautt.
Castoreum. biber gayl.
Cycorea. sunnen würtel.
Camphora. campher.
Dyptamus. pfeffer kraut.
Dactylus. datylkeren.
Dragontea. trauchen wurtz.
Elleborus. nyeb wurtz.
Liquiricium. süß holtz.
Ebulus. attich.
Eupatorium. wild salbay.
Flamula. brentt krautt.
Fumus terre. erdtrauch. oder tauben
kropff.
Sergites
Miliun. byrs.
Panicum.
Gladiol⁹. schlatten kraut od sch wertli
Genciana. entzian.
Zedua. zytr war.
Galanga. gelangt oder galgan.
Genesta. gynster. wild rebe.
Permodactilus. zytr los.

Inquianus. pilsen krautt
 Iperiton. sant iohannis krautt
 Iringus. fych distel.
 Krabe. achstein. vt patet ab herbarijs.
 Cadopacia. eber wurtz.
 Carui. kummich
 Camepitheos. vergiß nit mein. Came-
 dreos. idem.
 Lactuca. lattich.
 Nilium solis. mer gries.
 Mandragora. alran.
 Malua. bappel.
 Mellilotum. pingsang.
 Nardus. narden krautt. spinosa arbor
 7 odorifera que crescit in india et syna.
 Nennsar. see wurtz. 7 flos.
 Napellus. napel krautt
 Petroselinum. peterling.
 Peonia. peon krautt. ab inuatore
 Raphanus. rettych. Et est duplex. scz
 maior 7 minor. Maior. mer rettich. od
 krön. Raphanus minor. nitē rettich.
 Ralium. reyß.
 Solatrum. nacht schatt.
 Staphisagria. bergkycker.
 Saxifraga. bybernel
 Vicia. wyntter. grün.
 Verbena. eyfen krautt. veneri sacatur.
 Vnde virgilius in bucol. Vignes ado
 le verbenas
 Virga pastoris. rott tiffel.
 Vitis alba. wilder zytt war.
 Colubrina. natter wurtz.
 Agaticon. gold wurtz.
 Spongia. sch wamm.
 Solsequium. sunnen wübel.
 Cliche mutatur in solsequium. teste oui-
 dio in metamorpho. Sicut anet⁹ et pa-
 pauer in suoru noim flores
 Leucopiper. langer pfeffer.
 Fleccedula. ampffer.
 Satirion. stendel wurtz. a satiri nomen
 traxit.
 Sandix. wayd. pingitur ex sandice. bla-
 neus color cui⁹ circa erfordia est copia.
 Dicit em virgilius in bucol. sponte sua
 sandix pascentes vesciat agnos.
 Flauiola. wayd bluom.
 Fiffodillus. gold wurtz.

Dulicaria. flobenkrautt
 Elax vel asarum. basel wurtz
 Melissa. mellis.
 Calamenta. koren pintz
 Sizania. ratten.
 Cucumer. kurbis
 Mustus. müß. Vnde virgilius in bu-
 col. Mustosi fontes.
 Magitana. maseran.
 Laureola. zytland.
 Lappa. kleth.
 Enula. allandt.
 Carex. nietsch wertter.
 Carectum. locus in quo crescunt carices
 Fungus. pfifferling.
 Boletus. bültz. species fungi.
 Eufrasia. augen trost.
 Fragum. erdtper.
 Fragus. erdtber krautt.
 Prina. ber wurtz.
 Spinachia. spinetz.
 Viridarium. wurtzgartt.
 Muscus. pyßm.
 Elmoglossa. schaff zung
 Cynoglossa. bundes zung.

De oleribus.

Caulis. koll.
 Plus eris. kabes.
 Maguderis truncus oleris.
 Beta. mangolt. Bleta. idem.
 Rappa. rieß.
 Napus. steg rieß
 Napocaulis. species mixta. qz folia cau-
 lis 7 radicem napi vel rape habet Etiaz
 napocaulis possit dici. vlgo kumpost
 Nasturcium. garten kreb.
 Strucon onis. brunnen kreb.
 Tyrilus. gryenner stengel.
 Ortus ti. gart. Quia in eo semper aliqd
 oritur ze.

De lapidibus et gemmis.

Lapis dicitur. quia ledit pedem. Sed hoc inconuenienter. cum et ferrum et lignum et multa similia pedem ledere possunt. Forte lapis. quia late pedibus in stratis sibi teruntur. Volunt aliqui lapides dici. eo quod lenes sunt sicuti alabastrum vel alabastrum Scopulus. quia alta uti scapula super eminent.

Saxum. quia durum. Inde saxo saxonis gens durissima ad fidem.

Petra vero a firmitudine. vel quia pedibus teratur.

Rupes vero quia non facile rumpitur. vel quia habet eis raptura.

Gemma vero a translucentia. vel gemmi instar apparet.

Smaragdus est smaragdus. lapis viridis coloris translucentis oculis et memorie aducit. in coitu gestatus rumpitur. ergo castitatem suadet.

Adamas. adamant. cristallo ut dicitur uax obscuro. et ferruginei coloris durissimus et ad sculptandum aptus. hircineo cruore resoluit. niue aquellana non maior.

Magnes. magnet. dicit albertus quod sit coloris ferruginei apud trogoditas. et in mari indico nascitur. ferrum attrahit. mirabiles eius virtutes leguntur in lapidario albertus. eadem et in tricesimo sexto naturalis historie plinij capite. xv. qui vellet illic legat.

Margarita vel perla. perlin. nascuntur enim in ostreis marinis aut conchulis et albi. ceteros meliores.

Iacintus. iacint. albertus duo ponit eius genera et eorum tria. Saphirinus est inultum flavus. Aquaticus vero est remisse flavus etc.

Celidomus. lapis natus in ventre irundinis. et quidam rufus. quidam vero niger est Hellectonius lapis est qui nascitur in ventre galliacei. et dicitur etiam alio nomine galliaceus.

Carbunculus. carfunkel. quia ut cartis res

dios iacet igneos.

Cornelius. comeol. subrubidus est veluti caro cruda lota. multe enim sunt eius et species et colores.

Rubeus. rubin. a colore.

Granatus. granat. a constantate granati

Jaspis. est iasp. eius species eorum dicitur esse. xvij. ut patet legentibus.

Ligurinus. lapis est qui nascitur ex stilia. dicitur ab inguine lincis.

Saphirus. saphir. celo puro similis est Calcedonium. katzedon.

Berillus. beryl.

Cristallus. sicut albertum tenuis puritatem est.

Alabastrides. alabastrum.

Corallus. koral. nascitur in equore ut virgultus viride. sed extractus ab acre statim indurecit et puniceus fit.

Topasius. topas. nascitur in topasia insula et nocte queritur. nam in rupibus eiusdem insule velut aurum nocte lucet.

Ametistus. ametist. coloris subrubidi

Cristallus. cristall. politus lucet ut aqua.

Draconites. lapis qui extrahit capiti draconis. venena fugat.

Turboys. turckys. flauus coloris et tenuis

Marmor. mermel.

Silex. kiesel.

Tofus. ouchsteyn.

Pumex. bymmech.

Later. ziegel.

Strenarius. sandsteyn.

Qui velit lapidum et gemmarum scire naturam. colorem. quantitatem. et locum natiuitatis. posse et virtutem. legat Helicennam in libro proprio. et in numerabilibus. et in secundo libro canonis. legat eandem et albertum et plinium vltimis duobus libris naturalis historie puta libro xxxvi. et xxxvij. hec pauca in manifestioribus pueris sufficient.